ReaderWorks
Standard

George Muntean

EMINESCU

100 documente noi

Societatea Culturală Noesis

Volum editat cu sprijinul

Caseta tehnică

Coordonator al publicațiilor Noesis
Remus Cernea
remus@xnet.ro
091.98.20.56; 240.53.80
Web-editor
Gabriela Bagrinovschi
Fotografii de George Muntean
ISBN 973-8342-15-5

www.noesis.ro
noiembrie, 2001

PREFAȚĂ

Aş începe prin a evoca pe scurt cîteva aspecte ale descoperirii acestor documente. Acestea sînt în număr de 104, fiecare aducînd o lumină în cunoaşterea vieții şi operei marelui nostru spirit tutelar, a existenței unor membri ai familiei sale şi a relațiilor lui cu contemporanii, ca şi dintre aceştia din urmă. Ele completează şi nuanțează anume date ştiute sau rectifică unele detalii.

În toamna anului 1953, deci în urmă cu 47 de ani, student fiind (eram în anul I la Institutul de Artă Cinematografică din Bucureşti, secția regie de film, de unde, la sfîrşitul anului şcolar, aveam să fiu îndepărtat pe motive politice), mergeam în unele duminici în talciocul din marginea Capitalei. Era acolo o privelişte uimitoare pentru mine. Pe lîngă diversitatea mărfurilor de toată mîna, expuse în fel şi chip şi „strigate“ şi lăudate în cele mai pitoreşti moduri – se învîrtea în acel spațiu o lume cum nu mai văzusem. Din loc în loc, pe marginile improvizatului bazar, țărani din diferite zone ale țării, bucureştenizați temporar, ori pentru totdeauna, şi diverşi mahalagii întindeau nostalgice hori, ce-mi sporeau interesul şi-mi schițau o altă dimensiune a vieții populare, din aproape tot spațiul național.

Erau chiar mici grupuri basarabene şi nord-bucovinene de refugiați ce-şi marcau, cu oarecare inconştiență şi speranță, prezența, pînă au început să se rărească simptomatic. Dialogul cu ei era plin de înțelesuri, facilitat şi de împrejurarea că, umblînd încă în portul popular bucovinean (pînă prin februarie 1954, cînd am vîndut unele piese şi mi-am încropit un fel de costum „nemțesc“, orăşenesc adică), eram uşor de primit între dînşii, fie la dans, fie la vorbă. Unii mi-au dezvăluit fapte şi situații de neuitat prin tragismul lor, care m-a marcat, ca şi frontiera aberantă ce trece încă pe pămîntul părinților mei, prin satul în care am venit pe lume şi, evident, sfîşie țara. Erau duminici de bucurie, învăluite în tristețe, în dans al desnădejdii şi iluziilor, ce-mi clătinau şi îngîndurau ființa... Îmi aminteam de reflecția amară a lui Eminescu privitoare la soarta României: „Dacă fiii tăi ar fi uniți totdeauna, atunci şi pămîntul tău strămoşesc rămînea unul şi nedespărțit“.

Într-una din aceste „expediţii“ am zărit pe o pătură întinsă de un astfel de negustor Iliada lui Homer, ediţia a II-a, în traducerea lui George Murnu, încă o carte veche şi un plic pe care scria: „Domnişoarei Henriette Eminescu, la Institutul Doamnei de Catargi, Cernăuţi, Herrengasse“. Expeditor era Mihai Eminescu. Cerea pe ele 50 de lei, sumă inabordabilă pentru mine. Pînă la urmă, după anume tocmeală, i-am dat 4 lei (aveam 5 de toţi) şi le-am luat. N-am avut sentimentul a poseda lucruri extraordinare (nici n-aveam pregătirea corespunzătoare pentru asta), însă mă atrăsese adresa cernăuţeană a destinatarei, aflată acolo în 1880. Plicul puncta o nostalgie, Iliada şi cealaltă carte un început de bibliotecă, încît am avut mulţumirea unor achiziţii. Însă plicul respectiv are mai multe semnificaţii decît s-ar crede.

*

În 1964, în ianuarie, cînd G. Călinescu pregătea pentru tipar ediţia a IV-a a Vieţii lui Mihai Eminescu, m-a întrebat dacă nu cunosc un fotograf bun (lucram de prin 1959 la „Contemporanul“, iar din 1960 şi la Institutul de Istorie şi Teorie Literară, care-i poartă numele). „Da, domn' profesor, Ion Miclea!“ „Spune-i ipochimenului – toţi eram nişte ipochimeni, în modul lui liber de a se exprima – că, dacă vrea, îi fac onoarea de a-i publica în ediţia aceasta cîteva fotografii noi de la Ipoteşti.“ Criticul era oarecum grăbit, pentru că dorea să publice cartea cît mai aproape de ziua de naştere a scriitorului (15 ianuarie) şi nu în preajma celei a morţii (15 iunie 1889), de la care se împlineau atunci 75 de ani (avea să vorbească magistral în vară despre Poetul Naţional; a fost cîntecul lui de lebădă). Am vorbit cu Miclea, care tocmai scosese albumul Povestea unui pui de leu, despre care Călinescu a scris o „Cronică a optimistului“, intitulată Un animalier, şi am trecut la treabă. Am ajuns la Suceava (era atunci centrul regiunii, care cuprindea şi actualul judeţ Botoşani), am stat cîtva timp, din cauza înzăpezirilor, ne-am aventurat spre Ipoteşti, dar n-am putut ajunge acolo. La Botoşani, i-am sugerat lui Miclea să se întoarcă la Bucureşti (avea nu ştiu ce grabă) şi peste 2-3 zile să-i spuie profesorului că n-am putut străbate pînă la Ipoteşti, din pricina zăpezilor, dar că se va întoarce şi va face fotografiile. Eu urma să le

fac între timp, şi să-l pun în posesia clişeelor. Aşa s-a şi întîmplat, încît fotografiile de acolo sînt ale mele. Este vorba, cum se va vedea, de imaginea iernatică a conacului familiei Balş de la Dumbrăveni (acolo a funcţionat viitorul căminar şi e probabil că pe Raluca – Rareşa a zărit-o prin acele locuri, tatăl ei, Iuraşc, fiind şi el funcţionar prin preajmă), e bisericuţa din Ipoteşti, cu mormintele Ralucăi şi al lui Gheorghe Eminovici în faţă, o vedere parţială a Ipoteştilor iarna şi un Peisaj eminescian, cum a intitulat profesorul fotografia. E drept, Miclea nu e semnat, ci numai G. Călinescu a crezut că sînt ale lui. Le reproduc aici şi pentru că reflectă oarecum gustul monografului, sugerînd, totodată, ceva din atmosfera epocii căreaia aparţin unele dintre documentele cuprinse în carte.

M-am întors la Suceava – unde consăteanul meu, Gavril Irimescu, de la Arhivele Statului, îmi arătase un document necunoscut, frumos caligrafiat, prin care Gheorghe Eminovici cumpăra de la un Iarihăm Zeilicovici o crîşmă „pi loc domnescu“, în „pieţul tîrgul vitilor“ din Botoşani. I l-am smuls, cu împrumut clandestin, şi am revenit la Bucureşti. Profesorul a reprodus din fotografii, precum şi documentul (cu menţiunea eronată că s-ar afla la Arhivele din Botoşani), pe care era să nu-l scot din mîinile lui: „Domn’ profesor, intră în puşcărie.“ „Las’ să intre, ne ţine minte.“ Evident, joaca s-a sfîrşit cu bine, iar eu am încercat să aflu cine-i acel Zeilicovici.

Tot la Suceava, în fondul documentar al Muzeului Naţional al Bucovinei, se află, sub nr. 1935, o „carte gospod“, în copie, pe care este şi o adresă a Ispravnicului ţănutului Sucevei „Către cinstit Dumnealui stolnic Vasăle Iuraşcu“, bunicul matern al lui Mihai Eminescu. Este prima menţiune oficială (din 2 mai 1826) că Vasile Iuraşc (originar şi el din Bucovina, care a semnat mereu Iuraşc) era nu numai vechil, ci stolnic, rang pe care şi-l cumpărase de curînd, prin mijlocirea vistiernicului Alecu Balş, de la voievodul Ioan Sandu Sturza.

Se află, tot acolo, un document din 1849, privitor la Raluca şi Gheorghe Eminovici şi unul dintre mulţii lor creditori, Lascăr Cantacuzin din Salcia, care voia să-şi acopere o datorie de 8000 de lei către Epitropia Spitalului din Botoşani (doc. nr. 1693). Este unul dintre momentele financiare cele mai dificile ale părinţilor lui Eminescu, el fiind aproape coincident cu naşterea scriitorului. Pînă

prin acea vreme izbutiseră să adune oarecare avere şi să-şi crească copiii, al căror număr sporea. Astfel, la 2 iunie 1842 (se căsătoriseră la 26 iunie 1840) cumpărau în Botoşani, lîngă biserica Uspenia, unde va fi botezat Mihai, un rînd de case pentru prăvălii, cu acareturi şi teren în jur. În acelaşi an, aveau în arendă moşia Durneşti , pe malul Prutului. În 1843 a luat în antrepriză, împreună cu Nuhăm Cucoş, accizul băuturilor spirtoase din Botoşani (la Dumbrăveni era o velniță mare, a cărei producție, raportată proprietarului, a început să scadă suspect, mai ales după preluarea accizului, încît toamna Balş l-a amenințat cu sancțiuni, dacă nu îndreaptă lucrurile). La 8 decembrie 1844 cumpăra crîşma din Botoşani, prin zapisul amintit. În aceeaşi lună, Raluca Eminovici cumpăra o parte din moşia Orăşeni, pe care, spre a o salva de creditori, o introducea într-un izvod de zestre, probabil fantezist, produs cîțiva ani mai tîrziu în copie, afirmîmdu-se că originalul s-a pierdut. Averea relativ substanțială adunată în aceşti ani, serios şubrezită de datorii, le-a adus soților Eminovici un anume prestigiu social, căminarul figurînd în 1847 între alegătorii Eforiei oraşului Botoşani (10 ani mai tîrziu, în 1857, va fi nominalizat, ca proprietar de terenuri şi case, între cei 6 alegători primari din ocolul Tîrgului Botoşani pentru alegerile în Divanul Ad-Hoc, iar în 1864 va fi membru în comisia locală pentru aplicarea reformei agrare). În 1848 vor cumpăra Ipoteştii (223 ha, plus acareturi), leagăn al copilăriei scriitorului, dar şi prilej de mari desnădejdi pînă la lichidarea ei, în 1882, cînd Eminescu făcea eforturi disproporționate pentru a o răscumpăra. 1848 este anul de vîrf al acumulărilor realizate de familia Eminovici. În cei viitori averea lor se va afla o vreme într-un echilibru mobil, pentru ca în timp să se risipească.

Ar fi bine ca atît cartea gospod şi adresa, cît şi zapisul şi adresa Generalnicei Epitropii a Casei Sfîntului Spiridon din Iaşi să fie xeroxate color, transcrise cu litere latine şi expuse public, dimpreună cu unele numere din „Revista politică“ a lui S.Fl. Marian (acelea în care sînt cîteva poezii antume de Eminescu, unele date despre evoluția bolii lui şi un necrolog al său) şi cu alte texte şi documente privind relațiile marelui scriitor cu Bucovina. Mai este, în aceleaşi fonduri, un act prin care mătuşa sa, stolniceasa Marghiolița

Mavrodin, cumpăra 11 stînjeni de pămînt din moşia Ionăşeni (doc. nr. 1054 şi 1082). Vor mai fi existînd şi altele prin diverse fonduri.

*

La Arhivele Statului din Bucureşti, azi Arhivele Naţionale, un specialist pe care-l cunoşteam, Ştefan Fănescu, mi-a pus în faţă două dosare cu fel de fel de lucruri privitoare la poet (120 de piese). Cînd am prezentat la fosta „Gazetă literară“ cele descoperite, faptul a produs stupoare şi neîncredere. Au fost consultaţi, înainte de publicarea „reportajului“, Perpessicius, Iorgu Iordan, Augustin Z.N. Pop, I. Creţu, Eugen Simion, de parcă aş fi săvîrşit un act de contrabandă. Şi-au dat avizul şi textul a apărut în nr. din 11 iunie 1964. G. Călinescu mi-a cerut să public imediat întregul lot în „Revista de Istorie şi Teorie Literară“, în care au şi apărut o parte. Profesorul a murit, receptivitatea a scăzut, eu m-am luat cu altele şi totul s-a amînat. Le-am mai semnalat în volumul meu Cercetări literare din 1969, în Caietele Eminescu (unde au mai apărut cîteva) şi în alte locuri, dar integral n-am apucat să le public. Apar acum, în semn de omagiu, la cei 150 de ani de la naşterea lui Eminescu. Tot atunci am găsit la Arhivele din Bucureşti şi scrisoarea din plicul amintit. Probabil că prin ‘53-’54, cînd vizitam talciocul nu mai vindeau marii proprietari sau burghezo-moşierimea, cum erau anatemizaţi global în epocă, ci cei de mîna a doua, care aduceau acolo firimiturile. Una dintre aceste firimituri a fost şi plicul amintit, care presupun că a aparţinut colecţionarului evreu Finkelstein sau altuia. Cred că în momentul arestării aceluia şi al confiscării bunurilor, plicul a căzut, iar scrisoarea a fost reţinută, ajungînd la Arhivele Naţionale. În 1965 le-am repus, mental, faţă în faţă.

*

În 1866 i-au apărut lui Eminescu primele versuri. Actul s-a produs în două etape, marcate de cîteva particularităţi ce merită a fi rememorate.

Astfel, cum se ştie, ca poet, el şi-a văzut întîiele versuri tipărite la trei zile după moartea mentorului său, profesorul Aron Pumnul,

survenită la 12/24 ianuarie 1866. Atunci, elevul şi succesorul lui Pumnul la catedra de limba română de la Gimnaziul din Cernăuţi, Ioan Gh. Sbiera, care i-a fost profesor lui Eminescu, încununîndu-l cu note maxime la obiectul respectiv, a luat iniţiativa întocmirii unei broşuri cu versuri omagiale, scrise de învăţăceii autorului celebrului Lepturariu românesc. Cărticica a apărut la 15/27 ianuarie 1866, zi în care a fost distribuită. Cuprinde şapte texte în versuri, nici unul cu titlu, ci numerotate cu cifre romane. Cinci sînt în româneşte şi două în germană. A doua poezie, în ordinea din volum, este semnată „M. Eminoviciu, privatist“, adică elev care, din diverse motive, nu frecventa cursurile într-o şcoală de stat, ci, conform regulamentelor vremii, îşi putea echivala studiile. În conştiinţa publică ea a intrat cu titlul La mormîntul lui Aron Pumnul şi a fost transcrisă de poet prin 1870, în manuscrisul 2259, fila 33, verso, cu denumirea La mormîntul lui Pumnul, cu diferenţe minime, ortografice mai cu seamă. Broşura e intitulată, în maniera de scriere practicată de Pumnul şi adaptată de Sbiera, Laecrimioarele învaeţaeceilor gimnaesiaşti de'n Cernaeuţi la mormîntul prea iubitului lor profesoriu Arune Pumnul raepaeusat într'a 12/24 Ianuariu 1866. Cernaeuţi, 1866. Cu tipariul lui Rudolf Echardt. Acesta e debutul propriu-zis al poetului.

Cred, însă, cum am demonstrat acum vreo 9 ani şi s-a acceptat, că şi prima poezie din broşură (I), nesemnată, aparţine tot lui M. Eminoviciu. Argumentul, de neînlăturat, este acela că 3 din cei 5 învăţăcei prezenţi în broşură cu cîte un text sînt semnaţi la sfîrşitul aceluia, în timp ce 2, Eminoviciu şi Ieremieviciu, autori a cîte două poezii, sînt iscăliţi la încheierea grupajului, adică fiecare după a doua producţie. Se pot invoca în sprijin şi alte aspecte. Mai întîi, e greu de admis că Sbiera ar fi acceptat să deschidă alcătuirea omagială cu un text anonim, cu atît mai mult cu cît acesta nu e lipsit de calităţi literare, atît în sine, cît şi în raport cu cele care îi urmează. Nu se poate ignora o consonanţă, ca ton, lexic şi imagini, între poezia semnată, a doua din broşură, şi prima, aparent anonimă. Asemănările depăşesc împrejurarea că unicitatea obiectului putea naşte anume involuntare similitudini. Sînt apoi, în cele două poezii elemente ce le deosebesc de celelalte trei, scrise în româneşte. De asemenea, toate cuvintele din ele aparţin vocabularului folosit de

Eminescu ulterior. În celelalte întîlnim vocabule exterioare limbajului eminescian. A se vedea Dicționarul de rime (Opere, vol VIII, 1988) şi Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu (1968). Acestea țin de modul celui invocat de a folosi limba, de climatul lingvistic cernăuțean (cu deosebire cel al gimnaziului de acolo), de vîrsta şi de talentul autorilor, de „presiunea“ ritmului şi a rimelor, ca şi de scurtimea timpului existent pentru elaborare etc. Din prima poezie (pe care am intitulat-o, după întîiul vers, O stea încîntătoare a învierii tale), cu o curgere mai limpede (de asta a şi fost aşezată la începutul broşurii) cuvîntul netezit îl găsim adesea, în alte forme, la Eminescu, iar a lăți (căci viața ce-o lățise...) îl întîlnim destul de des la el, ca în Scrisoarea III (Cu-a lui ramuri peste lume, peste mare se lățeşte). Răcit din A căror inimi dreptății n-au răcit va face o lungă carieră în scrisul lui. Şi în poezia următoare, cea semnată sînt vreo trei forme morfologice pe care Eminescu le va vehicula strict în perioada începuturilor: auroasă (prezentă şi în Misterele nopții, 1866), întoană (existentă în Din străinătate datată „65“, în La Heliade 1866-1867) şi urmă pentru urmează, pers. III, singular a verbului a urma, întîlnit şi în Amicului F.I., datată „66 noiembrie“. A se observa şi diversitatea, pentru atunci, a lexicului folosit, în versurile anonime, cum au părut pînă în vremea din urmă (e adevărat, Aurel Vasiliu le socotea „asemănătoare“ cu cele semnate, încă în 1943, dar faptul a trecut aproape neobservat), consonantă celui din poezia semnată şi diferențiatoare față de celelalte trei, cu autori declarați, ambii mai vîrstnici şi mai şcoliți decît „privatistul“: I. Ieremieviciu, cl. a V-a şi Ştefan Ştefureac, cl. a VI-a. Autorii textelor în germană erau B. Erlich, în cl. a VI-a şi E. Franzos, viitorul prozator (incriminat, pe drept, de Eminescu mai tîrziu), în cl. a VII-a. El era, deci, şi cel mai tînăr.

Fluența expresiei, convergentă, a celor două poezii poate fi pusă în relație şi cu cele anterioare ale scriitorului, vădind aceeaşi direcție stilistică şi tendința de eliberare de sub tiparele anacronice, impuse prin şcoală şi manuale. Alte cuvinte şi imagini cheie, in nuce, pot fi semnalate, ca şi voința unei exprimări proprii, moderne, ce-l va caracteriza constant pe Eminescu.

În plus, cum afirmă răspicat Sbiera, între alții, Pumnul nu i-a fost profesor la catedră fiului căminarului (poate, de aceea, formula mai

elastică de „învăţăcei“, găsită, probabil, de Sbiera). Pe de altă parte, atunci viitorul poet nici nu era elev al gimnaziului, decît în intenţie. Mai era şi repetent, marcat, în ochii profesorilor, de absenţe masive în anii precedenţi, de fugi repetate de la şcoală, acasă sau poate şi mai rău, cu trupa de actori, ceea ce depăşea cu mult minimul de disciplină impusă de regulament. Plana, destul de vie, şi amintirea fraţilor săi, certaţi, toţi, cu disciplina. Cu toate acestea, el este primul care semnează în volum, – O stea încîntătoare a învierii tale şi La mormîntul lui Aron Pumnul fiind, evident, cele mai bune dintre cele şapte omagii din broşură. În fond, avînd în vedere situaţia lui şcolară dezastruoasă din 1866, s-ar putea afirma că Sbiera i-a făcut o mare favoare incluzîndu-i versurile şi numele. S-a bizuit, probabil, integral, pe valoarea lor literară şi pe pregătirea de ansamblu excepţională a învăţăcelului (să nu uităm că uneori Ernst Rudolf Neubauer îl punea pe elev să predea în locul lui unele lecţii de istorie, disciplină la care îl nota mereu cu maximum). E probabil că nu numai unii colegi (Vasile Bumbac, T. Ştefanelli etc.) ştiau încă de prin 1863 că Mihai scrie versuri şi teatru, ci şi Sbiera, cu care se vedea adesea la Biblioteca gimnaziaştilor şi la Pumnul acasă, unde au stat într-o vreme amîndoi în gazdă.

De ce n-a transcris mai tîrziu şi prima poezie, cum a făcut cu La mormîntul lui Pumnul? Nu-i va fi plăcut, a socotit că a doua dintre ele e mai reprezentativă, s-a pierdut, ca şi în alte cazuri, foaia pe care va fi transcris-o? Greu a decide. Cum e dificil a trece indiferenţi pe lîngă amintirea lui Stefanelli, care se referă numai la o poezie, deşi memoria îl putea înşela sau Eminescu n-o finisase pe cealaltă, cînd s-au întîlnit şi nu i-a vorbit decît despre una care putea fi, la fel de bine, prima din plachetă. Pe urmă, e greu a numi pe cineva dintre contemporanii lui Eminescu care să fi fost interesat atunci a rămîne anonim şi a nu-şi revendica nici mai tîrziu paternitatea asupra acestei întîie poezii tipărită acolo. Aş mai adăuga în sprijin şi faptul că singurul bun cunoscător al scrierilor lui Pumnul, asimilate organic, era atunci, între şcolari, Mihai Eminovici, fapt ştiut bine de Sbiera, care îl preţuia. Acestea ar fi cîteva dintre motivele pentru care cred că putem atribui şi prima poezie, neiscălită direct, din Lăcrămioare... celui ce va semna foarte curînd Mihai Eminescu. Sper ca lectura ei, împreună cu La mormîntul lui Aron Pumnul şi cu

gîndul la atmosfera locului, la situaţia şcolară a poetului şi la celelalte versuri de pînă atunci, imediat următoare sau contemporane (cele două strofe dedicate lui V. Bumbac, prefigurînd Umbra lui Dabija-Vodă, De-aş avea..., datată „Sept. 1865“, Din străinătate, cu data „65“, O călărire în zori, datată „66“, La Bucovina, apărută în 26 august 1866 în „Familia“ şi altele de pînă pe la Epigonii şi La moartea principelui Ştirbey etc.) vor fi de natură să susţină ipoteza propusă. Anume că O stea încîntătoare a învierii tale este prima poezie publicată de Eminescu, evident, simultan cu La moartea lui Aron Pumnul.
A doua etapă a debutului e cea din „Familia“ din 9 martie 1866, cînd numele poetului este fixat pentru totdeauna în Eminescu. Ne aflăm în faţa celei de a treia modificări a numelui Eminovici (dacă trecem peste faptul că a mai fost scris şi Iminovici, abia căminarul semnînd consecvent cu E). Prima, consimţită de el, este din 1863 şi figurează pe o scrisoare către Vasile Bumbac, căruia îi urează: „Sărbători cu bine şi cu sănătate de la al Dumitale M. Emi. Dech. 863“. Şi Bumbac tot Emi îl numea în nişte însemnări intime. A doua e din 23 aprilie 1865, cînd „rapportorul“ George M. Focşănianu îi oferă (cu prilejul zilei lui onomastice – Sf. Gheorghe) sau îi trimite o fotografie, probabil în amintirea intervalului cît viitorul poet fusese „excelent scriitor“ la Consiliul Judeţean din Botoşani, cu dedicaţia: „Tenerellului Michaell Eminénu Elev în Gimnasiu din Cernăuţi“, deci, încă o probă că atunci era în Cernăuţi. Nu i-ar fi ortografiat numele în Emineanu dacă destinatarul n-ar fi fost de acord, fie şi temporar. Să-şi fi căutat el însuşi o formă mai expresivă a numelui înaintea demarajului public şi să-i fi trimis lui Vulcan versurile semnate Eminescu sau cu o listă, din care acesta să aleagă derivatul cel mai potrivit? Va fi auzit de existenţa în Transilvania a numelor Eminovici sau Eminescu? Corespondenţa către redactorul „Familiei“ rătăcindu-se, cîmpul supoziţiilor rămîne deschis. De aceea, fără a le înlătura cu totul, e mai cuminte să-l ascultăm pe Vulcan, căruia numele Eminovici „nu-i suna bine, căci avea o terminaţiune slavă; românìză dară numele modificînd terminaţiunea, şi astfel poeziile acele apărură în foaia noastră sub numele Eminescu. Autorul n-a protestat, ba a adoptat însuş acest nume.“ Reromânizarea numelor slavizate abuziv prin vreme era o preocupare curentă în epocă şi

după aceea, până astăzi, în mai tot spaţiul naţional sau acolo unde se află fii ai acestui popor. I. Ieremieviciu, colegul de gimnaziu al lui Eminescu, de pildă, dona Bibliotecii învăţăceilor în 1865 un Dicţionarelu latinu-roman de I.M Moldovanu, prof. gimn. in Blasiu, Sabiniu, 1864, semnînd I. Ieremiescu, în registru fiind notat Ieremie(wicz) cl. IV, T. Ştefan(iuc) va deveni Stefanelli etc.
Aş menţiona aici şi faptul că la data cînd îi apărea în „Familia“ poezia De-aş avea…, Eminescu vorbea, citea şi scria curent în română şi germană, citea în franceză (poate şi în ucraineană, auzită în oraş şi pentru care dăduse examene la Cernăuţi) şi, parţial, în latină, avea întinse cunoştinţe – mult peste media vîrstei lui, în orice caz, – în diverse domenii ale culturii naţionale şi universale, era iniţiat în biblioteconomie, în teatru, folcloristică (începuse a-şi transcrie, pentru propriu-i laborator, texte populare), în variantele scrierii chirilice, în muzică (în „Umoristul“ lui Iosif Vulcan va publica la 29 sept. 1866 un cuplet) şi în alte discipline, străbătuse o parte notabilă a teritoriilor naţionale şi avea în urmă cel puţin trei ani ştiuţi de exerciţii literare în versuri, ca şi cam unul de traducător (Lanţul de aur de Onkel Adam) şi, poate, de prozator („Trimite-mi novela aceea, dacă e prea lungă se va scurta“, îl îndeamnă Vulcan la 26 august 1866, ceea ce poate însemna şi încercări premergătoare nuvelei „lungi“, cum e jurnalul lui Toma Nour), încît cînd s-a decis să debuteze (O stea încîntătoare a învierii tale şi La mormîntul lui Aron Pumnul îi fuseseră „comandate“) avea deja o experienţă, o seamă de texte elaborate, altele schiţate şi un semnificativ număr de proiecte, care-l îndreptăţeau să creadă că e vremea „ca să cînt în lume, / Să-mi visez o soartă mîndră de-al meu nume / Şi de steaua mea“, cum va exclama în La Bucovina (apărută în „Familia“ din 14/26 august 1866). Acolo îi înmugurise complex marea personalitate: „Numai lîngă sînu-ţi geniile rele, / Care îmi descîntă firul vieţii mele, / Parcă dormita.“

*

Se spune că în ziua unirii din 1859, tatăl scriitorului, căminarul unionist, ar fi înălţat tricolorul pe casa lui de la Ipoteşti. Poetul însuşi îl va vizita pe Alexandru Ioan Cuza, de anul nou 1870, la Döbling,

lîngă Viena. Ar fi de reținut şi faptul, simbolic, că dacă la 24 ianuarie 1866 se stingea din viață acel reper al conştiinței naționale a timpului, care a fost Aron Pumnul (admirator al lui Cuza), iar la 11 februarie domnitorul era forțat să abdice – răsărea tot pe atunci, public, steaua eternă a lui Eminescu. Primul semn e această poezie, pe care nimeni nu i-a atribuit-o ferm.

Astfel, pe fondul evenimentelor amintite, al împlinirii a 400 de ani de la reuşita temporară a lui Mihai Viteazul de a-i uni pe toți românii într-un singur stat, a 141 de la Unirea Principatelor Române, a 134 de la moartea lui Pumnul, a 130 de la pregătirile pentru marea întîlnire națională de la Putna (care trebuia să aibă loc, cum se ştie, în 1870 şi în care Eminescu a fost profund implicat, inițiind-o) şi a 60 de ani de la sfîşierile teritoriale din 1940, evocarea în treacăt a acestor mari spirite naționale este o datorie a conştiințelor româneşti, „De la Nistru pîn-la Tisa... / Din Hotin şi pîn-la Mare". Este unul dintre motivele pentru care am propus ca anul Eminescu să nu se încheie la 15 ianuarie 2001, ci la 15 august 2001, cînd se împlinesc 130 de ani de la marea sărbătoare de la Putna, în organizarea căreia Eminescu a avut un rol hotărîtor, dîndu-şi măsura de gînditor politic prin prefigurarea simbolică a Marii Uniri din 1918.

*

Între aceste documente, sînt cîteva de o importanță mai deosebită. Bunăoară, cînd în 1876 a căzut guvernul conservator, cel care „copiază" în 1878 memoriul de apărare către rege (fuseseră dați în judecată de liberali) este Mihai Eminescu, dîndu-i, cel puțin, forma finală. La sfîrşit este semnătura lui Lascăr Catargiu, motiv pentru care n-a fost luat în seamă. Dar Eminescu nu putea fi un simplu copist. El n-a fost, cum se ştie, membru al Partidului Conservator, pentru că era, în general vorbind, neînregimentabil. A fost un conservator cu idei personale. Nu putea fi introdus într-o „casetă", oricît ar fi fost aceea de generoasă. Dar contemporanii săi cei mai lucizi şi apropiați i-au intuit valoarea, din moment ce i-au încredințat această sarcină, l-au ajutat şi l-au promovat în diverse funcții. Probabil, nu numai pentru că avea un scris frumos, ci şi pentru că-i ştiau gîndul că „cu cît ne iubim mai mult patria şi poporul nostru, cu

atît va trebui să ne înarmăm mintea cu o rece nepărtinire şi să nu surescităm cugetarea.“ Atunci, ca şi acum, „românul se vrea pe sine, îşi vrea naţionalitatea, dar aceasta o vrea pe deplin.“ Perpesiucius, căruia i-am relatat cele de mai sus, mi-a replicat: „Înţeleg să nu-l fi remarcat eu pentru că sînt orb, dar alţii cum de n-au văzut?“ A fost norocul meu să descopăr această operă colectivă, cel puţin finisată de Eminescu. De altfel, scriitorul nu era la prima experienţă de acest fel. Făcuse lucruri oarecum similare ca bibliotecar la Cernăuţi, fusese implicat serios în transcrierea de roluri în timpul prezenţei lui în trupele de teatru, stilizase convingător primele scrieri ale lui Slavici, fixîndu-l pe direcţiile esenţiale ale scrisului românesc etc. Cît a lucrat la Legaţia Română de la Berlin, a întocmit diverse inventare şi rapoarte, semnate de alţii, cum a relevat de curînd Ion C. Rogojan, publicînd respectivele texte. Vor mai fi fost şi alte asemenea împrejurări premergătoare (cu Veronica sau cu Creangă şi cu alţii) ori, poate, ulterioare.

*

Se află în carte şi o schiţă biografică a lui Eminescu, întocmită de Aglae, sora lui, probabil, pentru Titu Maiorescu. Ea afirmă că Mihai s-a născut la Ipoteşti. Nu e o garanţie absolută că aşa ar sta lucrurile. Dar ea era cu numai 2 ani mai tînără decît Mihai, iar în familie era aproape exclus să nu se fi ştiut unde s-a născut fiecare copil. Rămîne a se decide dacă viitorul poet s-a născut la Ipoteşti sau în Botoşani (fratele său, Matei, a susţinut o vreme că ar fi venit pe lume la Dumbrăveni), la 18 noiembrie 1848 (cum susţine Matei), la 14 decembrie 1849 (cum e scris pe certificatul din cl. I de gimnaziu), la 20 decembrie 1849 (cum a scris poetul şi, probabil, tatăl său), la 24 decembrie 1849 (cum a afirmat Aglaia), la 15 ianuarie 1850 (dată înscrisă în certificatul de botez) sau chiar la 6 decembrie 1850 (cum e scris pe cele 4 certificate semestriale pentru cl. a III-a şi a IV-a, urmate la Cernăuţi). Dacă mai operăm transferările din vechiul calendar (iulian) în cel gregorian (stilul actual), ajungem la o mică şi, în cele din urmă, amuzantă babilonie. E de văzut în cîte şi în care zile ale săptămînii s-ar fi putut naşte Mihai şi căror nume de sfinţi şi zodii ar putea corespunde destinul său (a se vedea şi contribuţia

lucidă a Roxanei Sorescu în aceeaşi privinţă). De aceea, acceptînd că în cazul lui Eminescu „puţină mitologie nu strică“ (G. Călinescu) şi oscilînd între 20 decembrie 1849 (cînd nu era Sf. Ignat, cum scrie Eminescu, ci Ignatie Teoforul) şi 15 ianuarie 1850, putem sărbători liniştiţi ziua de naştere a marelui scriitor la 15 ianuarie, rămînînd ca viitorul să aducă date în plus, deşi, uneori, obiceiul nu cedează nici în faţa celui mai evident adevăr.

Poetul fusese la nunta Aglaiei în 1871, la Ipoteşti, o vizita, probabil, la Cernăuţi şi era ataşat de ea. A se vedea, între altele, şi visul consemnat de el în 1876, în care Aglaia îl prezintă unor capete încoronate spaniole, apare Şerban etc. Din vremea căsătoriei Aglaiei cu profesorul Ion Drogli (Droglea) este şi mărturisirea lui Eminescu: „Deja de la al 14-lea an şi pînă la al 20-lea eu mi-am cîştigat pînea singur într-o viaţă aventuroasă şi plină de nemulţumiri“.

De pe la 20 de ani va primi diverse stipendii de la junimişti, uneori direct de la Titu Maiorescu, marele său prieten care, la debutul bolii poetului (sesizat încă de prin mai 1883, la 23 iunie notînd în Jurnal că „Eminescu devine din ce în ce mai evident alienat“), va plăti anticipat spitalizarea pe 3 luni, scriindu-i sorei lui, Emilia Humpel, că pentru salvarea celui pe care îl socotea o personalitate „de covîrşitoare inteligenţă“ „nu se va cruţa nici un ban“. Şi-a ţinut cuvîntul pînă la capăt, cum se ştie, iar documentele de faţă reargumentează faptul cu date şi cifre inchestionabile.

*

Răsfoind presa bucovineană din secolul trecut, am dat, în pumnizanta „Foaea Soţietăţii pentru literatura şi cultura română în Bucovina“ (1865-1869), în nr. 7, din 1866, p. 208, peste un anunţ privitor la faptul că „doamna Clementina Catargi“ (moartă la 9 mai 1887) avea un „institut de creştere şi învăţămînt pentru domnişoare den stări mai nalte“, ce funcţiona din 1860 (va fi fost înrudită cu Lascăr şi cu ceilalţi Catargii?). Institutul, particular, avea un program de învăţămînt foarte serios pentru acea vreme, dacă e să ne luăm după „obieptele oblegate care se propun în acest pensionat: religiunea, limba română, germană, frîncească şi polonă; calculul (adică matematica – n.n.); geogrăfia; istoria universală şi năciunală;

istoria năturală; fisica; caligrafia; lucrări de mînă; – şi ca obiepte libere sînt: limba ităliană, înglească; musica; cîntarea; desemnul şi gimnastica“. Institutul era renumit „prin modul creşterii religioase, morale şi năciunale şi prin predarea obieptelor de învăţămînt“, între care un loc de cinste aveau cele „sciinţiale şi de ocupăciuni femeeşti“. A se observa influenţa sistemului pumnulist de scriere şi pronunţare. La examene asistau demnitari locali şi un numeros public, entuziasmat de modul cum îşi însuşiseră elevele „istoria năciunală, religiunea, cititul, scrisul, computul (aritmetica – n.n.), geogrăfia“ etc.

Aşadar, afirmaţiile Harietei că „n-am învăţat decît abecedarul şi din cauza boalei îmi lipseşte chiar şi aceea ce aş fi putut cîştiga umblînd în societate cu persoane culte, adică, cum zice românul, m-aş fi ros cu oarecare ştiinţă“ (Henriette şi Mihail Eminescu, Scrisori către Cornelia Emilian şi fiica sa Cornelia, Iaşi, „Şaraga“, 1893–?), se cuvine, cel puţin parţial, emendată. Preîntîmpinînd parcă o posibilă obiecţie, în sensul că ar poseda mai mult decît abecedarul, Harieta se întreba în scrisoarea din care am citat mai sus: „Mai la urmă şi dacă aş fi cultă, ce folos aş aduce societăţii sau ştiinţei? Din nimic, rămîne tot nimic. În prezent îmi rămîne cel puţin regretul că nu-s ceva“. De menţionat că Harieta este prima care preia numele Eminescu, neoficial, căci oficial va rămîne Eminovici pînă la moartea survenită la Botoşani, în 14 octombrie 1889, după cea a lui Mihai (15 iunie 1889), a Veronicăi Micle (Bălăuca, îi zicea ea uneori; 3 august 1889) şi înainte de cea a lui Creangă (31 decembrie 1889). Este adevărat că şi numele căminarului este transcris o dată, în adeverinţa dată scriitorului de către Universitatea din Berlin, încă în 1873, prin contaminare, în Gheorghe Eminescu.

Cîtă vreme va fi rămas la institutul cernăuţean acea pe care Eminescu o numea „un geniu în felul ei, cu o memorie ca a lui Napoleon I şi c-o înţelepciune naturală cum rar se află“ şi cît din „obieptele oblegate“ sau „libere“ va fi deprins, e greu de precizat. Cert este doar că în 1880 ea se afla acolo şi primea scrisori de la Veronica Micle şi de la fratele său Mihai. Expedia, la rîndu-i, epistole. Aşadar, faptul că devotata infirmă (născută, probabil pe la 1854) „izbutise să poată exprima idei destul de complicate într-un stil cult“ (G. Călinescu, Viaţa lui Mihai Eminescu, ed. IV, p. 33), are o explicaţie şi

în aceea că făcuse ceva şcoală. Cîtă anume, rămîne de văzut. E probabil că după încercarea posibilă de a le călugări la Agafton, unde erau surorile Ralucăi, părinţii le-au reorientat. S-ar putea, totuşi, ca sub „Aristiţa Iminovici, vîrsta 20 ani. Observaţiuni: Invalidă“, descoperită de Pavel Ţugui în Lista de monahii şi surori din M-tirea Agafton/Botoşani pe anul 1867, să se afle, cu toate incongruenţele, Harieta. Am putea crede că cele două surori, Aglaie sau Aglăiţa (va fi fost transcrisă greşit Aristiţa şi confundată de secretara neatentă cu „invalida“ Henrietta?) şi Harieta nu numai au stat temporar la mătuşile de la Agafton ci, neoficial, au fost supuse la anume „probe“, la care n-au consimţit ori că n-au rezistat la examenele de noviciat. Încît, amintirile unora că Aglaia şi Harieta ar fi trecut pe la Agafton nu trebuie respinse de plano. După asemenea încercări le va fi trimis la pensionul doamnei de Catargi, sigur pe Harieta, probabil şi pe Aglaia. Oricum, ambele surori erau apropiate de Mihai, atît în vremea copilăriei, a şcolarităţii (el era „practicant“şi „scriitor“ la Tribunal şi probabil elev la Botoşani, în timp ce Aglaia era acolo la pension) şi mai tîrziu, pînă la stingerea acestuia, cum atestă şi documentele ce urmează. Deocamdată, n-am reuşit a afla ce durată avea programul institutului respectiv, dacă elibe-ra sau nu acte de absolvire etc. E, de asemenea, dificil a spune cum a ajuns Harieta acolo. Explicaţia cea mai probabilă e aceea că bucovineanul luminat şi întreprinzător Gheorghe Eminovici, care-şi trimisese toţi băieţii la gimnaziul cernăuţean va fi căutat şi pentru fete o şcoală, ajungînd astfel la institutul doamnei de Catargi, unde le va fi înscris, pe Aglaia mai devreme şi apoi pe Henrietta.

Am zis pentru fete, fiindcă este destul de probabil că şi cealaltă soră a poetului, Aglae (1852-1900) să fi trecut pe acolo, după absolvirea, în 1866 sau 1867, a „Pensionului de fete al Doamnei A. Zielinsky“ din Botoşani, şi, poate, anterior, a celui al doamnei Aurelia Zawiska (vezi şi Pavel Ţugui Eminescu-Creangă, documente biografice inedite, Ed. Vestala, 1996, p. 114-135). În acest pension îşi va fi îmbogăţit cunoştinţele, inclusiv cele artistice, pentru care prinsese gust în familie, probabil la Botoşani, unde va fi asistat la spectacolele trupei Pascali în vara 1869, fratele ei, Mihai (dacă se va fi apropiat de Botoşani, cum nu crede Graţian Jucan în articolul Un traseu al lui M. Eminescu, apărut în „România literară“ nr. 14/2000, contrazis de

Ion Filipciuc în articolul Un traseu absurd al lui Eminescu din „România literară“ nr. 37/2000, deşi putea ajunge la Botoşani, de unde va fi plecat la Sibiu, trecînd ori nu prin Bucureşti, intervalul de o lună îngăduind acest lucru), fiind sufleur, copist şi actor. Liceană, îl va fi cunoscut pe viitorul ei soţ, profesorul cernăuţean Ioan Drogli (născut în Cernăuţi la 29 ianuarie 1835, mort la 22 noiembrie 1887), care era, în 1866, protocolant al Societăţii..., cînd îl putea cunoaşte şi pe Mihai, care frecventa acele cercuri. Cu aproximativ 20 de ani mai în vîrstă decît Aglaia, acel „om arătos, frumos la faţă, chipeş şi înalt, dar cam cu nasu-n nouri“ (Sofia Ştefanovici, Amintiri eminesciene, 1932), era cunoscut în Bucovina şi ca membru în comisia de verificare a manualelor şcolare utilizate în respectiva provincie, calitate în care va fi trecut prin pensionul doamnei Catargi. E posibil ca la căsătoria Aglaiei cu Drogli (7 ianuarie 1871, de faţă fiind şi Mihai) aceasta să fi absolvit pensionul, poate chiar în 1870, cînd o însoţeşte pe mama ei, Rareşa, într-o călătorie prin Europa – Cehia, Slovacia, Ungaria, Austria. La Viena s-a întîlnit cu Mihai (asta şi explică însemnarea lui de atunci: „Cărţile Aglaii“?), s-a fotografiat, singură şi cu mama, poate şi cu fratele, care o va fi prezentat colegilor şi prietenilor pe frumoasa domnişoară de 18 ani. Cel puţin Samuil Isopescu o ştia relativ bine, întrucît: „în ceea ce priveşte familia sa, de la el n-am auzit nimic, însă atîta ştiu că sta în corespondenţă mai mare cu sora lui Aglaia Drogli.“ Probabil înainte, dar sigur după căsătoria cu Ion Droglea, ea era relativ cunoscută în mediile cultural-artistice cernăuţene (va fi recitat, cîntat, interpretat piese la pian şi va fi jucat teatru încă liceană fiind?). În orice caz, presa provinciei o menţionează. Astfel, „Aurora română“ din Cernăuţi (anul II, nr. 12, din 15 decembrie, 1882, p. 200) nota la Cronica lunară sub titlul Teatrul român de diletanţi în Cernăuţi: «Cu începutul anului nou 1883, stil nou, s-a constituit un comitet de diletanţi, carele dă în fiecare a doua joia o reprezentaţiune teatrală în sala hotelului de Moldavie; iar în joia premergătoare şi cea următoare după reprezentaţiunea teatrală – dă acelaşi comitet concerte (...).
Ideea merită toată lauda şi sprijinirea onoratului public român. Reprezentaţiunile de pînă acuma au reuşit foarte bine şi au dovedit din nou adevărul maximei bătrîneşti: „voieşte şi vei putea“ Cu multă graţie şi şic jucară pînă acum rolele lor doamnele: Drogli, Caplonsca,

Lomicovschi, – apoi domnişoara Stefanelli, – iară dintre domni: d.d. fraţii Meşederu, dr. G. Popescu, adjunctul M. Grigoroviţă şi academicul Ştef. Popescul.
Atît reprezentaţiunile teatrale, cît şi concertele date de acest comitet sînt foarte bine cercetate de către onoratul nostru public român fără deosebire de rang şi stare! Salutăm deci cu bucurie această întreprindere naţională, ca un nou semn de viaţă!» O văzuse şi Titu Maiorescu jucînd teatru, găsind-o: „excelentă, în unele pasagii de o ştrengărească drăgălăşie sora lui Eminescu, doamna Drogli, bărbatul ei profesor la Şcoala normală de învăţători." Locuia atunci pe Residenzgasse nr. 12. Aici a poposit o vreme Eminescu, în preajma Crăciunului 1885. Frumoasa şi solitara Aglaia (G. Călinescu) a fost înmormîntată în cimitirul central din Cernăuţi, în cripta familiei Gareiss von Döllitzsturm (din care făcea parte al doilea soţ al ei), distrusă de sovietici prin 1970, cum s-a întîmplat cu multe altele. Ar fi avut o casă, cumpărată cu Drogli, în suburbia Horecea, unde trăgea uneori şi Mihai, care ar fi locuit în 1885 şi la Aspazia Caplonsca (Kaplonska), amintită mai sus, soră cu Oreste Rennei, cunoscut de el la Rădăuţi în 1871, cu prilejul serbării de la Putna.
De altfel, răsfoirea presei bucovinene a timpului aduce şi în privinţa marelui poet cîteva date în plus. Întîi, una privind circulaţia versurilor sale. Astfel „Revista politică" din Suceava (1886-1891), care avea ca editor şi redactor responsabil pe dr. în drept Matei Lupu (cunoscut, probabil, la Cernăuţi sau Viena), iar ca administrator pe S. Fl. Marian), reproducea în 1887 şi 1888 şapte din poeziile lui Eminescu (din „Familia" ori din „Convorbiri literare" sau din ediţia Maiorescu, unde apăruseră mai înainte): De ce nu-mi vii (la 15. III. 1887), La steaua (15. IV.1887), Dorinţa (15.X.1887), Ce e amorul (1.XI.1887), Somnoroase păsărele (15.XI.1887), Atît de fragedă... şi De-or trece anii... (ambele în nr. 1 din 13.I.1888). Interesant e faptul că revista remunera colaborările, încît este posibil ca Eminescu să fi avut o atare mulţumire.
Dincolo de aceasta însă, reproducerea respectivelor versuri va fi contribuit la sporirea prestigiului poetului în regiune. Tot acolo se dădeau, în 1886, cînd era internat la Mănăstirea Neamţ şi în 1889 ştiri privind starea sănătăţii lui („Sănătatea poetului Eminescu se agravează din zi în zi. Medicii ospiţiului Mărcuţa, unde e căutat

Eminescu, au perdut aproape ori şi ce speranţă de scăpare“ – nr. 12 din 15 iunie) etc. Cu oarecare întîrziere, se publica la 1 august 1889 un amplu necrolog-evocare, nesemnat, dar alcătuit de Matei Lupu, poate de Samuil Isopescu, coleg de cameră cu poetul la Viena şi avocat în Suceava, ori (cum afirma Leca Morariu în „Junimea Literară“ nr 10-11/1923) de fostul său coleg T.V. Stefanelli (îl aliniez între documentele noi, pentru raritatea lui, pentru reflectarea, indirectă, a solidarităţii intelectualilor cu scriitorul, mai ales după moartea lui, şi pentru că reproduce La mormîntul lui Aron Pumnul, înlesnind comparaţia cu prima lui poezie, inclusă aici). De asemenea, revista a publicat informaţii despre poeziile lui Eminescu puse pe muzică (1 iulie 1889), un necrolog al Veronicăi Micle (nr. 17/1889) sau ştiri precum cea din 1 sept. 1889: «Deschizîndu-se o stradă în suburbiul Duşumea din Bucureşti, au rugat pe primarie mai mulţi proprietari de case, ca să deie stradei numirea „strada Eminescu“, în memoria răposatului poet român ilustru». Dintre toate, cea mai mişcătoare şi relevantă în privinţa intuirii timpurii a valorii excepţionale a poetului, e următoarea, apărută, în aceeaşi revistă, la 1 ianuarie 1890: «Junimea română de la gimnasiul din Rădăuţi a serbat duminică în 15 decembrie (1889) amintirea răposatului poet M. Eminescu. La 10 ore dimineaţă se adunară studinţii români într-o clasă, unde a fost de faţă şi directorul gimnasiului, dl. consilier Klauser cu mai mulţi membri ai corpului profesoral. Studintele din clasa a opta Alexandru br. (baron – n.n.) de Vassilco ţinu o cuvîntare, în care îşi esprimă simţămintele de durere pentru marea pierdere, ce s-a căuzat întregii naţiuni române, prin moartea renumitului poet. Mai departe vorbi oratorul despre viaţa şi activitatea poetului şi în speţial despre poezia lui (...) Cuvîntarea şi-o fini oratorul cu cuvintele „El a murit, însă pururea va trăi neuitat în memoria poporului său, nemuritorul său geniu va încălzi sufletele româneşti şi le va înfoca la fapte mărețe, la fapte şi glorie“» Sînt cuvinte ce, la cîteva luni de la moartea lui Eminescu, spun mult despre modul în care a fost receptat de contemporanii mai tineri (de notat că încă în 1873 se recitau la Teatrul din Oraviţa, pe unde trecuse cu trupa Pascally, versuri de Eminescu). Între altele, e de văzut dacă publicaţiile bucovinene în limba germană (Bukowina, Czernowitzer Zeitung, Nero, Pädagogische Blätter, Bukowiner Schule, Bukowiner

Rundschau etc.) nu conţin traduceri din opera poetului sau ştiri în legătură cu el.

*

Sînt între documentele descoperite cîteva fragmente de poezii ale lui Eminescu, o seamă de bruioane, scrisori ale lui sau ale altora către ori despre el: Titu Maiorescu, I. Negruzzi, Harieta, Aglae, Matei Eminescu, Veronica Micle, P. Missir, Mite Kremnitz („citise în toate limbile, asupra cărora era extraordinar de versat şi bazat pe memoria sa colosală, se putea vorbi cu el despre toate"), Emilia Humpel, Nicolae Iorga, Mihail Dragomirescu, Ioniță Scipione Bădescu (care îi va fi evocat, poate împreună cu Filimon Ilea sau separat, momente ale revoluției de la 1848 în Transilvania, trecute în Geniu pustiu), C. Popasu etc., poezii ocazionale de Veronica Micle, Arthur Enăşescu şi alții. De notat că în unele sînt reproduse chiar replici, reflecții, reacții verbale ale poetului, constituind un fel de aproximativă stenografie a vorbirii lui, deopotrivă în română şi în germană.
Majoritatea contemporanilor, dintre care cei prezenți în aceste documente sînt doar cîțiva, l-au preţuit pe gînditor şi gazetar şi pentru consecvența cu care releva în epocă formele fără fond, ca în acest pasaj, ce sună foarte actual, ca atîtea texte ale sale: „Mii de funcțiuni noi s-au înființat, cari să garanteze exercițiul libertăților publice şi private, dar s-au ocupat de oameni cari nici ştiau ce însemnează întreagă organizația aceasta. Toate braţele cîte puteau munci sau produce ceva folositor s-au detras ramurilor de activitate economică pentru a aspira la funcțiuni publice, încît, în locul întrecerii pe calea industriei şi a muncii în genere, viața nației se preface într-o întrecere în palavre, într-o luptă pentru puterea statului ca mijloc de existență." Examinarea listelor de candidați în alegeri arăta, ca şi astăzi, „ce fel de nație este aceea în care noi n-avem încredere; este anume partea aceea a nației care trage pe sfoară clasele muncitoare şi pozitive ale poporului, trăind pe spinarea lui fără a-l compensa prin nimic, nici prin ştiință, nici prin onestitate, nici prin avere." Imaginea unui Eminescu visînd doar la veacul al XIV-lea se cuvine rectificată. Indirect, unele dintre textele pe care le-am descoperit vin în sprijinul acestei propuneri. Se explică în această

lumină mai cuprinzătoare şi acel „succes excepţional de mare“ al ediţiilor din poeziile lui, devenite „opera de predilecţie a tinerimei române“, cum constata Maiorescu în 1892.

*

Cîteva aspecte ale relaţiilor dintre Eminescu şi Veronica Micle se luminează şi aici. Dar, pe de altă parte, a cerceta astăzi dramaticele legături de prietenie, dragoste, viaţă cotidiană şi de creaţie ce-au existat între Mihai Eminescu şi Veronica Micle, înseamnă nu atît scormonirea cine ştie căror detalii biografice şi reinterpretarea lor, cît încercarea de a evidenţia, cu precădere, sensurile simbolice şi patetice pe care le-au dobîndit în timp aceste încrucişate şi statornice, dar niciodată desăvîrşite apropieri. Scrisoarea Veronicăi Micle din acest volum luminează o dată în plus aceste împrejurări. Căci, născuţi şi morţi amîndoi în acelaşi an, cu o viaţă plină de mari elanuri şi violente suferinţi, fericiţi doar accidental, poeţi cu substanţiale diferenţe între ei, cei doi amintesc, prin destinul lor, legenda populară a iubiţilor uniţi peste moarte prin bradul şi iedera ce le-au crescut pe morminte, înfrăţindu-le sufletele. S-au rotit toată viaţa unul în jurul altuia ca personajele din balada Soarele şi Luna, o parte din marile lor chinuri răsfrîngîndu-se, probabil, în Luceafărul şi în alte poezii eminesciene, ori în numeroase versuri ale Veronicăi Micle. A fost dată la iveală de curînd o masivă secţiune din semnificativa şi tensionata corespondenţă dintre ei (Dulcea mea Doamnă, Eminul meu iubit, corespondenţă inedită, Mihai Eminescu-Veronica Micle. Ediţie îngrijită, transcriere, note şi prefaţă de Christina Zarifopol-Illias, Editura Polirom, Iaşi, 2000), există una a lor cu alţii în legătură cu mersul relaţiilor ce le-au avut, ori a altora despre ei, care, bine orînduită în fragmentele ei reprezentative, ar deschide altfel porţile cunoaşterii lor (evident, împreună cu segmente lirice relevante). De curînd, Ştefan Cazimir a făcut o sugestivă demonstraţie asupra osmozei dintre scrisul liric al lui Eminescu şi cel epistolar ce o are ca destinatară pe Veronica Micle („România literară“ nr. 29/2000, p. 11). Exerciţiul ar putea fi extins cu folos şi asupra scrisului acesteia din urmă, văzîndu-se şi „creşterea“ lui după întîlnirile cu Eminescu.

Cunoscîndu-se la Viena, în jurul vîrstei de 22 de ani, celor doi totul le-a fost împotrivă: faptul că Veronica (pseudonim luat de ea ca poetă) era măritată cu mult prea bătrînul profesor universitar Ştefan Micle, că Eminescu n-a avut aproape nicicînd un mijloc sigur de trai, apoi boala amîndurora, intrigile şi dela-ţiunile cunoscuților, adversitățile de ordin familial, opoziția lucidă la căsătoria lor tîrzie a unor prieteni ca Maiorescu şi mai ales evidentele diferenţe de educație şi instrucție, de mentalitate socială, cultură, temperament şi îmzestrare lirică etc., totul părea şi era de înțeles să-i țină la o distanţă de nedepăşit. Însă, cu cît opreliştile erau mai de netrecut, cu atît atracția sporea în dureroasă intensitate, mai ales din partea poetului, care e de presupus că întrezărea în iubita bălaie tipul ideal de femeie la care aspira. Nici învăpăierile ei nu erau mai prejos față de cel pe care l-a cunoscut „în cea mai splendidă epocă a vieții sale", dar şi „lipsit de minte": „Şi aşa sînt fără nici o lege şi fără nici un D-zeu – să-mi rămîie cel puţin acel al poeziei, care pentru mine s-a fost întrupat în ființa lui Eminescu". De aceea, tot ce-i leagă şi desparte dobîndeşte o dimensiune aproape astrală, bine marcată romantic, o aură misterioasă, căreia infidelitățile, rupturile şi despărțirile mai lungi sau mai scurte, unele cu aerul de a fi definitive (cum pare a sugera şi scrisoarea ce urmează), mizeriile reciproce şi necorespunderile dintre ei îi sporesc amploarea, unindu-i într-un punct oricît de îndepărtat. Să notăm, pentru diversitatea relațiilor dintre ei, măcar acest fragment din scrisoarea către ea din 10 martie 1882: „nu sînt supărat, ci agasat de această goană care nu se mai sfîrşeşte, de această piatră a lui Sisif pe care zilnic o duc." Se poate imagina un sens prototipistic în relațiile complexe şi complicate dintre ei, moartea lui atrăgînd parcă stingerea Veronicăi. De marile depărtări, care-i şi apropie, liric, îşi dădeau seama fiecare dintre ei şi nu poţi citi fără a fi sugestionat versuri ca acestea ale Veronicăi: „Vîrful nalt al piramidei ochiul meu abia-l atinge… / Lîng-acest colos de piatră vezi tu cît de mică sînt: / Astfel tu-n a cărui minte universul se răsfrînge, / Al tău geniu peste veacuri rămînea-va pe pămînt… // Şi doreşti a mea iubire?… Prin iubire pîn' la tine / Să ajung şi a mea soartă azi de soarta ta s-o leg! / Cum să fac? Cînd eu micimea îmi cunosc atît de bine, / Cînd măreaţa ta fiinţă poate nici n-o înţeleg…" Ele nu trebuie răsucite pe toate fețele, spre a le zări cine ştie ce

banale motivații biografice sau neîmpliniri literare, ci acceptate ca proiecții ale sufletului autoarei, întocmai precum cele din Luceafărul sau din Scrisoarea V a poetului, ori cele din Atît de fragedă, indiferent cui vor fi fost adresate în concretul imediat (e una dintre primele lui poezii traduse în limbi străine, fiind întîia transpusă în maghiară, la Cluj): „Atît de fragedă te-asameni / Cu floarea albă de cireş / Şi ca un înger dintre oameni / În calea vieții mele ieşi…“ Dar umbrele durerii se arată numaidecît, căci „Te duci, şi ani de suferință / N-or să te vadă ochi-mi trişti“. Sau: „De astăzi dar tu fă ce vrei, / De astăzi nu-mi mai pasă, / Căci cea mai dulce-ntre femei/ Mă lasă…“.
Pe de altă parte, a căuta excesiv dacă în unele este vorba strict de Mihai Eminescu ori de Veronica Micle, cum se întîmplă uneori, înseamnă a impurifica poezia şi cîtă lumină a fost în existența celor doi, ce a tins mereu la contopire. Important este că ele se potrivesc cu imaginea lor ideală şi cu înălțimile sufleteşti ale cititorilor. Ei îi va vesti poetul că scrie, „apucat de frigurile versului“, Luceafărul şi mai apoi că „lucrarea mea e sfîrşită“. Tot din scrisorile către ea aflăm despre insistențele lui Maiorescu de a-şi strînge poeziile în volum.
De aceea, e de văzut cum, în perspectiva artei, totul se reaprinde aproape instantaneu, şi oricîte alte imagini de femei sau de bărbați s-ar suprapune în viața fiecăruia dintre ei, cîte astfel de nume se întîlnesc în scrisul lor, – opera proiectează în închipuire şi imaterialitate vibrantă relațiile multiple dintre nefericiții parteneri. Este şi ceea ce supradimensionează interesul literar şi uman al acestei prietenii şi dragoste, cu toate meandrele şi ascunzişurile caracteristice. Astfel că prin scrisoarea către Harieta, iubitorul de literatură şi biografie are în față şi un nou subiect de cercetare şi de meditație, un prilej de ridicare de la nivelul măruntei anecdote şi al cancaneriilor de tot felul, adesea denigratoare şi jignitoare pentru memoria marelui poet şi a iubitei sale (născută Ana Câmpan, la Năsăud, fiică a cizmarului Ion Câmpan şi a soției sale Ana), cu toată aparența sau inchestionabila lor realitate, şi de înălțare în sfera în care şi-au proiectat cei doi, cu forța pe care o avea fiecare, ce a fost mai curat în dragostea lor, adică în poezie. Aceasta face ca iubirea lor să plutească în acea zonă suprafirească în care stă şi arta lui Eminescu şi să aibă tot mai mult în ochii noştri un necesar înțeles simbolic. Este floarea pe care sufletul nostru o poate purta mereu în

memoria celor doi misterioşi nefericiţi, înălţîndu-se el însuşi prin aceasta.
În 1999 s-au împlinit 110 ani de la moartea semnificativ de apropiată a celor doi. A fost un prilej de refacere imaginară a drumului înapoi prin viaţa lor întrepătrunsă, cîtă poate fi cuprinsă în mărturii, documente şi mai cu seamă în opera fiecăruia. Am fi putut murmura îngînduraţi, măcar din cînd în cînd, versuri din Odă (în metru antic), din Mai am un singur dor şi din multe altele de Eminescu, în paralel cu unele de Veronica Micle, precum cele de mai jos (ultimele, se pare, scrise la 1 august 1889, cu trei zile înainte de probabila ei sinucidere la Mănăstirea Văratec): „O, Moarte vin de treci / Pe inima-mi pustie... şi curmă a mele gînduri. // În liniştea-mi eternă, să am sub lespezi reci / Un somn fără de vise, un vis fără suspine; / N-aştept nici recompensă, n-aştept lumini divine, / Acestea-s toate basme, sînt toate vis himeric, / Viaţa-i o licărire ce piere-n întuneric. / Destul... aş vrea repaos... să dorm... / să dorm pe veci."
În 2000 s-au împlinit 150 de ani de la naşterea lor. Este în continuare momentul să reluăm firul dinspre naştere către întîlnire, să căutăm a ne oglindi în ei conştiinţa şi a medita în vreme ce ne apropiem de Veronica Micle (mamă a două fiice, dintre care una poetă – Virginia Gruber şi cealaltă, Valeria, cîntăreaţă de operă sub pseudonimul Nilda; i-a moştenit vocea de mezzo-soprană) şi de Mihai Eminescu (a se vedea şi doc. IX, cuprinzînd notiţa biografică despre Ştefan Micle, alcătuită de poet în vederea obţinerii de către Veronica şi fiicele ei a pensiei de urmaşe, ca şi celelalte aspecte privind această şi alte probleme ale relaţiilor dintre ei). Pasul următor trebuie făcut către operă, singura care îi exprimă plenar şi-i validează, transfigurînd totul. Prin operă se cuvine să înţelegem tot scrisul lor, inclusiv cele ce urmează în această carte.

*

Există un catren în nemţeşte, pe care îl regăsim aproape identic în primele 4 versuri din Glossă: „Zeiten fliecht und zeiten kommen; / Formen wechseln immer dar; / Doch das Wesen bleibt beständing, / Was es ist und was es war". Cînd am dibuit că ele provin din Nogaia, lungul poem al lui Ernst Rudolf Neubauer, care i-a fost profesor lui

Eminescu, am fost descumpănit. Mecanic, se putea rosti chiar cuvîntul plagiat. Îl consultasem pe Alfred Margul Sperber, altădată, pentru alte chestiuni, dar mi-am amintit de o remarcă a lui. Acest bucovinean din Storojineţ, cărturar, traducător şi poet multilingv, afirma că Eminescu nu trebuie pus în legătură numai cu mari creatori ca Shakespeare („S-aduc cu tine-mi este toată fala“, sună un vers al lui Eminescu), Goethe, Schiller, Heine (i se ştie răspunsul amar către Caragiale în legătură cu îmbrăcămintea lui sărăcăcioasă: „am ghete şi haine“, arătînd spre cîteva cărţi) etc. „Rădăcini“ale scrisului său (mai cu seamă ale celui în versuri) se cuvin căutate printre poeţii minori de limbă germană, idiş, poate italiană, ucraineană şi poloneză etc. Pe unii dintre aceştia îi va fi citit încă la Cernăuţi şi apoi în revistele existente în cafenelele berlineze şi vieneze. Ce-i plăcea din ei, copia sau traducea pe loc (a se vedea, în parte, vol. XV al Operei lui Eminescu şi cele două volume din 1999 ale lui Helmuth Frisch, Sursele germane ale creaţiei eminesciene). Mai trebuie avut în vedere şi fenomenul falsei memorii, ca la atîţia alţii. Acesta era laboratorul lui, rezervînd încă posibile surprize (un timp, am crezut că e o versiune rătăcită a transpunerii în germană a Glossei de către V. Teconţia sau de altcineva). Cum observă competent Viorica Nişcov, traducătoarea versiunii integrale a cărţii lui Richard Kunisch, Bucureşti şi Stambul. Schiţe din Ungaria, România şi Turcia, din care Eminescu s-a inspirat, ne aflăm în asemenea împrejurări în faţa cîte unui „autor anodin, ignorat în propriul său spaţiu lingvistic care, întîmplător sau nu, se plasează într-o altă cultură, cu totul străină de a sa, la baza unui segment de istorie literară, atît creativă, cît şi exegetică, de eminent prestigiu.“
Aceeaşi a fost atitudinea lui Eminescu faţă de limbă, pe care a modernizat-o (cu credinţa că limba este viaţa spiritului şi că „ar avea atunci dreptate învăţaţii care susţin că limba şi legile ei dezvoltă cugetarea, iar nu viceversa“ – mss. 2285, 113), faţă de unii scriitori români şi străini sau faţă de folclor. Căci el n-a cules folclor ca să-l publice, ci ca sursă pentru propria-i creaţie. Aşa se întîmplă şi cu cele 4 versuri din Neubauer, care la el devin altceva. Helmuth Frisch şi cu studenţii lui de la Universitatea Bochum au produs o cantitate apreciabilă de astfel de surse, prima fiind, după G. Călinescu şi alţii, Zoe Dumitrescu Buşulenga care s-a aventurat mai sistematic şi cu

folos într-un asemenea hăţiş. Nu trebuie uitat că Eminescu însuşi scria fără dificultăţi în germană (uşor colorată dialectal, ca în Bucovina sau în Austria), articole ori poeme, pe care le relua în română. Încît, lucrurile sînt mult mai complexe, dînd şi o imagine asupra culturii şi modului său de a gîndi, asupra diversităţii operi şi surselor acesteia, care la el au devenit o stare şi o cale activă de consolidare a personalităţii. Iată şi o indirectă autodefinire, presărată într-o scrisoare din 1871 către Iacob Negruzzi. Putea fi socotit „un organ central care-şi asimi-lează într-un moment toate întîmplările lumei, care-i vin la cunoşciinţă“. Şi tot acolo reflecţia amară: „Altfel de împrejurări decît ale mele trebuiesc pentru a produce ceva mare şi bun totodată“.

*

Documentele acestea pun în evidenţă mai ferm „zidul“ material şi moral alcătuit de junimişti în jurul lui Eminescu, cu deosebire în perioada bolii. Titu Maiorescu, al cărui curaj de a-l proclama în mai multe rînduri poet naţional pe Eminescu nu trebuie ignorat, devenise un fel de responsabil public în privinţa vieţii acestuia. Toţi, de la sora sa Emilia Humpel (lucidă apărătoare a lui Eminescu), la diverşi necunoscuţi, i se adresau, cereau sfaturi, aveau iniţiative, pe care i le comunicau. Datorită unor minţi mai aprinse, se creasе un fel de psihoză colectivă care trebuia temperată, orice exces stricînd totdeauna, ca şi atunci. Într-un anume sens, cred că marele critic a răsuflat oarecum uşurat cînd a murit Eminescu. Să fiu înţeles bine, se încheia un calvar fără altă ieşire. Cît l-a preţuit ştim, după cum nu trebuie să uităm că imediat ce a aflat de îmbolnăvirea lui gravă, i-a pus opera la adăpost. Împrejurarea i-a adus ponoase, iar predarea tîrzie a manuscriselor (pe care a negat mai mulţi ani că le deţine, spre a le proteja) la Academie (în 25 ianuarie 1902) se explică, cred, şi prin faptul că putea fi acuzat de furt şi a trebuit să curgă termenul de prescriere juridică a posibilei culpe. A nu se uita că Titu Maiorescu a fost şi un remarcabil specialist în drept. Din aceleaşi motive (vezi doc. LXXXI, LXXXV şi LXXXVII), cînd a predat Academiei cărţi din biblioteca lui Eminescu, a afirmat că unele provin de la tatăl său, învăţatul Ion Maiorescu.

*

Cîteva amănunte privitoare la atenția lui Maiorescu față de scriitor, în perioada bolii, se cer evidenţiate. Astfel, la 27 iunie 1888 îi scria lui Socec că „pentru Eminescu, care este aici şi nu e în starea sigură de a se îngriji însuşi, se formează un Comitet de amici care să-l ia iarăşi sub un fel de tutelă“, ceea ce înseamnă că s-a procedat cu aceeaşi discreție în 1883-1884 şi mai apoi. Punerea legală sub interdicție se va încerca abia în situația limită din 1889, cînd se ştia sigur că nu e altă cale şi că bolnavul trebuie pus la adăpostul legii. Distincția dintre Eminescu omul public şi cel bolnav se cuvine avută în vedere. Că acesta dădea adesea semne de revenire se ştie din multe surse. Iată încă una. Cînd era dus la Mănăstirea Neamţ (sau revenea de acolo) scriitorul a poposit la Tîrgu Neamţ, în casa şefului poştei de acolo, Checais, venit din imperiul austriac. Pentru fetițele acestuia, Ana, căsătorită Cazaban, şi Maria, căsătorită Moga, gemene, născute în 1875, Eminescu a scris, cu creionul, cîteva versuri, pierdute în timpul refugiului din 1944. Ele, învățătoare, sînt prototipuri în piesa Surorile Boga (Moga) de Horia Lovinescu, care le cunoştea. Informația o dețin de la teatrologul Ion Cazaban, strănepot al Anei. Alte detalii despre modul în care îşi privea Eminescu starea sa în timpul bolii ne pot sugera drama pe care o trăia. Nu era supărat pe nimeni, „pronunța puține idei şi foarte multe vorbe, care nu aparţin nici unei limbi şi pe care le forţează a se rima în penta şi hexametru“, pentru ca să constate înfiorat: „Vedeți, nu mai ştiu nici o limbă“ (23 iulie 1883). „Cată să nu înebuneşti!“, exclama Toma Nour! „Boala asta nu-mi mai trece niciodată!“ De notat că în timpul acestei tragice şi lungi rătăciri, îşi transla, simbolic parcă, valoarea în Matei Basarab, Budha etc.

*

Evidența banilor colectați de la prieteni pentru întreținerea bolnavului a ținut-o, cu mare grijă, Alexandru Chibici Revneanu (nu Rîvneanul, cum îl scriu unii; se trăgea de la Revna, de lîngă Cernăuți). După înmormîntare (la care a participat un foarte

numeros public şi mari personalităţi ale vremii, în faţa cărora a vorbit prietenul său, ziaristul Gr. Ventura, iar Veronica Micle l-a petrecut purtînd în mînă un buchet de „nu mă uita“) şi după ce s-a definitivat monumentul de la cimitirul Bellu, Maiorescu i-a convocat pe membrii comitetului, cu care a decis ca din banii rămaşi să se depună o sumă în contul Primăriei Capitalei, pentru îngrijirea în eternitate a mormîntului. Din ceilalţi, plus cei rezultaţi din editarea operei (în primii ani tot de către Maiorescu, cum se ştie), s-a instituit un fond de premiere a celor ce se vor ocupa de opera scriitorului. E primul premiu cu numele Eminescu. Un beneficiar de seamă a fost Mihail Dragomirescu, esteticianul şi profesorul universitar de mai tîrziu. Încît şi astfel se relevă voinţa Junimii şi a lui Titu Maiorescu de a descoperi şi promova valorile, de a perpetua memoria marelui scriitor. Sînt aspecte care sper că vor relaxa credinţele celor angajaţi, cum constata de curînd Nicolae Manolescu („România literară“ nr. 34/2000), „pe drumul transformării bolii lui Eminescu dintr-o problemă medicală într-una politică“ (O. Vuia, N. Georgescu, Theodor Codreanu, Ion Filipciuc, Călin L. Cernăianu, D. Vatamaniuc şi alţii), unii mergînd pînă la acuzaţii de asasinat cu premeditare sau că scriitorul ar fi fost „deţinut politic“, încît excesul de devotament şi „interpretare“ duce în zone ce-ţi cutremură conştiinţa şi stîrnesc mai mult decît mila. Documentele acestea luminează din nou împrejurarea, evidenţiată recent şi de Z. Ornea (vezi „România literară“ nr. 39/2000), că aproape toţi prietenii şi admiratorii lui, în frunte cu Titu Maiorescu, s-au „purtat ireproşabil cu poetul în suferinţă, istoria noastră literară nemaicunoscînd un caz similar de infinită solicitudine şi grijă protectoare“, cu deosebire din partea marelui critic. Dar, să lăsăm documentele să vorbească, cu amărăciunea că le dau atît de tîrziu la iveală, însă, poate, nu zadarnic...

*

Sînt aici două rapoarte ale lui Gheorghe Eminovici către Costache Balş (din partea căruia acest personaj de factură balzaciană s-a bucurat de mare încredere, fiindu-i administrator, iar Balş ajutîndu-l să-şi cumpere de timpuriu rangurile de sluger în 1837 şi căminar în

1841 etc), ca şi alte documente privitoare la familia acestuia. Înştiinţarea, cu forme rotacizante (păr ¡pînă), poate fi o indicaţie că pe lîngă administrarea averii lui Costache Balş (o vreme împreună cu juristul şi omul politic Constantin Hurmuzachi, cu care se va judeca), Gheorghe Eminovici se ocupa şi de afacerile fraţilor acestuia, Toderaş şi Alecu. Sumele evidenţiate în ea reprezintă cam de 15 ori banii primiţi de la Vasile Iuraşc de către Raluca la căsătorie (600 de galbeni, cum rezultă din scrisoarea în limba germană din 2 februarie 1840 a lui Eminovici, prin care îi cerea lui C. Balş încuviinţarea de a se însura (vezi Ovidiu Papadima, Din corespondenţa lui Gheorghe Eminovici – scrisori în limba germană, în „Revista de istorie şi teorie literară“ nr. 2/1964). Lista de semănături îi va fi fost trimisă lui Constantin Balş la Chişinău, în imperiul rus, unde era nadvornic sovetnic şi cavaler, ori a fost întocmită de administrator pentru sine. Balş avea, de altfel, o mare încredere în el, dîndu-i o procură generală, cu precizarea că „tot ce va fi săvîrşit el va fi primit ca bun“. Eminovici ştia să-şi releve meritele şi în 1841, cînd cerea ca vodă să-i acorde „căzuta-mi răsplătiri“ cu titlul de căminar, nu ezita să sublinieze că „din copilării m-am găsit slujind Patriei“. Iar vodă, după încasarea tacită a sumelor de bani corespunzătoare, îi acorda la 12 mai acelaşi an titlul, „luînd în băgare de seamă slujbele ce au săvîrşit patriei în deosebite vremi, dar mai ales sub vremelniceasca ocîrmuire“ a sa.

De notat că, la moartea lui Eminovici, Matei a vîndut un număr apreciabil de „obiecte mobile şi imobile“, cum îi scria Harieta, din Ipoteşti, lui Titu Maiorescu, la 30 martie 1884. Între acestea, „toate vitele la număr de 27, mobile din casă, 5 stoguri de fîn, 3 vagoane de popuşoi“, „luînd cu sine toate hîrtiile de valoare, mai ales o obligaţie de 6000 franci şi biblioteca Nicului, de mare valoare“. Cam lacomul Matei îi lăsase îndureratei Harieta şi un înscris în acest sens. Dar bătrînul avusese şi un număr de „casnici“, adică servitori, care puteau depune mărturie. Încît, mizeria la care se va ajunge începe după moartea lui Eminovici, care lăsase totuşi, un număr de bunuri ce, atent administrate, puteau asigura un nivel acceptabil de viaţă…

*

Sînt cîteva date noi din perioada bolii, cîteva luminări privind editarea operei poetului în timpul vieţii lui şi mai ales postum, documente privind cam deşănţata strîngere de fonduri de către diverşi entuziaşti patetici, elemente noi în legătură cu Harieta şi cu Matei Eminescu etc.
E de adăugat că modul disparat, aproape fabulos, în care au circulat şi s-au tipărit unele dintre textele poetului, dintre cele privitoare la familia lui, la viaţa sa particulară şi publică etc., stîrneşte (cu oricît zel ai verifica pentru a fi la adăpost de posibile erori), o justificată prudenţă. Hotărît, însă, este un lucru: cele mai multe din cele de faţă n-au mai fost publicate.
Tipărindu-le in extenso, le-am însoţit doar de minime adnotări, astfel încît cititorul să le poată parcurge fără împiedicări. Specialişti le vor comenta şi, pe cît posibil, le vor stoarce de tot ce ar lămuri mai bine unele aspecte ale vieţii şi creaţiei eminesciene. Ordinea în care sînt prezentate (dintre multe cu putinţă) este cea cronologică. Am ales-o ca fiind cea mai firească şi evocatoare. Piesele nedatate le-am situat ţinînd seama de anumite indicii – în contextul pe care l-am crezut cel mai adecvat sensului şi facturii lor. Transcrierea s-a făcut păstrînd particularităţile de limbă. Fiecare dintre documente poartă un număr de ordine.
Parcurgerea manuscriselor (sau a fotocopiilor acestora) aflate în mapa Eminescu de la Arhive a dat la iveală şi cîteva amănunte în privinţa unor texte tipărite anterior. Mai întîi, acela că unele dintre ele au fost publicate oarecum parţial. Chiar şi I.E. Torouţiu le comprimă în unele cazuri, în ale sale utile Studii şi documente literare, după cum îi vine la îndemînă, fără a elimina de obicei esenţa lor, dar sînt destule exemple cu care s-ar putea demonstra cu lesniciune că integralitatea de care el vorbeşte adesea, suferă. Amănunte care lui i-au putut apărea ca insignifiante, dar care, pentru culoarea epocii, pentru unele precizări biografice, au rostul lor, sînt acolo lăsate la o parte.
De asemenea, o seamă de lecţiuni greşite sau incomplete, perpetuate pînă acum se pot îndrepta, pe baza documentelor de aici. Un exemplu. Fotocopia negativă a manuscrisului poeziei Făt Frumos din tei relevă, între alte notabile mărunţişuri de laborator eminescian, faptul că mai multe versuri ale ei au fost citite şi transcrise

inadvertent în cîte un punct. Bunăoară, toate edițiile notează versul prim al ultimei strofe astfel: „La castel în poartă calul“. Pe fotocopie citim însă limpede: „La castel în poartă calu-i“ (s.n.), calul Blancăi adică, încît strofa ar suna: „La castel în poartă calu-i / Stă a doua zi în spume, / Dar frumoasa lui stăpînă / A rămas piedută-n lume“. Uneori aparatul mecanic vede mai bine ca ochiul. Evident, lotul pe care îl relev nu schimbă fundamental imaginea ştiută asupra lui Eminescu şi asupra celor din jurul lui. Dar aduce, cum am spus, suficiente nuanțe noi şi precizări binevenite. În acelaşi timp, punctînd diverse momente din existența de pe parcursul de circa 70 de ani (1844-1914) ai acestei familii, a poetului, cu deosebire, şi a contemporanilor lor, textele ce urmează dobîndesc la lectură şi un anumit suflu epic, captivant pe alocuri. Dacă le integrăm mental cercetărilor de pînă acum, ele se înscriu de la sine în actualitatea imediată, prilejuind meditații ceva mai avizate asupra destinului unui reprezentant de excepție al spiritualității româneşti şi universale. Se reduce, în orice caz, din țesătura de supoziții şi încurcături, prin care se înoată greu către elementara claritate şi, eventual, corectitudine. Cad cîteva legende şi se adeveresc altele, iar noi putem face un pas în plus în cunoaşterea acestei tulburătoare conştiințe. Încercînd a ajunge către cuprinderea ei, vom înțelege că, generic vorbind, „Numai poetul, / Ca pasări ce zboară / Deasupra valurilor, / Trece peste nemărginirea timpului.“ Dar, pentru a mai cita din Eminescu: „geniul nu cunoaşte nici moarte, şi numele său scapă de simpla uitare, pe de altă parte însă pe pămînt nu e capabil a ferici pe cineva, nici capabil de a fi fericit. El n-are moarte, dar n-are nici noroc.“

Sper, prin toate acestea, ca volumul Eminescu – 100 de documente noi (sînt mai multe, dar pentru a facilita memorizarea şi catalogarea am recurs la cifra 100) să fie util, deopotrivă, cercetătorilor, ca şi publicului larg, ce va fi ceva mai avizat asupra vieții şi operei sale. Un strop de dreaptă cumpănire şi îngîndurare asupra prejudecăților, opiniilor hazardate şi exceselor presupun că va înlesni.

George Muntean

I.

Panaiti Idieru în Tîrgu de Sus

Înştiinţari dispri capitalurili aratati.
Capitalul a dumisali boerului marili logofăt Toderaş Balş, somă di 1575 galbeni. Dintr-acest capital s-au plătit:
300 galbeni cu a lor dobîndă pi 2 luni de zili

1275 galbeni au rămas să mai priimască din vecselul arătat.
2400 galbeni capital a dumisali vornicului Aleco Balş
S-au plătit dobînda păr la 22 mai 1844, iar di alt sinet în somă di 300 galbeni nu esti cunoscut casăi păr acum.
700 galbeni capital a dumisali sulgerului Costachi Terenti i s-au plătit dobînda păr la 3 mai 1841 şi al doilea sinet di 396 galbeni i s-au plătit tot cu dobînda împreună la 30 sept. 1843.

24 noemv. 1844, Dumbrăveni[1]
Dimitri Pervici casier

G. Eminovici[2]

---

[1] Gheorghe Eminovici era, cum se ştie, administrator la Dumbrăveni pe moşiile boierilor Balş. Veniturile dobîndite aici îi vor înlesni să cumpere crîşma despre care se vorbeşte în documentul următor, alte acareturi şi terenuri.
[2] Cum am spus, Eminovici n-a iscălit niciodată cu I, numai alţii spunîndu-i şi scriindu-i numele cu Iminovici. A se vedea fluctuaţia ortografierii şi altor nume, în epocă şi chiar în documentele de faţă.

II.

Zapis[1]

Jos iscălitul jidoveşti Iarihăm Zeilicovici, prin acest zapis de vecinică vînzare, încredinţez la mîna dumisale căminarului Gheorghi Eminovici, prin care să fie ştiut că aici în oraşul Botoşanii în pieţul tîrgul vitilor avînd eu o crîşmă pi loc domnescu, din a mè bunăvoe am vîndut de veci pomenită crîşmă dumisale căminariului cu preţ de şaptizăci galbini, pre cari bani i-am şi priimit toţi deplin în mînule meli.

Stare locului aceştii crîşme să află prin măsurile arătati prin documenturile vechi şi să megieşăşti pe de o parte cu crîşma a lui Ghidale berariul, iar pe de altă parte cu dughiana dumisale neguţătorului...[2]

Şi de vreme ce am priimit toţi banii, i-am slobozit acest zapis din parte mè, împreună cu documenturile atingătoare de proprietao aceşti crîşme, în puterea căruia va stăpîni în veci, atît dumnealui căminariul, precum şi urmaşii dumnealui, din neam în neam, ca pe o driptă ocină şi moşie a dumisale, neclătit şi nerăşluit despre mini, asupra cărue urmează a me iscălitură.

Şi prin osăbită jalubă rogăm pe cinstita giudecătorie ţinutului Botoşanii ca să încredinţezi pe formile păzite.

(Semnătura lui I.Z. în ebraică)

1844 dechemvrie 8

Giudecătoria ţănutului Botoşanii

Acest zapis de vecinică vînzare a unii crîşme aflătoare în tîrgul vitelor pe locu domnesc, ce urmează din partea jidovului Ierihăm Zăilicovici către dumnealui căminar Ghiorghi Iminovici, însuşi vînzătoriul, prin jaloba ce au dat, au cerut de a se încredinţa. Drept aceia, pentru nestrămutare alcătuirii îmbelor părţi, giudecătoria încredinţază

vremelniceşti cu iscăliturile cuviniti şi punerea peceţii. Însă, dacă în terminul publicarisirii de şase luni nu să va ivi nici o prihăniri asupra aceştii vînzări, atunci să va încredinţa statornic.

Meriacri spătar (?)

Ioan Gane, comis

(L.S.) Director, M. Harret
Reghistrator, *Jilăvănescu*

No. 888
1845 fevruarie 20 zile

Giudecătoriia ţinutului Botoşanii

Indeplinindu-se formalităţile cerute de legiuire articolului al IIIlea din anicsa cu litera T a capitulului al VIIIlea pentru crîşma cu locul ei gospod, pe care dumnealui căminar Ghiorghi Eminovici au cumpărat-o di la jidovul Irihim Zeilicovici, după zapisul de faţă Đîn cari vremi deşi s-au urmat pretenţii din partea vînzătoriului jidov Zeilicovici, dar s-au precurmat chiar după ceriria sa prin jaloba înregistrată la No....[3]], giudecătoria, pi asemine temeiu i a ţărcularnicii Dipartamentului Dreptăţii nr. 1804 din trecutul an 835, încredinţază statornic aciastă vînzari, despre cari tot acum, pe de o parte s-au obştit prin redacţie, iar pe de alta, prin raport s-au adus şi la ştiinţa Divanului de apel.

D. Ralet[4]

A. Guriță
(L.S.)Director, *Ciogale*, sluger
Reghistrator, P. (indescifrabil)

No. 168
1847 april 17 zile

---

[1] Singurul dintre aceste documente provenite de la alte arhive decât cele din Bucureşti, anume de la Arhivele Naţinale din Suceava. După ce l-am publicat în „Revista de Istorie şi Teorie Literară“ nr. 2/1964, p.436-437, a fost reluat, cu unele diferenţe de lecţiune şi mărunte supresiuni, de Gh. Ungureanu în vol. Eminescu în documentele de familie, Editura Minerva, 1977, p. 104-105. A fost menţionat şi reprodus fotografic de G. Călinescu în Viaţa lui Mihai Eminescu, ed.a IV-a, 1964

[2] Loc şters (Probabil Iancu sau Ianaki Ploscar)

[3] Loc necompletat

[4] Este scriitorul Dimitrie Ralet (1816-1858), atunci preşedinte al Judecătoriei din oraşul copilăriei şi morţii sale

III.

Sămănăturile pi anul 847 di pi moşia Dumbrăveni cu cotonurile
şi di pi Vlădeni cu cotonurile

No.	Numire	Lanurile samanati		Sămînţa întrebuinţată		Soma în fălci a tatimii di pîni		Sumili sămînţilor	
		f.[1]	pr.[2]	m.[3]	d.[4]	f.	pr.	m.	d.
1.	Sacară di toamnă								
	la Sfaraiuri	140		224					
	la Sălăgeni	53		84	8	193		308	8
2.	Grîu roş şi alb di toamnă								
	la Hrişcani	110	34	181	2				
	la Sîrbi	65		106	9	175	34	288	1
3.	Orzul								
	Dumbrăveni la coşări	220		226					
	La Mîndreşti	177	25	354	3	297	25	580	3
4.	Ovăzul								
	La Siminici amestocat cu trifoi	39		97	5				
	„Împregiurul velniţii cu 8 fălci trifoi	33		82	5				
	„Vlădeni la dumbravă	57	45	114	6				
	Brehueşti la Lionti	21	50	45	3	151	15	339	9
5.	Cartaflili								
	lîngă Stodoală	78	10	1950					
	pisti părău	30	70	750		104		2700	
6.	Mazăre								
	lîngă velniţă	7	14	3	7½				
	Vlădeni la dumbravă	19	35	12		26,69		15	7½
7.	Păpuşoiu								
	la Făget	92		45	5				
	„morişcă şi dincolo di părău	95	5	47	6				
	la Hrişcani	75	51	37	8				
	la Chivi	47		23	5	309	56	154	4
8.	Bobul								
	dincolo de părău	15	73	7	7½	15	73	7	7½
9.	Hanosul								
	lîngă velniţă	6		3		6		3	
10.	Hrişca								
	Brăhuieşti la Lionti	51	70	51	9	51	70	51	9
11.	Fasole								
	Vlădeni la morişcă	5	20	1	6	5	20	1	6
	Suma totalnică					1341	42	4451	5

[1]

Adică una mie trii suti patruzăci şi una fălci patruzăci şi doo prăjini arătură, iar patru mii patru suti cinzăci şi una merţă cinci dimirlii sămînţă cuprinde raportul de faţă.

Eminovici[2]

[1] Falce, prăjină, merţă, dimerlie.

[2] Vezi şi Ovidiu Papadima, Din corespondenţa lui Gheorghi Eminovici, în „Revista de Istorie şi Teorie Literară“ nr. 2/1964, p. 455-486.

IV.

(O stea încîntătoare a învierii tale)[1]

O stea încîntătoare a învierii tale,
Frumoasă Bucovină,
din ceru-ţi a căzut!
S-au stins acele raze mărețe, ideale
De adevăr puternic,
ce-ades ne-au străbătut!
Pămîntul tău, în care
atîtea inimi sfinte
Dorm astăzi netrezite,
aflînd repausul lor –
Prin doliu el devine
comoară de morminte
Şi mai cuprinde astăzi
înc-un frumos odor!
Dar nu moare acela ce zace în ţărînă,
Şi care de mari lupte lovit a obosit!
Căci viața ce-o lățise
în tine Bucovină
Un viitor ferice el ție ți-a gătit!
Deci toți acum ca unul
să-l plîngem cu căldură,
A căror inimi încă
dreptății n-au răcit!
Să plîngem noi pe-un frate,
ce nu ştia de ură,
Iar tinerimea noastră
pe-un tată mult iubit.

---

[1] Vezi în prefață datele despre această întîie poezie tipărită a lui Eminescu. Ea se cuvine citită în paralel cu La moartea lui Aron Pumnul din documentul LXI

V.

Mitologicale[1]

Da[2] din porţile de munte,
din stînci arcuite
Es'uraganul bătrîn,
mînînd pe lungi umeri de nori
Caii fulgerători şi carul
ce-n fuga lui tună.
Barba lui flutură-n vînturi,
ca negura cea argintie
Părul umflat[3] e de vînt
şi prin el colţuroasa coroană
Împletită din fulgerul roş
şi din vinete stele.
Hohotă-adînc bătrînul,
cînd vede că munţii îşi clatin
Şi-şi prăvălesc căciula de stînci,
voind[4] să-l salute
Codrii bătrîni rîd şi ei
din adînc şi vuind îl salută
Paltinii nalţi, bătrînii stejari
şi brazii cei vecinici.
Numai marea albastră
murmură în contra orgiei,
Care bătrînul rege
o face-n[5] beţia lui oarbă;
Mînă oştiri[6] de nori
contra mărei ş-armia-i neagră
Ruptă-i pe ici pe colè
de-a soarelui roşă lumină[7]
Şi netezindu-şi barba,
trece prin ei uraganul
Dus de fulgerătorii cai-n

bătrîna căruță
Care scîrțîie hodorogind,
 de-ai crede că lumea
Stă să-şi iasă din vechile-i
vecinici închieturi[8]
Groaznic[9] s-a îmbătat bătrînul,
soarele zice,
Nu-i minune-a băut
jumătate-oceanul pacific[10]
Rău-i mai umblă prin
pîntece-acum băutura amară[11]
Cine dracul ştia că astfel[12]
de cap o să-şi facă?
Ah! moşneagul bețiv
e în stare-într-o zi să ruine
Toate băncile de-asigurare
din lumea cea veche[13]
Soarele-şi bagă capul prin nori
şi limba şi-o scoate
Şi c-o rază gîdilă
barba bătrînului rege,
Hehe! – zice bătrînul rîzînd
– ce faci tu Pepeleo?
Tînăr hai? De mii de ani
 tot tînăr te văd eu
Pare-mi că dai pe obraz cu roş
după moda de astăzi
Altfel nu-nțeleg cum tînăr
de-o mie de evi eşti?
– Taci moşnege făr-de'obraz,
te du, te trezeşte
Vezi în ce stare te afli,
coroana îți stă pe-o ureche
Şi cu veselia ta
proastă lumea ruini tu!

Însă-a popoarelor blonde
de stele guvern îndărătnic[14]
Vai! nu făcuse şosea
cum se cade pe cîmpii albaştri
Şi se răstoarnă carul
şi rău se îngloadă bătrînul…
Mai că era să-i rămîie ciubotele'n
glodul de nouri…
Hei! ce-i pasă! El norii frămîntă
jucînd mocăneasca.
Şi pe-un vînt l-apucă de cap,
făcîndu-i morişcă,
Se tăvălea peste cap,
şi pişcat de un purec de fulger
Se scărpina de-un şir de păduri
ca de un gard de răchită.
Norii roşesc de ruşine şi fug,
iar vîntul se culcă
Între codrii şi munţi…
Uraganul mahmur poticneşte
Spre castelul de stînci,
ce-şi deschide uriaşa lui poartă
Spre a-l primi pe bolnavul bătrîn
în surele hale (?)
El îşi ia coroana din cap
şi-n cui o atîrnă
De sclipeşte în noapte
frumoasă şi roză…
un fulger
Încremenit în noi.
Cojocul miţos îl anină[15]
El de cuptor…
Ciubote descalţă şi negre-obiele
Cît două lanuri arate le-ntinde
la focul Gheenei
Să se usuce[16] – Chimirul discinge

şi varsă dintr-însul
Galbeni aprinşi
într-un vechi căuş afumat
de pe vatră,
În patu-i de pîclă-nfoiată[17]
Regele-ntinde bătrînele-i membre
şi horăeşte.
Pînă-n fundul pămîntului urlă:
peştere negre
Şi rădăcinile munţilor mari
se cutremură jalnic
De horăitul bătrînului crai.
Iară afară
Vezi un ger bătrîn şi avar
cu faţa mîhnită
Cărăbănind al zorilor aur
în saci de-ntuneric
Ca să-l usuce-n rubine...
Cu-ncetul, cu-ncetu'nserează
Soarele ca să împace marea
la ea se apleacă
Lin netezeşte-a ei faţă albastră
şi-adînc i se uită[18]
În luminoasele valuri a ei
şi sînu-i desmiardă,
Cu tot aurul razelor lui.
La pămînt se mai uită...
Florile toate ridică la el
cochetele capuri
Copilăroase şi ochii lor
plini de zădarnice lacrimi[19]
Iar-a doua zi[20] se scoală bătrînul
şi urcă Rarăul
Numai în cămeşoi,
desculţ şi fără căciulă
Şi se scarpină-n cap,

somnoros uitîndu-se-n soare.

---

[1] Luînd ca bază anul 1873, notat sub Mitologicale în ediția de Opere alese, vol II, EPL, p. 210-212 şi p. 625 (Note şi variante), îngrijită de Perpessicius, şi socotind varianta de față, în partea redactată de mîna poetului (adică de la versul Soarele-şi bagă capul prin nori şi limba-şi scoate, inclusiv, înainte), dacă nu anterioară celei publicate, oricum, nici cu prea mult posterioară, acesta ar fi (după cele trei privitoare la Gheorghe Eminovici, şi poezia precedentă, identificată în Lăcrămioare…) – întîiul document inedit, provenind direct de la Mihai Eminescu. Am avut inițial impresia că mîna care a transcris prima parte a acestei noi variante ar fi cea a lui Maiorescu, însă, cum ulterior au apărut şi cîteva îndoieli, consemnez faptul doar ca o posibilă ipoteză şi public poezia, semnalînd în notele ce urmează numai diferențele celei publicate în amintita ediție a lui Perpessicius față de ea (vezi şi Opere, vol IV, Ed. Academiei, 1954, p. 197-1987, de acelaşi editor).

[2] În Opere alese, II, după Da urmează: !; după cum Es' este Iese-uraganul…

[3] îmflat.

[4] cînd vor să-l salute.

[5] o făcea:'n….

[6] El mîn-oştiri…

[7] între acest vers şi cel următor în Opere alese figurează acesta: „Şiruri lungi fug repede grei pe cerul cel verde".

[8] … vecinice închieture…

[9] În Opere alese înainte de groaznic sînt semnele: –, dar cum punctuația e omisă adesea în variante nu mai semnalăm diferențele sub acest aspect.

[10] … jumătate d-Oceanul Pacific

[11] În Opere alese urmează versurile: „Însă-s eu de vină… c-umplut-am de nouri păhare / Cu apele mării adînci, boite cu roşă lumină –"

[12] … ştia cum că de cap…

[13] În Opere alese: „Toate societățile de-asigurare din țară", de aici înainte varianta fiind redactată pînă la capăt de poet

[14] … guverne-îndărătnici, înainte de guvern scrisese popor

[15] cojocul l-anină

[16] linioara e înlocuită în Opere alese prin trei puncte: „Să se usuce…Chimirul"

[17] În Opere alese versul sună: „Mare cît o pivniţă…’N patu-i de pîclă-nfoiată“

[18] …şi-adînc se uită…

[19] În Opere alese a fost intercalat între acest vers şi cel următor pasajul: „Pe grădini se mai uită, pe-alei de vişini în floare / Şi cireşi încărcaţi, de salcîmi cu mirosul dulce / Pe-acolo se plimbă o fată-în albastru-mbrăcată, / Părul cel blond împletit într-o coadă îi cade pe spate…. Ca Margareta din Faust ea ia o floare în mînă / Şi şoptea: mă iubeşte… nu mă iubè… mă iubeşte! / Ah! boboc… amabilă eşti şi frumoasă şi – proastă / Cînd aştepţi pe amant, scriitor la subprefectură / Tînăr plin de speranţe venind cu luleaua în gură / Soarele-a apus, iar luna o cloşcă rotundă şi grasă / Merge pe-a cerului aer moale ş-albastru şi lasă / Urmele de-aur a labelor ei strălucinde ca stele“

[20] Iar de a doua zi…

VI.

IV[1].
Pe o culme de munte
        în codri-mbrăcat
De nouri grămezi se adună
Şi unul pe altul măestru urcat
Ei par o cetate în lună
        Şi bolţile-n muri
        Şi stîlpii sunt suri
        Lumina prin arc de fereastră
                E albastră.

În halele-albastre-nstelatele bolţi[2]
Te uiţi prin coloanne de nouri
Şi luna eşind pintr-a stîncelor colţi
Le umple cu mii de tablouri
        Lumina-i de-argint
        În nouri s-a frînt
        Şi se-ncheagă prin naltele dome
                Fantome.

În haine albe[3] de neguri de argint
Cu creţii cu roze purpure
Pe frunţi părul de aur
        cu[4] stele e prins
Ca înger îs albe şi pure[5]
        Prin gene de nor
        Ca vise strecor
        Ducînd înstelata lor viaţă
                Prin ceaţă[6].

[1] Versurile acestea, purtînd acel IV, în loc de titlu, le cred pînă acum inedite. Ele par a fi unul dintre nenumăratele bruioane (să fie o traducere?) ale poetului şi surprind printr-o ritmică mai puţin obişnuită la el. Prin cîteva reveniri, aruncă o lumină în laboratorul lui

[2] Punînd „albastre-nstelatele“ între paranteze, poetul a scris deasupra: „mîndre-n stelatele“ versul sunînd acum: „În halele mîndre-n stelatele bolţi“

[3] Deasupra versului revenirea: „Albe veşminte“, care ar fi înlocuit, probabil, formula: „În hainele albe“

[4] Acest cu a înlocuit un de, şters mai apoi

[5] Iniţial versul era: „Ca îngeri albe-s şi pure“

[6] Deşi nedatate, am aşezat versurile de mai sus îndată după Mitologicale din două raţiuni: 1. Fiind singurele versuri inedite ale poetului între documentele ce le-am găsit, am crezut că e bine să fie situate lîngă altele, parţial necunoscute şi cît de cît databile. 2. Mi s-a părut apoi, că, prin comparaţie cu alte versuri şi cu restul manuscriselor eminesciene, ele n-ar fi mai tîrzii de 1876, an din care e de semnalat un alt document (cel următor), chiar dacă acesta nu provine direct de la el şi indică oarecum numai absenţa lui din viaţa Veronicăi

VII.

Iassy le 8 Mars 1876[1]

Chêre et douce amie!

Il me parait que j'entends ton exclamation en ouvrant cette lettre: De nouveau une missive de cette amie, qui vraiement, commence à m'embeter avec son trop d'exactitude! n'est-ce-pas que c'est ainsi que tu vas recevoir ce nouveau messager de Iassy? Mais mon Dieu que je souis malicieuse et injuste, puis-je jamais me permettre de croire qu'une lettre de ma part pouisse causer de l'ennui à ma douce amie! Quand les siennes me font tant de plaisire. À quand un volume me suffirait à peine. Ma chère escuse mon style tout-à-fait sur un ton exclamatoire qui au bout du compte n'est que l'effet d'une lecture que j'ai fait ces-jour-ci (c'est la vie, les amours et les infortunes d'Heloïse el Abailard que j'ai lu) et comme tu dois savoir, que je souis même très impressionable, je suis encore sous l'impression. C'est une explication qui n'aura auqune raison si la simplicité et le naturel d'un style ne sera tout ce qui j-aime dans les lettres et dans les ouvrages. Vraiment à rien de plus bête et de plus ennuyant selon moi que: ces phrases pompeuses er recherchées que l'on rencontre par-ci par lá, on dirait que c'est toujours un discours de reception à l'Academie Française que l'on veut faire, mais pas un communication d'idées et des sentiments qui s'elance de notre âme. Après avoir si bien plaidé la cause de mon style je passe aux nouvelles.

Toujours et toujours la même chose: je m'embête, je m'ennuie et je me meurs. Un voyage... n'est ce pas? Mais il faut du quibus dirait un etudiant parisien dans son familier argaut, or je n'ayant pas du quibus on reste tranquillement à Jassy, et l'on fait journellement une promenade sur l'asfalte, si les pieds ne nous font mal, du Copou jusqu'au palais et vice-versa, c'est-ce que je fait sans y manquer quand le temp fait beau. Mais consolons nous ma chère le temp d'épreuves est passé, le printemps arrive, et avec l'equinoxe changeront nos dispositions.

D'après ce que j-ai appris tu vas quitter en peu de temp Gotha pour te rendre à Calmberg (?); je crois que tu seras si gentille de me faire savoir ton adresse, pour ne pas interrompre notre correspondance, tu dois reconnaintre que je fais un peu le metier des journalistes qui

prient leurs abonnés de leur faire savoir l’adresse pour ne pas interrompre l’envoi regullier de leur fadaises.
N’ayant plus rien à te communiquer, je te prie de recevoir mille compliments de la part de mon mari, qui m’engage en même temps de te prier de m’écrire en allemand, mais ne faites pas, je ne serai pas en état de te repondre.
Je t’embrasse tendrement sur les deux joues. Ton amie,

Veronica.

Iaşi 8 martie 1876

Scumpă şi dulce prietenă[2],

Parcă te şi aud exclamînd cînd vei deschide această scrisoare: o nouă misivă din partea acestei prietene care începe cu adevărat a mă plictisi prin punctualitatea ei exagerată! Nu-i aşa că astfel va fi cînd tu vei primi acest nou mesaj din Iaşi? Dar, Dumnezeule, cît sînt de răutăcioasă şi nedreaptă, permiţîndu-mi să cred că o scrisoare de a mea ar putea să-i producă vreodată plictiseli dulcii mele prietene! Cînd ale sale îmi fac atîta plăcere şi cînd un volum abia mi-ar ajunge. Draga mea, scuză-mi stilul, e un ton cam exclamativ, care la urma urmei nu-i decît efectul unei lecturi pe care am făcut-o zilele acestea (este vorba de viaţa, amorul şi nenorocirile Heloïsei şi ale lui Abailard, pe care am citit-o) şi, cum tu trebuie de altfel să ştii, eu fiind chiar foarte impresionabilă, sînt încă sub această impresie. Aceasta-i o explicaţie care n-ar avea nici un temei dacă simplitatea şi naturaleţea stilului n-ar fi tot ce preţuiesc în scrisori şi în felurite lucrări. Cu adevărat nimic mai prostesc şi plictisitor, după mine, decît acele fraze pompoase şi căutate pe care le întîlneşti pe ici, pe colo; s-ar zice că-i vorba de un discurs de recepţie la Academia Franceză, pe care ar vrea să-l facă şi nu comunicarea ideilor şi sentimentelor care ţîşnesc din sufletul nostru. După ce mi-am apărat atît de bine raţiunea de a fi a stilului meu, să trec la alte noutăţi.
Mereu şi mereu acelaşi lucru: mă supăr, mă plictisesc, mor cu zile. O călătorie... nu-i aşa? Dar e nevoie de parale (quibus), zicea un student parizian în argoul său familiar, iar eu neavînd parale nu-mi rămîne decît să stau liniştită la Iaşi, şi să fac zilnic o plimbare, dacă nu mă dor picioarele, de la Copou pînă la palat şi vice-versa; asta-i ceea ce fac eu, fără a lipsi cînd e vreme bună. Dar să ne consolăm, draga mea, timpul încercărilor a trecut, primăvara soseşte şi odată cu echinoxul se vor schimba şi dispoziţiile noastre.
Din cît am înţeles tu vei părăsi în scurtă vreme Gotha pentru a merge la Calmbach[3]. Cred că vei fi aşa de drăguţă şi-mi vei face cunoscută adresa ta de acolo pentru a nu întrerupe corespondenţa noastră; trebuie să recunoşti că eu imit puţin obiceiul jurnaliştilor care-şi

roagă abonații să le facă mereu cunoscută adresa pentru a nu întrerupe trimiterea regulată a nimicurilor lor (fadaises).

Nemaiavînd nimic a-ți spune, te rog să primeşti mii de complimente din partea soțului meu, care mă însărcinează în acelaşi timp să te rog să-mi scrii în nemțeşte; dar să n-o faci, pentru că nu voi fi în stare să-ți răspund.

Te sărut cu dragoste pe amîndoi obrajii. Prietena ta,

Veronica

---

[1] Vezi, alăturata traducere românească a textului, pe care se fac şi unele adnotări

[2] Scrisoarea (ca şi cealaltă, publicată de Petre V. Haneş, în Prietenii istoriei literare, Buletin informativ, Nr. 1/1933, p. 5-6, şi al cărei manuscris se află, de asemenea, în mapa de la Arhive) e adresată Eugeniei Frangolea, căsătorită mai tîrziu cu bucovineanul Samson Bodnărescu, colegă şi prietenă a poetei şi aflată atunci la studii în Germania. De remarcat preferința scriitoarei pentru „simplitatea şi naturalețea stilului“, precum şi nivelul său cultural.

[3] Poate fi şi Kahlberg (Calmberg?), avînd în vedere şi cunoştințele relativ sumare de limbă şi toponimie germană ale emitentei.

VIII.

Măria Ta[1]

Prin votul din 26 ianuarie 1876 Camera a hotărît retragerea acuzaţiunii, ce o făcuse în contra Ministeriului format de către Măria Ta la 11 Martie 1871 sub prezidenţia subsemnatului şi care după cinci ani de guvern a demisionat în Aprilie 1876.

Acest vot în forma şi împrejurările în care a fost dat, după doi ani de procedări neconstituţionale ale acestei adunări, procedări la care s-au asociat în parte şi consilierii Măriei Tale, nu poate fi privit de către subsemnatul decît ca o adevărată tăgadă de dreptate atît din partea acestei adunări cît şi a guvernului actual a Măriei Tale, care l-a provocat.

Subsemnatul a avut onoarea a fi în anul 1866 primul consilier al M.Tale la suirea Sa pe tron. De atunci n-a solicitat nici odată Prea Înălţate Doamne, sarcina grea de-a intra iarăşi în consiliile M. Tale.

În ziua de 11 Martie 1871 însă, cinci ani după retragerea sa de la afaceri, după ce în acest scurt interval de timp s-a schimbat opt preşedinţi de consilii şi tot atîtea cabinete, Măria Ta Însuşi a crezut iarăşi de cuviinţă a se adresa la subsemnatul şi a face apel la slabele sale forţe, care însă se întăreau prin devotamentul său către tron şi către ţară.

Toţi cunosc în ce împrejurări, Măria Ta a făcut acest apel solemn. În ziua de 11 Martie 1871 o manifestare necuviincioasă şi păgubitoare atît siguranţei statului Român cît şi prestigiului coroanei se întîmplase; liniştea publică era ameninţată în adevăr prin o infimă minoritate a populaţiunii, dar care se vedea încurajată prin apatia neexplicată a poliţiei de-atunci. Măria Ta era gata a subsemna un act de abdicare şi căuta un azil pentru a-Şi adăposti familia. Nu numai uliţa era turburată, dar afacerile cele mai grave preocupau atenţiunea ţării. Catastrofa Strussberg, această afacere datorită iarăşi guvernului şi partidului de astăzi, izbucnise şi adunarea de atunci stăruia a da în judecată toate ministerele anterioare, cu singura excepţie a acelui minister care fusese autorul acestei nefaste concesiuni.

Primind în asemenea grele împrejurări sarcina de-a forma un cabinet, n-am socotit-o mai presus de puterile mele, fiind ajutat de

încrederea M. Tale, cît şi de sprijinul partidului conservator, care într-adevăr în cinci ani de guvern mi-a dat concursul său şi din care 14 membri importanți au binevoit să lucreze cu mine la această operă de reconstituțiune socială.
Măria Ta, care a prezidat la lucrările noastre, ştie mai bine decît oricine imensele dificultăți ce a avut să învingă atît în afară cît şi în înăuntru cabinetul de la 11 Martie 1871 şi care au fost toate rezolvate spre folosul țării şi spre onoarea şi prestigiul Coroanei. Între aceste afaceri nu voi aminti decît tocmai cestiunea Strussberg, terminată printr-o transacțiune care-a împăcat într-o dreaptă măsură atît pretențiile acționarilor cît şi legitimile cerinți ale țării, cruțînd astfel națiunii tristele şi amenințătoarele urme ale greşelilor comise.
Istoria mai bine decît mine va mărturisi despre toate celelalte rezultate dobîndite prin politica cabinetului de la 11 Martie 1871, rezultate care vor răsări încă mai mult cînd se va compara cu faptele şi evenimentele, ce au urmat.
Cînd M. Ta însă, în exercițiul prerogativelor Sale şi în înțelepciunea Sa, a crezut că este necesar a chema la cîrma statului (şters de Em.) afacerilor partidul opus, colegii mei şi eu ne-am supus acestei înalte voințe, făcînd urări pentru mersul fericit al guvernului Măriei Tale pe o nouă cale politică, urări cu atît mai sincere, cu cît lipseau motive de temeri pentru interesele țării.
În ceea ce ne privea pe noi, eram în drept a aştepta o justă apreciere a actelor noastre şi dacă nu atît, cel puțin stricta aplicare a legilor, la care am fost şi sîntem totdeauna gata a ne supune. S-au văzut în curînd însă, că nu acestea erau intențiunile oamenilor de la guvern. După ce-au întrebuințat pentru dobîndirea puterii mijloace revoluționare, pe cari M. Ta le cunoaşte, n-au părăsit aceste deprinderi violente chiar sosiți la cîrma afacerilor.
Darea în judecată a unui ministeriu din partea unei Camere poate în genere să fie o măsură legală. Nu noi Prea Înălțate Doamne, vom contesta vre-o dată unei adunări dreptul de a cere socoteală miniştrilor de actele lor; nu noi ne vom da îndărăt dinaintea răspunderii acelor acte, răspundere, pe care o primim nu numai cu înlesnire, dar încă cu mîndrie. Însă ceea ce nu poate fi îndestul de blamat sînt mijloacele anticonstituționale, întrebuințate de această adunare, cu totul supusă voințelor guvernului, în conducerea şi

instrucțiunea unei asemenea cauze în contra a unsprezece miniştri din cabinetul precedent, violînd art. 102 din Constituțiune, care dă numai Înaltei Curți de Justiție dreptul de-a judeca şi chiar a caracteriza delictul; în contra art. 104 (cineva a corectat: 101) al. 4 din constituție, care mărgineşte la acuzațiune drepturile adunării în privința miniştrilor; în călcarea principiului formulat în art. 104 din Constit. astfel redactat: „Nici o jurisdicțiune nu se poate înființa decît numai în puterea unei anumite legi".
„Comisiuni şi tribunale estraordinare nu se pot crea sub nici un fel de numire şi sub nici un fel de cuvînt": Camera a dat Comitetului său de acuzare puteri aproape discreționare, ce legea atribuie numai unui judecător de instrucțiune. Aceste puteri dînsa le-a exercitat atît prin Comitetul de acuzațiune, cît şi prin o sumă de alți deputați cari-au voit să şi le însuşească.
Aceste puteri le-a exercitat nu numai în contra miniştrilor acuzați, dar şi în contra multor foşti funcționari şi chiar a particularilor, spărgînd case, călcînd domiciliuri, sechestrînd obiecte şi arestînd.
În fine aceste puteri le-a întrecut, neconformîndu-se nici în redactarea proceselor verbale nici în paza celorlalte forme, la regulile ce condica de procedură penală le impune judecătorilor regulați.
În fapt constituțiunea şi legile au fost înlăturate şi teroarea stabilită de la un capăt al țării la cellalt.
De aceste fapte Măria Ta ai fost prevestit prin petițiunile atîtor cetățeni, la cari guvernul nu a dat nici o urmare şi în fine prin demisiunea chiar a prezidentului consiliului de minştri, care-a declarat faptele Camerei de inconstituționale şi n-a voit să se asocieze cu dînsele.
Odată cu foştii miniştri conservatori au fost dați în judecată mai mulți funcționari superiori ai lor, mai ales Prefecți, cari însă fiind trimişi înaintea judecătorilor regulari, unii la jurați, alții la tribunalele corecționale, au fost fără escepțiune achitați. Această achitare unanimă a tuturor acuzaților a fost totodată judecata țării asupra acuzatorilor. Numai miniştrilor acuzați chiar guvernul Măriei Tale n-a voit să le dea nici măcar satisfacțiunea legitimă a unei instrucțiuni şi a unei sentințe judecătoreşti.
Instrucțiunea a fost terminată numai de Comitetul Camerei şi apoi dată publicității contra cuviinței, a dreptății şi a legii. Ceva mai mult.

Printr-o deciziune immorală, dictată de preşedintele adunării, acuzaţiunea a fost publicată în Monitor şi prin conivenţa organelor administrative afişată în toate comunele ţării, unde stă şi astăzi, fără ca să fi fost vreodată comunicată oficial miniştrilor acuzaţi.
Era timp – după aproape doi ani – ca miniştrii acuzaţi să poată răspunde şi lumina justiţia şi ţara asupra actelor ce li se imputau. Dară de aceasta mai cu seamă se fereau majoritatea Camerei şi membrii guvernului actual. Înaintea unei justiţii regulate ar fi fost lesne foştilor consilieri ai Măriei Tale a zdrobi imputările neleale, în parte ridicole şi totdeauna calomnioase aduse contra lor.
De aceea unii din membrii comitetului de acuzaţiune îşi dau demisiunea şi adunarea nu se îngrijeşte a-i sili să-şi împlinească mandatul sau a alege pe alţii în locul lor; sau a recunoaşte ca neîntemeiate imputările făcute unor acuzaţi care nu găseau acuzatori. Prin asemenea purtare ea menţinu în timp de doi ani aproape pe nişte cetăţeni într-o situaţiune, care nu-i prevăzută de lege, nici cunoscută în istorie: acuzaţi şi nejudecaţi, atacaţi şi neapăraţi, ameninţaţi în persoana, în consideraţiunea, în drepturile lor şi fără nici un mijloc de-a obţine dreptatea.
În această situaţiune colegii mei şi eu am avut onoarea a ne adresa către Măria Ta prin petiţiunea noastră de la 21 Mai 1877, prin care rugam pe Măria Ta, ca uzînd de prerogativa ce I-o dă art. din Constituţiune să trimeată înaintea Înaltei Curţi de Justiţie pe aceia cărora Măria Ta le-ai făcut onoarea de-a le acorda încrederea M.-Tale în timp de 5 ani, ca să ştie şi Măria Ta şi ţara, cine sînt criminalii: ei sau adversarii lor.
Nouă luni au trecut de-atunci, fără ca Măria Ta să fi binevoit a da urmare la această cerere a noastră pînă cînd Adunarea în fine prin actul său din 26 Ianuarie 1878, încheind cum a început această procedură fără nume, declară pur şi simplu acuzaţiunea retrasă şi procesul sfîrşit. Nici onoarea acuzaţilor, nici constituţiunea, nici principiile nestrămutate ale dreptăţii nu pot fi satisfăcute prin această soluţiune tot atît de arbitrară cum a fost şi acuzaţiunea. Prin violarea tuturor regulilor de drept, de equitate, prin călcarea făţişă a principiilor Constituţiunii, camera de astăzi şi guvernul mai cu seamă, care s-a asociat la actele ei şi a pus forţa publică la dispoziţia violenţelor sale, a dat un exemplu fatal.

Măria Ta eşti firescul păzitor al Constituţiei şi singura pavăză a cetăţenilor în contra călcărilor pactului fundamental, cînd aceste se fac în înţelegere de un guvern şi o cameră. În contra spiritului şi literei Constituţiei noastre din 1866 o singură putere, Adunarea deputaţilor, au înlocuit pe toate celelalte. Ea a uzurpat puterea judecătorească şi a încălcat chiar prerogativele tronului, în fine a substituit despotismul său neresponsabil jocului liber şi regulat al regimului constituţional, care nu poate funcţiona decît prin respectul ce fiecare din cele trei puteri ale statului arată pentru drepturile celorlalte două. Sîntem în drept a spera, că Măria Ta nu poate tolera mai mult timp o asemenea stare de lucruri care anulează în înuntru toate garanţiile legale şi prezintă ţara în afară ca prada unei facţiuni anarhice în nişte împrejurări a căror greutate supremă Măria Ta o înţelege mai bine decît oricine.

Măria Ta,

Dacă am atras din nou luarea aminte a Măriei Tale asupra acestor triste împrejurări, îndemnul meu nu a fost decît deplina convingere că tolerîndu-se o violare atît de flagrantă a principiilor, ce sînt baza statului, se încurajează orice întreprindere îndrăzneaţă nu numai în contra unui partid ci chiar contra siguranţei tronului şi existenţei politice a ţării.

La Măria Ta dar mă adresez şi O rog să facă dreptate, dînd urmare acelei petiţii ce-am supus-o Măriei Tale la 21 Mai 1877.

Bucureşti 9 Fevruarie 1878

Sînt cu cel mai profund respect Prea Înălţate Doamne al Măriei Tale prea plecat şi supus servitor.

L. Catargi[2]

---

[1] Cineva (Titu Maiorescu?) a adăugat pe document: „Copie scrisă de Mihai Eminescu“, iar ceva mai încolo „Scrisoarea lui Lascăr Catargi către Principele Carol, din 9 fevr. 1878“. Cred că-i vorba mai mult decît de o simplă copie, anume de redactarea integrală de către poet a acestei „scrisori“, pe baza unei sigure consultări prealabile cu emitentul şi, poate, cu alţii implicaţi. De aceea, pentru limpezimea expresiei, pentru argumentaţia lui strînsă, pentru a ilustra o dată în plus cunoaşterea bună de către poet a relităţilor politice ale vremii, de care parcă o nu ştiu ce obiectivare intrinsecă a tonului îl detaşează pe cît era posibil aici şi nevoie, – socot utilă publicarea documentului, mobilurile lui concrete fiind de multă vreme „istorice“.

[2] Totul, afară de semnătură, a fost scris de Eminescu. E posibil ca textul să fi cunoscut şi una sau mai multe versiuni intermediare, date fiind responsabilităţile pe care le implica şi cauzele pe care le apăra.

IX.

Ştefan[1] Micle, chemat în Moldova sub Grigore Ghica Vodă pentru a preda ştiinţele naturale în Academia Mihăileană, a servit statului de la 27 Februarie 1856 pînă la 15 febr. 1879, în total 23 de ani, trei luni şi 18 zile, precum dovedesc certificatele curţii de Compturi sub nr. 789 din 1869 şi No. 4688 din 1879.

Numit[2] la universitate, el a predat nu numai cursul de fizică pentru care era numit, ci cincisprezece ani şi cursul de chemie, acest din urmă gratis, pînă la înfiinţarea catedrei de chemie, ocupată azi de D. Poni.

Legea de împămîntenire a lui St. M. s-a promulgat abia în Fevruarie 1868. Pe motivul că numai de la data împămîntenirii I se poate da pensie, Comitetul cassei pensiunilor nu a recunoscut văduvei şi copiilor nici un drept la pensiune.

Scrierile lăsate în urmă sînt: un compendiu complet de fizică care e o prelucrare a Fizicei[3] Müller-Pouillet şi un compendiu de chemie[4].

---

[1] După cum se vede, sîntem în faţa unui concept de memoriu pe care îl făcea poetul în locul Veronicăi, pentru ca aceasta şi fiicele ei să obţină cuvenita pensie după decedatul profesor Ştefan Micle. S-ar părea că şi forma definitivă a acestui memoriu tot poetul ar fi redactat-o şi că Pantazi Ghica ar fi avut-o în faţă cînd şi-a întocmit raportul cerut de „comisiunea de petiţiuni“ a camerei deputaţilor în această chestiune. Anumite fraze sînt acolo ca mai sus (vezi nota a 4-a a acestui document). De altfel, Veronica nu stătea nici ea şi neobosită în a-şi dobîndi drepturile cuvenite, îi scrisese lui P. Ghica o epistolă de mulţumire şi o alta, însoţită de două poezii pentru „Convorbiri“, lui I. Negruzzi, rugîndu-l s-o sprijine. O altă scrisoare i-o expediase lui Hasdeu, rugîndu-l să insiste în acelaşi sens pe lîngă craioveanul Gh. Chiţu, prieten al poligrafului, atunci ministru. Pornind de la această ciornă, de la epistolele amintite, de la cele privind această problemă date recent la iveală şi de la raportul lui Pantazi Ghica, s-ar putea arunca lumini noi în privinţa relaţiilor dintre cei doi. Cum Ştefan Micle a murit la 6 august 1879, e posibil că documentul de faţă se înscrie în limitele aceluiaşi an.

[2] Înainte de „Numit“ un „La“ şters.

[3] iniţial era scris: „prelucrare a scrierii…“

[4] Iată raportul lui Pantazi Ghica:

Domnilor deputaţi,

Dna. Veronica Micle, prin petiţiunea presentată camerei legiuitoare, arată că sociul său Ştefan Micle a fost adus din Viena ca profesor de sciinţe matematice şi fisice la Universitatea din Iaşi, unde a servit neîntrerupt 23 ani, făcînd 15 ani gratuit şi cursul de chimie şi ales în mai multe rînduri rector al acelei universităţi, şi cere ca în favoarea muncei, a devotamentului şi a sacrificielor unui aşa lung timp de serviciu neîntrerupt, considerînd că a rămas văduvă cu două copile minore, dintre cari una infirmă incurabilă, şi că se află cu desăvîrşire privată de mijloace de existenţă, să li se facă la fiecare o pensie de cîte 200 lei pe lună, deoarece în toată durata funcţionării sale, s-au făcut repausatului Micle reţineri din remunerariul său.

Petiţionara alătură spre constatarea aserţiunilor sale următoarele acte:

Adresa ministerului de culte şi instrucţiune publică, sub no. 905 de la 1856, prin care D. Stefan Micle este angajat ca profesor de sciinţele naturale în clasele gimnaziale superioare din Iaşi cu onorar de 10.000 lei vechi pe an, plus spesele de drum de venire şi înapoiere, a cîte 300 ducaţi austrieci.

Decret semnat de repausatul întru fericire Grigore Alexandru Ghica, Domn al Moldovei, prin care confirma pe D. Stefan Micle ca profesor de sciinţele fisice în clasele gimnaziale superioare de la Facultatea de sciinţe la Universitatea din Iaşi.

Alt decret semnat de repausatul întru fericire Alexandru Ion I, Domn al Principatelor-Unite, cu data de 1865, prin care Profesorul Stefan Micle este însărcinat cu cursurile de fisică la Facultatea filosofică, secţia II de sciinţe de la Universitatea din Iaşi. O încheiere a comitetului de pensii cu data de 4 Decembrie 1879, prin care, deşi se recunoaşte că repausatul Stefan Micle a servit Statului 23 de ani, după cum se constată din certificatul curţei de compturi, însă pentru motivul că de la împămîntenirea sa pînă la încetarea din viaţă D. Stefan Miclé nu are decît 11 ani de serviciu, adică mai puţin de cît se cere prin art. 1 din legea de la 1868 pentru a se putea da un termen de pensie, comitetul a respins cererea D-nei Miclé. . Această încheere este un cap de operă de încurcătură, din care vedem că nici chiar membrii care au făcut-o, nu înţeleg nimic alt de cît dispozitivul de respingere la care au voit să ajungă.

1. Legea pensiilor de la 1868 acordă dreptul la pensie şi la pămînteni şi la cei împămînteniţi, prin urmare şi familiei lor, precum foarte categoric se exprimă în această privinţă.
2. Legea de la 1868 nu stipulează că la împămînteniţi se acordă pensie numai de la data împămîntenirei; această interpretare este arbitrară şi cu totul neraţională pentru cuvintele că: dacă legiuitorii ar fi voit ca dreptul la pensie să se acorde străinilor numai de la data împămîntenirei, nu li s-ar face acestora reţineri pe tot timpul serviciului, chiar cînd sînt străini, şi nu s-ar supune la o obligaţie care nu le-ar da nici un drept.

Că legiuitorii, în crearea dreptului, nestipulînd nicăieri că dreptul împămînteniţilor, naşte numai în momentul dobîndirei cualităţei de Români, şi preocupîndu-se numai de anii de serviciu, cade asupra bunului simţ că intenţiunea lor a fost că, pensia urmînd a se da pentru serviciele aduse Statului, ea trebuieşte calculată de la data cînd a intrat funcţionarul în serviciul României.

Şi că este un act de injustiție, de răpire, de a lua unui străin timpul, munca şi reținerea adică cu aceasta din urmă de a-l frustra de o parte a remunerariului său şi de a-i zice cînd devine infirm sau impotent de a mai servi:
„Acum poţi muri de foame, căci Statul n-a îngrijit a asigura pîinea de toate zilele de cît numai Românilor", sau cînd moare, lăsînd o familie pe drumuri, de a zice acelei familii: „Pensii nu se acordă de cît familielor Românilor, iar familiele străinilor cari au adus serviciuri bune şi utile români(sic) pot să cerşească; Statul nu se preocupă de aceasta".Proba că interpretarea legei pentru pensie de la 1868 este aceea ce am onaorea a vă supune, consistă în dezbaterile onor. Camere Legiuitoare sub repausatul întru fericire Domnitor Cuza, cînd s-a acordat pensie D-lui Van Saanew şi cînd atît considerantele raportului cît şi oratorii cari au susținut-o şi au votat-o s-au fondat pe o asemenea motivare.
Nu pentru prima oară onor. Camera Legiuitoare are ocasiunea de a vedea lucrări inice arbitrare ale acelui comitet, lucrări cari răpesc în mod violent drepturi incontestabile acel comitet de pensii erigindu-şi însuşi o putere discreționară şi o autonomie suverană pînă a nu voi nici chiar să ştie de ordinele ministrului care este responsabil şi şeful său direct, putere şi autonomie ce nici o lege nu-i dă în Stat.
În facia acestor acte şi a acestor circumstanțe:
Avînd în vedere că Stefan Micle a fost dintre cei mai vechi întîi profesori, încă de la fondarea Universitățel din Iaşi, şi că în adevăr a servit 23 de ani ca profesor de fisică necontenit şi a murit rector al acelei Universități.
Considerînd că a făcut servicii însemnate progresului ştiinţific în ţară şi că a fost unul dintre membrii învăţămîntului public meritorii.
Considerînd că în timpul serviciului său i-au făcut reţineri, conform legei, şi că ar fi injust şi inuman ca familia sa în desăvîrşită scăpătăciune, familie în care se află şi o copilă infirmă, să fie prada miseriei.
Comisiunea D-v. de petițiuni, apreciind că familiile bărbaților meritorii care s-au devotat progresului instrucţiunei publice merită interesul ţării, m-a însărcinat, ca raportor, să am onoarea de a supune la aprobarea D-v. următoarea rezoluție:
„Se recomandă guvernului, spre a face să se acorde văduvei şi minorelor copile ale răposatului Stefan Micle, o pensie analoagă ca remunerariul ce a avut cînd a încetat din viață".
Raportor, *Pantazi Ghica*

X.

12 septembrie[1]

Domnule Eminescu,

Vedeţi în „Journal des Débats“ din 17 septembrie, partea articolului de fond privitoare la chestia Ebreilor. Trebuie reprodusă în „Timpul“[2] şi precedată de observaţiuni prin care să relevaţi cît de importante sînt mărturirile ce cuprind în privința dificultăților care înconjoară această chestie în România, şi atitudinea legitimă şi corectă în care să ţine opoziţia: mărturiri, care sînt foarte importante din partea acelui ziar, care din capul locului şi pînă acuma, n-a încetat să ne prigonească şi să ne acuze cu înverşunare din cauza opunerii noastre la o soluţiune conformă cu interpretările şi pretenţiunile Alianţei Israelite. Primiţi salutările mele.

Mavrogheni

---

[1] Cineva a notat pe scrisoare anul 1879.

[2] Conservatorul Petru Mavrogheni era membru fondator al „Timpului”.

XI.

Dep.(eşă)
tel.(egrafică)[1]

31 Decembrie 1879
noaptea la 11¾

Iacob Negruzzi, deputat Jassi

Noi în astă sacră sară
La Doamna Kremnitz, nu afară,
Voioşi cu toţii adunaţi,
De Punch[2] fiind cam animaţi,
Ş-anume Slavici, Caragiale,
Ritmul nu face parale,
Doamna, Domnu Rosetti, Eminescu,
Clara, Livia, Maiorescu,
Şi să nu uităm daneben[3]
Şi pe Domnu de Witzleben[4],
Pe Eminescu îl aşteptăm
Ca să vă felicităm.

Paranteză: Adică Eminescu este retras în odaia alăturea, ca să redigeze sentimentele noastre în *aur*, precum urmează:

Tu[5] ştiind, că vorba laur
Se rimează doar cu aur,
Făurişi frumoase versuri,
Căci de rime eşti un faur.
Dar puteai să afli încă
Din poveşti vre-un bălaur,
Pe Teseu ce în vechime
A ucis pe Minotaur,
Sau pe Despot Voevodul

Ce vînînd ucise-un Taur[6],
Ca să cînţi Hipopotamii,
Megater, Ichtiosaur,
Sau să cînţi pe Şarimica[7]
Care este-al tău tezaur –
Îţi răspundem, chor de păsări[8]:
La mulţi ani! – Iară un graur
Vă doreşte: Fiţi ferice
Ca-n harem un rege maur!
Jacques, fii vrednic, nobil mare,
Ca colegul Calkentraur
Şi nu numai în rime rele,
Dar şi-n pungă să aibi aur,
Şi-n a vieţii Tale horă
Şarimica-ţi fie Aur-oră!

---

[1] Obişnuit mod de a se felicita al junimiştilor la felurite sărbători.

[2] E vorba de cunoscuta băutură.

[3] Pe lîngă aceasta.

[4] O fi numele cuiva sau un calambur format din Witz¡spirit şi Leben¡viaţă?

[5] Adică I. Negruzzi. De aici pînă la sfîrşit versurile sînt ale lui M. Eminescu.

[6] Aluzie la piesa lui Alecsandri, Despot Vodă.

[7] Este vorba de nevasta lui I. Negruzzi, Maria, născută Rosetti, cum notează, de altfel, şi altcineva la sfîrşitul depeşei.

[8] Aluzie la Păsările lui Aristofan? După avalanşa mitologică de mai sus aşa s-ar părea.

XII.

16 septembrie 1880, Iaşi

Hanrietă dragă fetiță,

Nu te supăra că nu ți-am scris timp de-o săptămînă, cauza este că pe la noi plouă aşa de mult, încît nici a muri nu-ți vine, de teamă să nu te mureze prea tare apa.

Dar dacă nu ți-am scris m-am gîndit mult la tine şi m-am gîndit şi sufletului lui Mihai, cum să'ndură el ca să fie aşa de rău cu tine şi cu mine[1]; ultima concluzie care-o fac asupra sufletului său, este că Mihai trebuie să fie o natură foarte egoistă, care iubeşte omul cît ştie că nu are nevoie nici de cum de el, şi ține minte ce-ți spun eu Harietă dragă, Mihai ar putea să aibă şi o mie de franci pe lună, şi te asigur că nu te ajută nici cu zece pe tine, şi din toată munca lui nu va folosi nici el de ea şi nici vreun suflet nu să va adăposti pe lîngă el[2]. Dar să-l mai lăsăm pe el în pace să-şi facă mendrele prin Bucureşti pînă cînd va zice singur că-i destul şi să mai vorbim şi de noi. Spunem ce mai faci? Cum stai în privința banilor? Pe cît timp ai plătit pensionul?[3] În fine, spune-mi tot ce crezi că m-ar bucura de tine. Sufletul tău cel blond[4] îți mai scrie sau nu. Eu mă mor dragă de urît[5], sînt tot în starea în care m-ai lăsat tu[6] şi nu ştiu cînd va înceta odată şi durerea şi prostia mea[7],

Te sărut din suflet,
Veronica

[1] Se vede că Harieta, înainte de a i se plînge lui Maiorescu (vezi documentele XIII şi XIV), va fi încercat s-o cîştige de parte-i şi pe viitoarea Bălăucă, ceea ce, avînd în vedere relaţiile dintre cei doi îndrăgostiţi atunci, cum spune, de altfel, şi Veronica aci, nu va fi fost prea greu.

[2] Intuiţia, pornită din cu totul alte premise decît cele reale, surprinde prin adevărul ei, din toată imensa lui muncă neajungînd nici poetul, nici altcineva (afară de, într-o măsură, după moartea lui, fratele Matei, care va încasa de prin 1894 „drepturi de autor şi moştenitor“) să fie la adăpost de mizeriile vieţii.

[3] E vorba de „Institutul d-nei Catargi, Cernăuţi, Herrengasse“, cum citim pe plicul expediat Harietei pe la 10 octombrie 1880 din Bucureşti, de către Mihai. Fraza din documentul următor (XIII) că „sînt datoare Doamnei la care locuiesc“ se referă la aceeaşi d-nă de Catargi.

[4] Pare a fi aceasta întîia referire la vreo dragoste a Harietei, împărtăşită de un „suflet blond“, semn că o rază de lumină a trecut şi prin scurta şi chinuita ei viaţă.

[5] Cu o viaţă de familie dusă în politeţi şi răceli afabile şi atinsă poate şi de acel „mai du siècle“ pe care-l va fi receptat cu toată întinsa-i cultură, în felul ei, Veronica se plînge în mai toată corespondenţa că se plictiseşte, moare de urît etc. (vezi şi recentul volum de corespondenţă inedit dintre Eminescu şi Veronica Micle, Dulcea mea Doamnă, / Eminul meu iubit, editat de Cristina Zarifopol-Illias, Ed. Polirom, Iaşi, 2000).

[6] A fost deci, înainte de cunoscutele discordii din ultimii lor ani şi o perioadă în care cele două femei se simpatizau reciproc, ba chiar se vizitau.

[7] Iubirea faţă de poet.

XIII.

Cernovitz
1880 Noiembrie 5/17

Domnule Maiorescu,

Cutez a vă ruga să binevoiţi a-mi acorda o cerire[1]; pe care cauzele foarte grele m-a împins să mă adresezi la D-voastre. Mihai Eminescu este fratele meu: prin urmare purtarea lui visavi de mine este cauza că vin a vă supăra pe D-voastre. Mihai îmi datoreşte de 14 luni una sută galbeni, pe care îmi promisese că îmi va trimite în fiecare lună cîte o sută de franci; că me-a promis este nobil lucru, dar a nu îndeplini făgăduința e ceva mitocănesc, şi D-lui ca om cinstit ce se crede singur, nu vrea în asta să-l creadă lumea ca să fie mitocan...[2].
Vă rog, foarte mult să aveţi milă de mine şi să stăruiţi de el să-mi plătească banii. Sînt doatoare Doamnei la care locuiesc şi sînt cu totul lipsită, din cauză că m-am încrezut în promisiunea unui frate care numai pe buze poartă cinstea[3]. Pentru ca să vă probez că nu vă mințesc nimic din cea ce vă scriu, vă alăturez şi o epistolă a lui[4], care am sperat şi nu am mai primit nimic. Sînt 14 luni de cînd mă poartă cu vorbi în vînt; în poizii[5] poate să fie aşa, dar nu c-o persoană bolnavă cum sînt eu. Şi ştie foarte bine că nu mai am alţi bani[6].
Vă rog răspundi-mi ce pot spera. Contezi cu totul în bunătatea că nu vei rămîne indiferent la dureroasa mea cerere. Primiţi, Vă rog, cu aceasta ocazie asigurarea stimei şi respectului meu.

H. Eminescu

---

[1] Am corectat tacit greşelile ortografice din epistolele Harietei, neavînd rost a-i face şicane, ca şi detalii ţinînd de scrisul epocii (u final: primescu, răspunsu, rogu, tótă pentru toată, dănsul, eiă etc.) Am lăsat, în schimb, tot ce mi s-a părut a marca pronunția ei.

[2] Pentru cine nu cunoaşte temperamentul Harietei, puterea ei de a jigni iubind, totuşi, de a se lamenta cui trebuie şi cui nu, în termeni de un indescriptibil pitoresc uneori, cele de mai sus sînt de natură a produce spaime că ar putea păta cu ceva caracterul drept şi generos al poetului. Dimpotrivă, luate cum sînt, ele relevă lipsurile în care se lăsa Eminescu (era, totuşi bine plătit la „Timpul“ deşi: „am ajuns jurnalist, adică calic“, va exclama el cam pe atunci), incapacitatea Harietei de a-l înţelege de la un punct înainte sub această latură (Mihai nici nu-i oferea toate datele pentru asta, de altfel), lăsînd un gust amărui că doi fraţi ce se preţuiau atît (Harieta era pentru poet... un Napoleon) au putut ajunge, date fiind condiţiile sociale şi familiale (Eminovici era, totuşi, şi pe atunci încă un om cuprins, putînd să-i asigure lesne pensionul Harietei), la astfel de expresii, semn, în fond, pentru cine citeşte bine şi pune cum trebuie chestiunile în relaţie, al aceleiaşi capricioase iubiri dintre ei. Încît, din pricina unei false pudori, departe de a trebui ocolite, astfel de documente sînt uneori relevante.

[3] Veronica lăsase şi ea cîteva picături de venin pe această rană (vezi doc. XII).

[4] Este probabil cea din 26 august 1880, avînd următorul conţinut:

Harietă dragă,

Nu-ţi pot promite pozitiv că voi putea trimite în fiecare lună cîte 100 franci, pentru că nu-mi văd capul de mulţimea datoriilor cari le-am făcut în anul acesta.

Dar, vre-o cîteva zile după 1 septembrie şi voi trimite 100 franci. Mai pe urmă voi vedea ce pot face.

Al tău, Mihai

Bucureşti 26 august 1880

[5] Pe care ea le învăţa pe de rost, totuşi...

[6] E de văzut cît e adevăr şi cît pledoarie, Harieta fiind dedată în a exagera, uneori ingenuu lucrurile, rămînînd totuşi de bună credinţă, fundamental, dar nealegînd totdeauna mijloacele cele mai potrivite.

XIV.

Stimabile Domnule[1],

Sînt foarte supărată că nu primesc nici un răspuns pe rugămintea mea către Dta; singura mea speranță ce-mi rămăsese, că D-voastre veți avea bunătatea de a influința asupra fratilui meu, ca să-şi plătească datoria ce o are către mini. Te rog din tot sufletu fă-mi această îndatorire căci toată vieaţa mea nu v-aş uita; şi v-aş păstra o recunoştinţă pe care nu v-o pot discrie.

Te rog încă odată nu fiţi indiferent la ferbintea mea rugăminte, căci sînt foarte nenorocită[2], cu respect.

H. Eminescu

---

[1] Destinatarul e tot Maiorescu (acesta notînd pe un colț „Primită 17/29 Noembrie 1880") şi se vede că el, înțelegînd cum stau lucrurile şi mai ales cunsocînd destul de bine starea lui Mihai, a Harietei şi, probabil, şi a lui Eminovici, nu se va fi grăbit să-i satisfacă expeditoarei „dureroasa ei cerere", cu riscul de a-i strica imaginea pe care şi-o făcuse despre el. Ea n-a ezitat a-i mărturisi că-i „foarte supărată" că nu i se răspunde imediat şi, presupunem, neînțelegînd că Mihai n-ar avea bani, credea acum că-i vorba „de a influinţa asupra lui".

[2] Că va fi avut nevoie mare de bani e de crezut, că se va fi temut că pe cei dați lui Mihai nu-i va mai vedea iarăşi, dar că era la 1880 sub raport material, chiar „foarte nenorocită" e încă de discutat. Trăia încă Gheorghe Eminovici, la Cernăuţi locuia Aglaia, iar după moartea căminarului avea 5000 franci zestre, daţi cu împrumut de acesta din urmă farmacistului Ion Frank, care-i achita dobînzi. I se mai cuveneau, după moartea căminarului, şi „banii mei, ce i-a dat tata unui domn ce am auzit că locuieşte în Iaşi şi stă bine". Dădea, pentru recuperarea acestora, o procură avocatului ieşean Nicolae Gh. Nanu (12 octombrie 1888) „pentru a acţiona şi urmări pe D-lui Dimitrie Frunzetti, pentru îndestularea mea, cu suma de 1420 lei capital şi procentele de 1% pe lună, neplătite, ce D-sa îmi datoreşte, după obligaţiunea D-sale, din 26 iunie 1880".

XV.

În toată viaţa, tainic şi dulce,
Prin lumi de visuri călătorim,
O dată însă, lîngă o cruce,
Pentru vecie noi ne oprim.

Veronica Micle[1]

---

[1] Catrenul, datat „Iaşi, 30 Ianuarie 1883“, e scris pe o foaie de album (cineva scrie pe plicul cu foile conţinînd versurile de mai sus şi cele următoare – doc. XVI, XVII, – că e vorba de „albumul doctoresei Cornelia Kernbach“).Este vorba despre Cornelia Kernbach sau, poate, de Cornelia Emilian...

XVI.

Praful cît de sus s-ar ridica,
Tot praf rămîne –
Diamantul cît de jos ar cădea
Tot diamant rămîne

Wilhemina Ch.[1]

---

[1] Versurile sînt scrise pe versoul paginii pe care sînt notate cele anterioare ale Veronicăi şi poartă data de „20 Decemvre 1884“.Am derogat puţin de la cronologie, transcriid piesele în ordinea lor de pe respectivele foi, cu sentimentul că n-am alterat prin aceasta substanţa lucrurilor.

XVII.

(M. Pompiliu)

Un cîntec.

Un cîntec tu m-ai învăţat,
Romanţă de iubire
Şi cînd ne-am despărţit mi-am zis:
„Să-l ai spre amintire!“

O, suvenir de farmec plin!
Prin ţările străine
Cu-amor adînc îl cînt mereu
Gîndindu-mă la tine.
Însă de-un timp un gînd sinistru
Adesea mă uimeşte,
O, draga mea, frumosul cînt
Aşa de trist sfîrşeşte[1].

---

[1] Subiscălit Veronica Micle, care-i motivează transcrierea în album „spre amintire“, cîntecul acesta şi celelalte trei care mai urmează, indică, totodată, şi ceva din preferinţele mediului în care (şi poate pentru care) scria uneori Veronica şi de unde nu numai o undă s-a prelungit în mai toată poezia ei.

XVIII.

Momentul ferice
De cîte ori scumpă Cornelia
La viaţă eu am cugetat,
Am zis că un moment ferice
Oricînd e un moment furat,
Pe care apoi fatalitatea
Ne-ndeamnă a-l restitui.
Cui? nu-ntreba; – dar asta-i soarta,
Ce plînge-un veac, – a rîde-o fi!
„Nu mă uita“
Olga[1]

Iaşi, 1883 M(ai?)

---

[1] Cornelia poate fi doamna Cornelia Emilian sau fiica ei, cu acelaşi nume.

XIX.

Garde mon souvenir, comme je garderai
la tien, chère Cornelia, et je ne veux pas davantage.
Valeria Micle[1]

---

[1] „Păstrează amintirea mea, cum eu ți-o voi păstra pe a ta, dragă Cornelia, şi nu mai vreau nimic mai mult.“ Se pare că Valeria Micle nu excela în versuri, dar a fost o bună cîntăreață de operă – cu pseudonimul Nilda.

XX.

Cînd vreodată din întîmplare
Pe-această față tu vei privi,
Adu-ți aminte d-acela care
În eternitate te va iubi.

Alexandru[1]

Botoşani 17/IV 1883

---

[1] Nu ştim nimic despre acest înamorat care-şi risipea sentimentele pe verso-ul foii scrise de Valeria Micle. În tot, e aci o imagine de album (familial) în versuri, la preţ atunci şi mai tîrziu.

XXI.

Bucureşti 1883 iulie 12/24

Stimate Domn[1],

Starea jalnică a D-lui Eminescu şi bunăvoinţa Domniei-Voastre îmi vor scuza, poate îndrăzneala d-a Vă supune apreţierii D-niei Voastre gîndirile cîtorva din amicii săi.

Asară l-am văzut şi după afirmările doctorului şi după toate cîte am putut observa noi, boala înaintează agravîndu-se. Se aflǎ – aproape neîntrerupt – foarte agitat. Pronunţă puţine idei şi foarte multe vorbe, care nu aparţin nici unei limbi şi pe care le forţează a se rima în penta şi hexametru. Din mai mulţi cîţi l-am văzut pe nici unul nu pare a ne fi cunoscut. Ne-au succes însă, prin mîngăieri a-l linişti puţin şi întrebîndu-l dacă e supărat pe amicii săi ne-au răspuns că: „nu“. Arătîndu-i că în curînd să va însănătoşia ne-au zis c-un accent plin de durere: „Vedeţi, nu mai ştiu nici o limbă“, şi de-aci înainte au început iarăşi în pentametru privindu-ne cu asprime şi nesuferind a-l privi mult în ochi.

Cam aceasta e starea lui de pînă azi şi pe care doctoru ne-au declarat – cu ocazia achitării locuinţei – că n-ar privi-o chiar ca grea dacă n-ar esista complicaţia boalei în familie. Cu toate acestea ne-au lăsat încă bună speranţă şi în unii din amicii lui s-au stabilit convingerea: „că trebuie să se întrebuinţeze toate mij-loacele recomandate de ştiinţă spre a-l scăpa“.

Cheltuielile necesare să se acopere din cotizaţii lunare de la membrii unui grup, ce să va constitui numai din bărbaţi şi amici cari s-ar simţi dureros atinşi cînd s-ar vedea escluşi de la o asemenea întreprindere.

După apreţierile noastre numai în Bucureşti şi Iaşi să poate compta pe 40-50 de amici, ceia ce ajunge.

Odată grupu constituit, cel mai urgent lucru ar fi d-a vedea dacă „aicea“ sau „aiurea“ i se poate asigura o îngrijire deplină şi mai minuţioasă, observîndu-se maladia pas cu pas şi înfăţişînd-o – după cum cred că se poate – printr-un tablou grafic. În legătură cu proiectata căutare poate că facem bine a Vă mărturisi de pe acum că afară de Bucureşti noi nu cunoaştem specialişti distinşi în această ramură[2].

Mi-am permis, pentru ceia ce Vă rog să binevoiţi a mă scuza, a supune acestea la apreţierea DVoastre în speranţia că poate dimpreună cu Doamna Teodore Rosetti (actualmente la moşia D-Sale) veţi aproba acestea gîndiri şi veţi binevoi a lua conducerea intelectuală în încercarea d-a să scăpa un om ca Eminescu[3].
Primiţi Vă rog stimate Domn încredinţarea de stima şi respectu ce Vă port.

Const. Simţion

---

[1] Maiorescu (căruia îi era adresată această menţionată pînă acum scrisoare, dar, din cîte ştiu, încă nepublicată integral nicăieri) a notat pe marginea ei din stînga sus: „Eu în străinătate".

[2] Asta-l va fi stimulat pe T.M. să apeleze la serviciile lui Constantin Popasu, vărul său aflat atunci la Viena. De notat că era rudă dinspre mamă cu episcopul Ioan Popasu, care îl va apăra pe Eminescu împotriva dogmaticului Al Grama.

[3] Ceea ce, cum se ştie, Maiorescu făcuse deja, contribund totodată discret şi substanţial şi din punct de vedere material la încercarea zadarnică şi, poate, prea tîrzie de a-l salva pe poet. Dar, fără a diminua rolul lui Maiorescu în toată această perioadă, presiunea asupra lui din partea prietenilor, emoţionant de solidari, e de luat în seamă.

XXII.

Stimate Domnule Maiorescu

Sunt informat de la D-nu Câță-Niculescu, că fratele meu Michai Eminescu este serios bolnav: vă rog din suflet răspundeți-mi urgent unde se găseşte ca să vin a-l lua la mine pentru vr-un an şi dacă binevoiți a-mi arăta adevărata stare materială a lui ca să vin pregătit, căci am vro 200 galbeni într-un loc'i iau şi-i cheltuiesc toți pentru el.
Terminînd şi-n consideraţia distinsei stime ce-o avea el pentru D-voastre, sunt deplin convins că-n cel mai scurt timp posibil voi primi un răspuns exact de la Dumneavoastre şi ve-ți îndatora prin aceasta şi pe

Servul Dumneavoaste,

Locot. Eminovitz
Adresa Lt. Eminovici Comandant Comp I
din al 9-lea de Dorobanţi
Casarma Aslan la R. Sărat[1]

R. Sărat 1883 Iulie 18[2]

---

[1] Este vorba, se-nţelege, de Matei Eminescu, fratele mai mic al poetului.

[2] Scrisoarea e adnotată edificator de Titu Maiorescu: „N.B. I-am răspuns, a venit la Bucureşti, a luat din vechia locuinţă a lui Mih. Em. un ceasornic de aur, rămas în păstrare acolo, a venit să mă vadă promiţînd ajutor bănesc pentru întreţinerea bolnavului, dar n-a trimis nimic, şi n-a mai scris nimic, a dispărut. T.M.“ În Însemnări zilnice Maiorescu adaugă: „Luni 15/27 august 1883. Am fost la Sanatoriul Soutzo să văd pe Eminescu. Deliriu necontenit. Nu m-a cunoscut. Trist aspect. Venise fratele său la mine – a profitat de ocazie ca să iee ceasornicul de aur a sărmanului nebun. Şi tată-său a venit la mine.“ Nici pe el nu l-a recunoscut Eminescu, pe care bătrînul sfîşiat de atîtea suferinţe, l-a lăsat în seama lui Maiorescu.
Deci ceasul a fost „reclamat“ înainte de perioada „recluziunii acestuia la Viena“, cum presupunea nu demult Augustin Z.N. Pop în citata sa lucrare la p. 349-350.

XXIII.

Iassy, 2 september, 83

An Livchen viele Küsse;
nächstens hoffe ich ihr
zu schreiben

Lieber Titus,

Die Erkrankung Eminescu's war und bleibt etwas tief Erschütterndes für mich. Ich habe damals gleich an Clara geschrieben – du warst schon fort – und die Meinung ausgesprochen, dass er sofort in eine der besten Heilanstalten des Auslandes gebracht werden müsste. Ich erbot mich, gleich 200 Francs zu schicken, wenn nöthig, viel mehr. Es scheint damals nicht gegangen zu sein, weil ihr Alle fort wart. Darf ich jetzt dieselbe Meinung ausprechen? Mag er bei Sutzo noch so gut untergebracht sein, für seine Heilung geschiet nichts. Clara schrieb mir öfter, über diese und jene neue Erscheinung, und dass er verloren sei. Aber was wissen eigentlich alle Bukarester Aerzte zusammen darüber? Der Mann ist es doch werth, dass nichts unversucht bleibe, ihn zu retten. Clara schrieb mir, nach deiner Rückkehr werde vielleicht etwas geschehen, und dass ich dann das Meinige an Geld beitragen könnte. Darf ich um eine Benachrichtigung bitten? Ich möchte dich nicht bemühen, da du so beschäftigt bist. Aber vielleicht könnte mir Livia ein Paar Zeilen schreiben; nur um eines bitte ich: dass sie mir deine Meinung mittheile.

Dein Brief habe ich in Kissingen erhalten, konnte aber deine Anweisungen nicht benützen. Von dem Bezeichneten kenne ich nur das herliche Salzburg, und zwar habe ich mich auf der Hinreise einen Tag da aufgehalten. Ich wohnte richtig in Hôtel de l'Europe und richtig im 3-ten Stock – der 3-te Stock dieses Hotel's ist ja wegen der Aussicht berühmt. Ich hatte da das Zimmer 84, und die Aussicht war so überaus wundervoll, dass was ebenfalls ausgeführte Besteigen des Mönchberges eigentlich Schöneres nicht bietet. Ausserdem habe ich das Mozarteum besucht – bei meiner Pietät für die Spuren grosser Todter für mich interessant – und flüchtig das Museum, und das war alles. Hellbrun kann ich also nicht.

Ob wir solche Reisen jemals zusammen machen werden? Sagen wir getrost: nie! Reisen wir doch aus verschiedenen Gründen, zu verschiedenen Zwecken, und ich doch auch manches Andere an uns verschieden.

Emilie

Traducere

Iaşi, 2 septembrie 83

Multe sărutări pentru Livchen,
sper să-i scriu data viitoare.

Dragă Titus,

Îmbolnăvirea lui Eminescu a fost şi rămîne pentru mine ceva adînc tulburător. Atunci am scris de îndată Clarei – tu erai deja plecat – , opinînd că ar trebui imediat internat într-unul din spitalele cele mai bune din străinătate. M-am oferit să trimit imediat 200 de franci, iar la nevoie şi mai mult. Se pare că atunci nu s-a putut deoarece eraţi toţi plecaţi. Pot să-mi exprim acum aceeaşi părere? Oricît de bine ar fi el găzduit la Sutzo, pentru sănătatea lui nu se face nimic. Clara mi-a scris deseori despre el, despre noile simptome şi despre faptul că este pierdut. Dar ce ştim noi, ce ştiu de fapt toţi medicii bucureşteni la un loc despre asta? Omul merită să se încerce orice ca să fie salvat. Clara mi-a scris că după întoarcerea ta se va face probabil ceva şi voi putea să contribui atunci cu partea mea de bani. Ar fi posibil să fiu înştiinţată? Nu vreau să te deranjez, deoarece eşti atît de ocupat. Dar ar putea Livia să-mi scrie cîteva rînduri; un singur lucru te rog: să-mi comunice părerea ta.

Scrisoarea ta am primit-o la Kissingen, n-am putut însă să mă folosesc de indicaţiile tale. Din cele semnalate, cunosc doar splendidul Salzburg, şi anume m-am oprit, la ducere, o zi acolo. Am locuit într-adevăr la Hôtel de l'Europe şi într-adevăr la etajul 3 al acestui hotel, acesta fiind vestit pentru perspectiva sa. Am avut camera 84 şi perspectiva era atît de extraordinară, încît nici urcuşul pe Mönchberg nu a oferit ceva mai frumos. Afară de asta am vizitat Mozarteumul – interesant, în ce mă priveşte, pentru evlavia pe care o nutresc pentru urmele lăsate de marii morţi –, rapid muzeul şi asta a fost tot. Hellbrunul nu-l cunosc, deci.

Vom face oare vreodată asemenea călătorii împreună? Să spunem liniştiţi: niciodată!

Călătorim din motive diferite, în scopuri diferite, şi mai sînt şi alte lucruri care ne deosebesc.

Emilie[1]

[1] Toate textele în limba germană publicate aici au fost transcrise de pe original de Toma Caraplea de la Direcţia generală a Arhivelor Naţionale din Bucureşti şi traduse, după această transcriere, de către Viorica Nişcov. Autoarea este Emilia Humpel (1838-1918), publicistă şi traducătoare, fiinţă a şcolii, sora lui Maiorescu, proprietara vestitului pension din Iaşi, discretă şi permanentă prietenă a poetului, cum vădesc şi mai limpede aceste scrisori inedite ale ei către Titu Maiorescu. Livchen este Livia Maiorescu, fiica criticului.

XXIV.

Iubite D-le Maiorescu!

Cu poşta de eri v-am trimis 350 fr. pentru Eminescu. Din această sumă sînt contribuţiile lunei Septemvrie numai 200 fr., iar restul se compune din 100 fr. dăruiţi de D-na Humpel pentru cheltuielile de călătorie şi 50 cotizaţii anticipate de la unii d-ni pentru lunele viitoare. Eu vă trimit tot ce încasez pentru ca să se acopere mai curînd suma necesară pentru primele cheltuieli. Ştiind însă, că avem de aice din Iaşi cotizaţii lunare sigure de 200 fr. pînă acum, ceea ce avansăm acum mai mult din cotizaţiile de pe lunele viitoare, le vom reţine din banii ce vor mai rămîne după cheltuielile de transport. În scopul acoperirii acestor din urmă cheltuieli, am făcut să înceapă cotizaţiile nu de la cea întîi lună în care Eminescu va fi aşezat la Viena, ci din Septemvrie, aşa încît din suma ce v-am trimis, 300 fr. pot fi afectaţi pentru voiaj etc. Cum vom ajunge în luna Octomvrie voi executa plăţile acelei luni şi sper să le pot aduce singur cu venirea mea la Bucureşti, către 12 Octomvrie.

Cît despre conferinţe văd că nu se prinde nime. E adevărat că n-am avut decît o junime şi jumătate pînă acum[1], căci la aceasta din urmă Dl Negruzzi[2] nefiind în Iaşi a lipsit, totuşi nu sunt semne. Dl Pogor[3] a admis idea în principiu, dar atît. Dacă le mai credeţi necesare sau indispensabile, aţi face bine să scrieţi D-lor Negruzzi şi Pogor.

Înmormîntarea lui Lambrior[4] a pus în mişcare lumea cultă din Iaşi ş-a fost demnă de memoria lui. „Junimea" mai bătrînă era reprezentată prin Dl. Pogor, care mi-a plătit cununa ce-am depus-o în numele Junimei. Mai era şi Dl. Naum[5], Creangă şi alţii mai tineri. Înainte de hemoragiele care le-a avut Lambrior, el îmi vorbise să vă scriu D-voastră pentru mergerea lui în Italia, deşi el însuşi vă scrisese: pare că vroia să vadă cît de mulţi avem speranţa că încă nu e perdut. La deschiderea camerilor Panu[6] vrea să stăruiască pentru a face văduvei Lambrior o pensie viageră.

D-na Lambrior contează însă mai mult pe sprijinul D-voastră şi a celorlalţi junimişti.
Scrisoarea mea mai are încă vreo cîteva rînduri dar tot de solicitaţii.
Gh. Buicliu[7] mi-a spus să vă amintesc situaţia fratelui său Theodor, pictorul, şi e cam demult de cînd mi-a spus, dar am aşteptat să vă pun toate aceste lucruri într-o închietură. Theodor v-a dat un memuar, în care el a spus cum a fost tras pe sfoară de Ureche[8] şi cum ar voi să fie numit din nou la gimnaziul Alexandru c. Bun (sau Ştefan c. Mare).
Dacă aceasta nu se poate, el ar prefera chiar un alt loc ocupat acum provizoriu de un suplinitor. Catedra de desen de la liceul naţional o are un tînăr Dan, care după spusele lui Theodor este un netrebnic, care provoacă scandal între băieţi, şi pentru care directorul Liceului, Burlă, la cel mai mic semn din Bucureşti, ar putea face un raport de înlocuire, în vederea moralităţii detestabile a acelui om. Aceasta nu o face Burlă acum, deocamdată, fiindcă îl crede pe Dan protejat. Locul ce i s-ar da lui Theodor la una din aceste şcoli, i-ar asigura existenţa, ce şi-o cîştigă astăzi cu ore particulare.
Acum le-am terminat pe toate şi-mi rămîne numai îndatorirea plăcută de a vă ruga să arătaţi respectuoasele mele salutări Doamnei şi Dşoarei Maiorescu.

Al DVoastră devotat

P. Missir[9]
Iaşi, 28 Septembrie 1883

---

[1] Şedinţe ale Junimii.

[2] Iacob Negruzzi (1842-1932) fondator şi factotum al Junimii şi „Consiliilor literare“ în perioada ieşeană.

[3] Vasile Pogor (1833-1906), fondator al Junimii, poet, prozator şi traducător, om politic.

[4] Alexandru Lambrior (1845-1883), filolog şi folclorist, prieten cu Eminescu.

[5] Anton Naum (1829-1917), junimist, poet, traducător.

[6] George Panu (1848-1910), memorialist, critic literar, ziarist, om politic.

[7] Gr. Buicliu, junimist, avocat în Iaşi, angajat o dată de G. Eminovici (de fapt de Eminescu) în procesul pe care-l avea cu Ion Drogli, soţul Aglaiei, pentru dota neonorată, promisă acesteia la căsătorie, prieten cu poetul, pentru ajutarea căruia subscrie o dată 15 lei, alături de Humpel, Naum şi Pompiliu (dintre cei pomeniţi în scrisoare) şi împreună cu care va fi îndepărtat din slujba statului, o dată cu venirea la putere a „roşilor“ (liberalilor) în 1876. Procesul respectiv a fost pierdut de Eminovici, pentru că cererea de recurs nu era semnată de el, ci de Mihai Eminescu, care n-avea procură, şi s-a depăşit termenul legal.

[8] V. Alexandrescu-Urechia (1834-1901), scriitor, istoric, atunci ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice în guvernul I.C. Brătianu.

[9] Petru Th. Missir (1856-1929), publicist şi critic literar junimist, era, cum se ştie, cel ce aduna în Iaşi cotizaţii voluntare din partea junimiştilor pentru întreţinerea poetului.

XXV.

Viena 8/10 (Octombrie) 883

VIII, Skodagasse Nr. 4 H 17

Iubite Nene,

Scuză, mă rog, dacă aşa tîrziu viu a răspunde, dar abia astăzi am putut vorbi cu Schlager, directorul casei de nebuni a statului.
De prezent este numai un singur loc liber în cl. II, secţia violenţilor. Mai curînd de două luni nu e speranţă că va deveni alt loc liber. Cu toate acestea des se întîmplă că un paţient e luat de rude în decursul curei. Atari cazuri însă nu se pot prevedea. Cl. I costă pe zi pentru streini 5 fl., cl. II (3 sau 4 în o odaie), 2,40; cheltuielile extraordinare (tutun, cafea etc.) fac pe lună cam 10 fl.
Formalităţile care se cer sînt indicate pe pag. 6 şi 7 în statutele aici alăturate.
Asemenea mi-am luat voie a alătura şi prospectul casei lui Leidesdorf. Aici este mult mai scump. Leidesdorf nu se bucură de o reputaţie prea bună, fiind puţin conştiincios – aşa se zice –. Odăi sunt libere... Este însă neapărat de lipsă a cunoaşte mai înainte cum se manifestează boala, pentru ca să se poată pregăti. În genere la casele de nebuni de aici, cînd vrea cineva să ia informaţii, prima întrebare e: cum e paţientu? violent sau liniştit?
Mă rog a-mi arăta care este diagnoza făcută, pentru ca să cer sfatul prof. Meynert, pe care-l cunosc bine.
Mă pun la dispoziţia DTale; căci doresc din inimă să nu rămînă pierdută o putere atît de distinsă ca Eminescu.
'Ţi mulţumesc prea mult iubite Nene pentru interesul ce-l arăţi faţă de mine şi mă voi simţi prea fericit, dacă pentru viitor îmi va succede a mă face mai demn de atenţia DTale. Am speranţa, că peste opt luni voi putea obţine diploma. Ce voi face după asta depinde de mijloacele, de care voi putea dispune. Dorinţa mea este de a intra în serviciul de aici cel puţin pentru un an, ca să mă calific pentru o specialitate şi apoi să trec la Berlin şi la Paris, pentru a mai face şi pe aici studii. Mult mă tem însă, că poziţia materială a tatii mă va împiedica de la toate acestea. Aş dori prea mult să ştiu, care e opinia DTale.

Al DTale devotat

C. Popasu[1]

Mă rog a comunica respectuoase sărutări de mînă Leliței şi Nepoatei[2].

---

[1] Constantin Popasu, medic, vărul lui Titu Maiorescu, cel care s-a îngrijit de internarea şi tratamentul făcut poetului la Viena.

[2] E vorba de soția – Clara – şi fiica Livia – lui Maiorescu. Cum se va fi simțit cea dintîi în calitate de „Leliță“ e lesne de presupus, ca şi Maiorescu în chip de „nene“.

XXVI.

Titus Maiorescu, Buc.

Prin concursul Popasu internat imediat paţientul Leidesdorf cu 150.
Cu puţine escepţiuni paţientul fu liniştit în drum.
Stau hotel Royal.

Chibici 1883, 2/XI[1]

---

[1] Este telegrama trimisă de Alexandru Chibici Revneanu (1849-1917), memorialist, lui Titu Maiorescu după internarea poetului la sanatoriul Leidesdorf din Viena. A fost coleg şi prieten devotat al lui Eminescu. Porniseră din Bucureşti, cu trenul, la 20 octombrie.

XXVII.

Viena 3/11 (XI) 883

VIII, Skodagasse 6 W 17

Iubite Nene,

Pe Eminescu l-am internat imediat în institutul Leidesdorf, nefiind la Schlager nici un loc liber. O diagnoză şi o prognoză încă nu s-a putut face; abia după 10 zile, după ce se va studia paţientul se va putea spune ceva. În tot cazul, cred că mai întîi de toate va fi de lipsă o cură anti-syphilitică.

Dl Grigoroviza[1] este gata la orice serviţiu. Deocamdată Leidesdorf nu pretinde nici o garanţie. Dacă va fi trebuinţă uşor vom putea face aici această formalitate.

Un preţ mai mic de 5 fl. pe zi nu mi-a succes a scoate, deşi i-am spus lui Leidesdorf că bolnavul n-are avere şi că trebuie susţinut de amicii lui.

Am convenit cu Leidesdorf să am intrare liberă la Eminescu, aşa că-l pot vedea cînd voi vrea. Cel puţin o dată pe săptămînă cred că voi putea eşi la Döbling. Astfel va fi posibil a Te ţine la curent despre toate.

Al DTale devotat,
C. Popasu

Sărutări de mîni Leliţei şi Nepoatei.

---

[1] Probabil, Emanoil Grigorovitza (1857-1915), prozatorul, traducătorul şi lexicograful bucovinean, aflat atunci în Viena.

XXVIII.

Galaţi în 7 Decembrie 1883

Domnule Maiorescu,

Mă aflam la gară la Viena, împreună cu vărul Dv. Costică[1] la sosirea nefericitului Eminescu, şi-am luat chiar parte la instalarea lui în ospitalul lui Leidesdorf. Am vorbit atunci cu domnul Chibici-Revneanu şi me-a spus că Dv. aţi fost iniţiatorul formării unei subscripţii pentru Eminescu, dar me-a adăogit că banii adunaţi, sunt departe de a asigura starea nefericitului poet, pentru viitor. De aceea, voesc a forma un comitet pentru a da un mare bal, a cărui produs să se destineze jumătate pentru Eminescu şi jumătate pentru Ospitalul Căilor Ferate din Galaţi. Dacă Dv. aprobaţi aceasta, ca unul ce sînteţi primul iniţiator în acest nobil scop, de a ajuta pe un om de valoare căzut în nefericire, binevoiţi a-mi face cunoscut aceasta[2].
Binevoiţi a primi salutări respectuoase din partea unui vechi elev al Dv din Instit. Academic.

devotat serv, *Dr. Doca Dimitrie*.

---

[1] E vorba de Constantin Popasu.

[2] E probabil că Maiorescu va fi încuviinţat punerea în practică a iniţiativei lui Doca, întrucît „Familia“ nr. XIX (51), din 18/30 dec. 1883 anunţa: „La Galaţi se va da un bal, din al cărui folos jumătate va fi destinat pentru vindecarea nefericitului poet Eminescu“ (ap. Perpessicius, în Eminescu, Opere, vol III, p. 293).

XXIX.

Euer Wohlgeboren,

Herr Eminesco leidet an einem noch anfallenden Zustand maniakalischen dessen Grundursache in einen luetischen Krankung zu suchen ist.
Demnach ist eine mögliche Besserung oder halbes Heilung nicht ausgeschlossen.

Ergebenst

Traducere

Domnia Voastră,

Domnul Eminescu suferă de o stare maniacală cu accese, a cărei cauză trebuie căutată într-o boală luetică.
În consecință nu este exclusă o posibilă ameliorare sau vindecare parțială.

Al dvs. prea devotat[1]

---

[1] Este scrisoarea către C. Popasu a unui dintre medicii sanatoriului în care era internat Eminescu, dacă nu va fi chiar de la Leidesdorf (cea „alăturată“ de Popasu, vezi doc. XXX).

XXX.

Viena, 16 XII 1883

Iubite Nene,

De două ori am fost la institut fără de a fi putut vorbi cu Leidesdorf sau Obersteiner. Am lăsat carta[1], cerînd informații, mai cu seamă diagnoza. Zilele trecute am primit de la Leidesdorf epistola pe care îmi iau voia a o alătura. Sîmbătă, cred, cred[2] că voi putea vedea iară pe Eminescu şi voi putea afla mai multe de la Leidesdorf. Al DTale prea devotat.

C. Popasu

Sărutări de mîini Leliței şi Nepoatei.

---

[1] Cartea de vizită.

[2] Cuvîntul cred se repetă în original, repetiție ce nu trebuie considerată neapărat ca o greşeală, o virgulă schimbînd întrucîtva tonul, cu nuanța, înțelesul, de probabil.

XXXI.

Iubite D-le Maiorescu!

Prin bunătatea D-nei Humpel am aflat astăzi înbucurătoarea veste despre Eminescu, am văzut şi cuprinsul scrisoarei Dvoastre şi copia de pe scrisoarea amicului nostru[1] am luat-o şi am arătat-o imediat Dlui Negruzzi şi cu toţii nu ne încredem că a fost cu putinţă o prefacere atît de grabnică. Cea mai puternică impresie a făcut această scrisoare asupra Dnei Humpel, care m-a chemat imediat şi cu o bucurie văzută avea mare nerăbdare să-mi dea dovezile vestei ce-mi comunica.

De mîini mă voi pune pe lucru să strîng toţi banii şi pe luna Ianuarie, sper că cel mult pînă Sîmbăta viitoare să-i încasez din toate părţile şi să vi-i trimet. Vă voi trimite în acelaşi timp o listă de toate încasările făcute din septembrie şi pînă acum.

Dintr-o scrisoare trimisă de Boghean lui Dimitrescu aflu că Boghean la ultima vizită făcută lui Eminescu îl găsise deja în stare mai liniştită, dar că şi lui i se pare că e prea mică odăiţa în care era aşezat. Voi scri lui Boghean să meargă să-l vadă şi să ne comunice impresiile lui.

Al Dvoastră devotat amic

P. Missir

Iaşi 24 Ianuarie 1884

---

[1] Este vorba, probabil, de copia scrisorii lui Eminescu către Maiorescu în care îl întreabă despre banii cu care este întreţinut sau de cea către Al Chibici Revneanu, din 24 ian. 1884 (în I. E. Toronţiu, vol IV, p. 157).

XXXII.

Iassy, 25 Ian. 84

Lieber Titus,

Meine Freude über deinen Brief ist unbeschreiblich! Kein Wunder, dass ich in der Stimmung mehr als sonst an Sympathien und Ahnungen glaube. Ein Paar Stunden vorher hatte ich an Mite geschrieben und viel über Eminescu gesprochen, und unter anderen gesagt: „sollte er gesund werden, dann etc.!“ – und nun bringte gegen Abend dein Brief die Erfüllung des so sehr Gewünschten, aber wahrlich wenig Gehofften!
Das Wichtigste mir nun: ihm die Sorge um seine Zukunft aus der Seele zu nehmen, ihm begreiflich zu machen, wie allgemein die Anerkennung und Theilnahme ist, die ihm jetzt entgegengebracht wird. Er hat sie theuer genug erkauft, der Arme! – das Zweitwichtige, nach meiner Ansicht, ist: dass er nicht zu früh aus der Anstalt entfernt werde. Das HungerRegime, über das er sich so beklagt, wird seine gute Berechtigung haben. Freilich müsste er mit dem Aufenthalt daselbst ausgesöhnt werden; aber das wird, denke ich nicht schwer halten, wenn er nur weiss, dass dadurch seine Zukunft nicht geschädigt wird.
Lieber Titus, möchtest du ihm nicht selbst schreiben? Wer besser als du könnte die richtigen Worte finden? Ist doch in Zuständen, wir in der seine, das so wichtig; haben Popasu und alle die Anderen den nöthingen Zartsinn, um zu einem Gemüthskranken zu sprechen?
Mit Missir habe ich noch gestern Abend gesprochen und noch gestern Abend ist er voll Freude mit Eminescu’s Brief zu Negruzzi gegangen. Nun, wir haben uns alle ausserordentlich gefreut und danken dir für die schöne Nachricht und allermeisten für die warmherzige Fürsorge die du ihm widmest. Alles, was seine nächste Zukunft ausgedacht, scheint mir so richtig und schön!

Emilie

Traducere

Iaşi 25 Ian. 84

Dragă Titus,

Bucuria pe care am simţit-o la primirea scrisorii tale este de nedescris! Nu-i de mirare că în (această) stare de spirit cred mai mult decît de obicei în simpatii şi presimţiri. Cu cîteva ore înainte îi scrisesem lui Mite[1] şi îi vorbisem mult despre Eminescu, între altele spusesem: „ar trebui să se facă bine, apoi etc.“ şi către seară scrisoarea ta îmi aduce împlinirea a ceea ce dorisem atît de mult, dar, cu adevărat, atît de nesperat!

Lucrul cel mai important mi se pare: să i se ia de pe suflet grija legată de viitorul său, să i se arate cît de generală este recunoaşterea şi simpatia de care se bucură. Le-a plătit scump, săracul! În al doilea rînd, părerea mea ar fi ca el să nu părăsească instituţia prea devreme. Regimul de foame, despre care se plînge atît, trebuie să-şi aibă justificarea lui. Desigur, ar trebui să se împace cu şederea acolo; cred că acest lucru se va realiza nu prea greu, dacă ştie că astfel viitorul nu-i este periclitat.

Dragă Titus, n-ai vrea să-i scrii tu însuţi ? Cine altul decît tine ar putea găsi cuvintele cele mai potrivite? În asemenea situaţii, ca aceea în care se găseşte, lucrul acesta este atît de important; oare Popasu şi toţi ceilalţi au delicateţea necesară spre a vorbi unui bolnav psihic?

Cu Missir am vorbit chiar aseară şi chiar aseară s-a dus plin de bucurie la Negruzzi cu scrisoarea lui Eminescu. În sfîrşit, toţi ne-am bucurat extraordinar şi-ţi mulţumim pentru vestea frumoasă şi în special pentru grija afectuoasă pe care i-o arăţi. Tot ceea ce plănuieşti pentru viitorul lui imediat mi se pare atît de drept şi de frumos!

Emilie

[1] Mite Kremnitz.

XXXIII.

Iubite Domnule Maiorescu!

Am primit alaltăieri alăturata scrisoare de la Boghean din Viena, în privința lui Eminescu. Veți vedea din această scrisoare cît de necesară este scoaterea lui Eminescu din ospiciu. Am cetit cele ce îmi scrie Boghean Dlui Jacob Negruzzi şi Doamnei Humpel, care au fost asemene de părere că trebuie de luat dispozițiile spre a-l trimite cît mai curînd într-o climă caldă. Dacă nu poate merge nime din Bucureşti să stea cu Eminescu, cred că se va găsi la Viena un băet, care să primească cu bucurie[1]. În privința contribuțiilor care se adună pentru Eminescu, pentru a mai atenua față de dînsul natura mijloacelor întrebuințate de noi, s-ar putea să i se spună, că cea mai mare parte din bani se dau de către Epitropia Sf. Spiridon sau vre-o altă Epitropie din Bucureşti.

Dacă pentru cheltuielile ce va necesita trimiterea lui Eminescu în altă parte ar fi nevoie de mai mulți bani decît se strîng acum, vă rog să mă înştiințați de măsurile ce trebuie luate.

Primiți vă rog cordiale salutări de la al Dv. devotat amic.

P. Missir

Iaşi, 7 fevruare 1884

---

[1] Însoţitorul a fost, cum se ştie, Alexandru Chibici revneanul

XXXIV.

10 februar 1884

Prof. H. Obersteiner
Wien-Döbling

Euer Hochwohlgeboren,

In Erwiederung Ihres sehr liebenswürdigen Schreibens kann ich Ihnen die erfreuliche Mitteilung machen, dass sich das Befinden des Herrn Eminescu langsam aber constant weiter bessert.
Ihre Beurteilung seines Briefes die vollfommen richtige; auch in seinen Gesprächen bildet die Essensfrage den Mittelpunkt, es fehlt noch das Verständniss für die Bedeutung des krankhaften Zustandes, den er durchgemacht hat. Allein auch in dieser Beziehung ist ein wesentlicher Fortschritt unverkennbar; er ist nicht mehr so verschlossen, nun gelingt es ihm auch Gespräche allgemeineren Characters, die nicht seine Person betreffen, z. B. über deutsche Literatur längere Zeit fortzuspinnen. Noch vor kurzem war Herr Eminescu eigentlich nicht im Stande etwas in Zusammenhang zu lesen, er brachte den grössten Theil des Tages geistig nahezu untätig zu.
Gegenwärtig aber liest er beispielsweise die Dramen von Hebbel, die ich ihm vorschlung mit Interesse.
Herr v. Rosetti war so freundlich einmal Herrn Em. aufzusuchen.
Herr Popasu machte gestern mit ihm eine kleine Spazirfahrt die ihn sichlicht aufheiterte; seit dem hat er sich auch entschlossen an meiner Familientafel Theil zu nehmen, was er vorher immer zurückgewiesen hatte.
Wir wollen ihn so nach und nach wieder an die Freiheit, die Aussenwelt gewöhnen.
Weiterhin wäre es nur wohl am angezeigtesten, wenn sich Jemand finde, der mit Herrn Em. – dessen alsbaldige Rückkehr in sein Vaterland aus verschiedenen Gründen nicht rathsam erscheint – einige Zeit auf Reisen z. B. in Italien zubringen würde. Erscheint mir dies ein weitaus besserer Übergang zu seinem früheren Leben zu sein, als ihn über die nötige Zeit hinaus in der Anstalt zu behalten, wo er sich denn doch, trotz aller Freiheit die ihm gegönnt wird, beengt fühlen wird.

Ich erlaube mir daher Ihnen obigen Vorschlang zur gefälligen Beurtheilung vorzulegen.
Auch ich habe es lebhaft bedauert Euer Hochwohlgeboren, gelegentlich Ihres freundlichen Besuches, nicht persönlich empfangen zu haben.
Mit dem Ausdruck meiner vorzüglichen Hochachtung,

Ergebenst
Obersteiner

Traducere

Domnia voastră,

Răspunzînd scrisorii dv. amabile, pot să vă dau vestea îmbucurătoare că starea d-lui Eminescu continuă să se îmbunătăţească, încet, dar constant.
Aprecierea pe care o formulaţi cu privire la scrisoarea lui este perfect justă; şi în convorbirile sale chestiunea mîncării este în centru; îi lipseşte încă înţelegerea importanţei stării maladive prin care a trecut. Dar şi în acest sens un progres substanţial nu poate fi trecut cu vederea. Nu mai este atît de închis şi reuşeşte acum să întreţină un timp mai îndelungat discuţii cu caracter mai general, care nu privesc persoana sa, ca , de ex., despre literatura germană. Pînă de curînd, dl. Eminescu nu era în stare să citească ceva coerent, îşi petrecea cea mai mare parte a zilei într-o stare vecină cu inactivitatea intelectuală.
În momentul de faţă însă el citeşte cu interes, de pildă, dramele lui Hebbel, pe care i le-am recomandat.
Dl Rosetti[1] a fost atît de amabil şi l-a vizitat o dată pe dl. Eminescu.
Dl. Popasu a făcut cu el ieri o mică plimbare care l-a înseninat vizibil; de atunci s-a hotărît să ia masa la mine în fami-lie, ceea ce pînă atunci refuzase constant.
Vrem astfel să-l reobişnuim treptat cu libertatea, cu lumea exterioară afară.
În continuare, ar fi foarte indicat dacă s-ar găsi cineva care să-l însoţească o vreme pe dl. Eminescu – a cărui reîntoarcere prea curîndă în ţară nu este, din diferite motive, oportună – în călătorii,

de ex. în Italia[2]. Mi s-ar părea aceasta o trecere incomparabil mai bună către viaţa de dinainte decît aceea de a fi reţinut mai mult decît necesar în instituţie, unde se va simţi, în ciuda libertăţii care i se acordă, strînjenit.
Îmi permit, de aceea, să supun aprecierii dvs. propunerea de mai sus.
Şi eu am regretat viu de a nu vă fi primit personal cu ocazia vizitei dv. prieteneşti[3].
Cu expresia stimei mele celei mai înalte,

Al dvs. devotat,
Obersteiner[4]

---

[1] Teodor Rosetti, fruntaş şi fondator al Junimii, ori Rosetti Teţcanu, unul dintre donatori.

[2] La 26 februarie Eminescu va pleca, însoţit de „iubitul Chibici“, în Italia.

[3] Maiorescu îl vizitase pe Eminescu la 12 ianuarie 1884, constatînd că poetul mai are nevoie de un lung repaos.

[4] Este scrisoarea de răspuns adresată lui Maiorescu de către medicul curant al lui Eminescu.

XXXV.

Viena 16.II.1884

Iubite Nene,

Astăzi a fost Eminescu la mine. Între altele, spunîndu-i că am să-ţi scriu DTale şi întrebîndu-l dacă nu este dispus a-Ţi adresa şi dînsul cîteva rînduri, a scris scrisoarea pe care mă grăbesc a o alătura aici. Starea lui e tot aceia care era în rîndul trecut cînd l-am văzut. Cea mai fierbinte dorinţă-i este a se vedea ieşit din institut, pentru care a căpătat o mare aversiune. Respectuoase salutări de la al DTale prea devotat,

Popasu

Sărutări de mîini Leliţei şi Nepoatei.

XXXVI.

Wien, dem 17-tten Febr. 84

Lieber Titus,

Ich komme so eben von Döbling al wo ich Eminescu gesehen habe. So weit ich urtheilen kann ist er noch nicht ganz geheilt. Der Auge ist noch etwas trübe, die Hände mager und die Finger zu gespitzt, auch hat er eine gewisse Scheu aus seiner Stube herauszugehen um zwar (indescifrabil)
die Begleitung ihn etwas (indescifrabil) und ärgest.
Leidesdorf hat ihn zu meinem Tisch heranziehen wollwn er hat aber ein einziges mal ohne (indescifrabil)
Kurz es sind die (indescifrabil)

Traducere

Viena, 17 februarie 84

Dragă Titus,

Tocmai vin din Döbling unde l-am văzut pe Eminescu. După cît pot aprecia nu este încă vindecat cu totul. Ochiul este cam tulbure, mîinile sînt slabe şi degetele ascuţite, de asemenea, are o anumită sfiiciune în a ieşi din camera sa şi ...

Leidesdorf a vrut să-l facă să vină la masă la mine[1]

---

[1] Scrisoare, indescifrabilă integral, a lui P.P. Carp (1837-1919), traducător şi critic literar.

XXXVII.

Viena 2/3 (III) 884

Iubite Nene,

Cred că Dl. Chibici ’Ți va fi dat informații despre Eminescu. Între altele, cred că-’Ți va fi scris, că a avut o mică greutate pînă cînd l-a putut îndupleca pentru călătoria prin Italia.

Mă aşteptam la aceasta, căci de cînd am început a vorbi cu Eminescu despre atare călătorie îmi spunea că i-ar mai conveni a se reîntoarce în țară. Se opunea pentru că se temea că în Italia va fi iarăşi internat în vreun institut sau va fi lăsat să piară acolo pe undeva. În fine s-a deprins cu ideia de a face călătoria şi astfel miercuri a plecat. Sper că impresiile ce le va primi vor contribui mult la îmbunătățirea stării lui[1].

[1] Fragment dintr-o scrisoare a lui C. Popasu către Titu Maiorescu. Atît din ea se păstrează în mapa de la Arhive.

XXXVIII.

Ipoteşti, 1884, Martie 7

Stimabile Domnule[1]

Veţi fi auzit despre nefericirea mea că iubitul meu tată şi tot de o dată şi al lui Mihai Eminescu a murit la 8 ianuarie a.c[2]. Mă aflu într-o poziţie foarte tristă, văzîndu-mă aşa de nefericită şi prin grava boală a fratelui Mihai, despre care n-am nici o ştire, decît acele ce se aud de prin jurnale.
Aflînd încă de le răposatul tată, că Domnia Voastră a-ţi fost totdeauna generos către sărmanul frate Mihai şi aţi luat asupra DVoastră îngrijirea lui materială şi-l sprijiniţi după cum se poate, Vă rog din toată inima a mă înştiinţa în ce grad se află boala fratelui meu în prezent şi ce ştiri aveţi DVoastră despre sărmanul Mihai, căci nu ştiu unde a mă adresa.
Mulţumindu-vă din toată inima pentru generozitatea care aţi probat-o totdeauna cu nefericitul şi iubitul meu frate Mihai, Vă rog a-mi răspunde, dacă posedaţi vo informaţie, de se află mai bine, sau deplin bine la minte, dara am aflat că ar fi paralizat la o mînă şi un picior.
Doi medici de aici, care cunosc bine pe Mihai ar dori să ştie gradul paralisărei şi la care mînă şi picior l-au aflat aceasta nenorocire[3].
Sperînd că Domnia Voastră veţi binevoi a-mi răspunde cît de puţin, sum cu profund respect a DVoastră supusă[4]

Harieta Eminovici

---

[1] Scrisoare a Harietei Eminovici către Maiorescu, redactată însă de altă mînă.

[2] Eminovici a murit la 72 de ani, în ziua amintită, „ora unisprizăci din noapte, în casa sa din cotuna Ipoteşti“ (casa nu mai era a lui, ci era tolerat ca „arendaş de moşie“, cum

ajunsese după vînzare). Suferea de mai multă vreme de o gravă „afecţiune genito-urinară". La înmormîntare a fost Aglaia, Harieta, rătăcitul Nicu şi Matei, alte rude şi cîţiva consăteni.

[3] Zvon ce a circulat atunci intens prin ziare. Unul dintre cei doi medici este sigur fostul său coleg de gimnaziu Artur Hyneck, al doilea putînd fi, ori Alexandru Ştefanovici, de asemenea, fost coleg cu Eminescu la Cernăuţi (pentru el a adjudecat definitiv tribunalul Botoşani moşia Ipoteşti, la 13 iunie 1890), ori Arpad Haynal, toţi trei constituind la Botoşani, în 26 mai 1887, un consiliu pentru trimiterea scriitorului la stabilimentul Breslauer din Viena. A fost dus la băile Halle din Austria, care nu i-au priit.

[4] Maiorescu i-a răspuns la 14/26 martie, cum se vede din obişnuita-i adnotare, pusă aici sus, în dreapta: „Răspuns 14 martie 1884 TM" (vezi scrisoarea în I.E. Torouţiu, Studii şi documente literare, vol IV, p. 177). Necuprinzînd integral tragedia acestei familii (nici nu prea avea cum), Maiorescu se arată „mirat, cum de nu m-a întrebat nimeni de familia lui, despre soarta şi întreţinerea lui de cînd este trimis de noi în Viena. Nu-mi pot explica această indiferenţă a familiei. Mai ales găsesc inexplicabil pe fratele său, ofiţerul", care promisese sprijin dezinteresat (vezi scrisoarea lui din 18 iulie 1883 către Maiorescu). La acea dată Eminescu, ieşit „însănătoşit din Institutul de alienaţi, acum face o călătorie de distracţie prin Italia". Paralizia poetului o trecea la „scorniture absurde de provincie". Peocupat de viitorul lui Eminescu, devotatul său prieten o întreabă pe nefericita Harieta: „Pînă se va întrema pe deplin, în ce mod poate să trăiască poetul vreo 4 sau 5 luni la ţară? Poate să vie la Ipoteşti? Sau aveţi altă propunere? Şi încă o întrebare îmi permit. Bătrînul D-voastră tată, cînd a fost la mine, la Bucureşti, în august trecut, mi-a spus că tot capitalul său mobil era de 18.000 franci! Care este partea care îi revine acum lui Mihail, după moartea tatălui său? Aud că şi fratele cel de la ţară a murit". Într-adevăr Nicu, „holtei", de 42 de ani, „arendaş de moşie", murise la 7 martie 1884, „pe la ora şepte şi jumătate a.m. în casa sa din comuna Cucorăni, cotuna Ipoteşti, prin împuşcarea de sine însuşi". Harieta îi va răspunde lui Titu Maiorescu prin dramatica scrisoare din 18/30 martie 1884. Din ea se vede şi ce s-a ales din agoniseala lui Gheorghe Eminovici, cu deosebire pentru Harieta şi Mihai.

XXXIX.

Iassy, 13/25 März 84

Lieber Titus,

Solch eine obligate italienische Reise mit zwangweiser Zerstreuung mag, wie jedes Universalmittel von fraglichem Werth sein; in diesem Falle ist die heilsame Wirkung von vorneherein paralisisirt durch Eminescu's ausgesprochene Sehnsucht nach der Heimat. Mir ist es immer als das Wichtigste erschienen, ihn von den Zukunftssorgen zu befreien. Das mag freillich nicht leicht sein; seine Schwarzseherei ist wohl zum guten Theil patologisch. Indessen sind ja wirkliche Gründe für seine Besorgnisse da, und solange die nicht gehoben sind, darf man von ihm Gemüthsruhe nicht erwarten. Ihm müsste jetzt ein Amt verschafft und zugleich ein Urlaub auf 2-3 Monate erwirkt werden. Das wird auf gewöhnichem Wege nicht rasch zu erlangen sein, durch Vermittlung der Königin aber gewiss. Mite schreibt mir ja öfter, wie die Königin eine ausserordentliche Theilnahme für ihn habe, ihm eine Sinecure verschaffen, ihm selbst schreiben wolle etc. Nun, der Augenblick ist da, all die guten Gedanken auszuführen. Schreibt ihm die Königin, schickt sie ihm das Anstellungsdecret und zugleich die Urlaubsbewilligung, so wird sich Eminescu höchst wahrscheinlich bedeutend beruhigen. Wo er dann die Erholungszeit zubringt, scheint mir ziemlich gleichgültig; dabei könnte man wohl seine Wünsche zu Rathe ziehen. Dein erster Gedanke: eine Bibliotekarstelle in Iassy, dürfte das Beste für ihn sein. Natürlich müsste man dem jetzigen Bibliotekar eine andere anständige Stelle verschaffen, sonst gibt es böses Blut, und das müsste gerade in diesem Falle vermieden werden, meine ich. Mit Pompiliu werde ich sprechen, und es wird sich bewerkstelligen lassen, dass Jemand ihn hier zu sich nimmt, damit er nicht ganz sich selbst überlassen bleibe.
Pardon, dass ich so viel eigene Gedanken entwickle; man kann mir das in diesem Falle nachsehen, da ich doch sonst nicht viel in fremden Angelegenheiten mitspreche. Merkwürdigerweise habe ich ein Gefühl als ob ich Eminescu schadete, wenn ich mich stark für ihn verwende; es ist als ob das Trotz und Verstimmung nicht nur gegen mich, sondern auch gegen ihn erregte, und das wäre natürlich schlimm.

Ist das an mir auch pathologisch? das wäre in dem Fall sehr zu wünschen.
Deine dir im Herzen treu ergebene Schwester

Emilie.

Traducere

Iaşi 13/25 martie 84

Dragă Titus,

O astfel de călătorie obligatorie în Italia cu distracţii impuse poate fi, ca orice mijloc universal, problematică; în acest caz orice efect terapeutic este de la bun început paralizat de dorul lui Eminescu de ţară. Tot timpul mi s-a părut că lucrul cel mai important ar fi să fie eliberat de grijile legate de viitor. Desigur, nu e uşor; pesimismul său este în bună parte patologic. Cu toate astea există, în ce îl priveşte, motive reale de îngrijorare şi atît timp cît acestea nu vor fi înlăturate nu ne putem aştepta la linişte sufletească din partea lui. Ar trebui să i se facă acum rost de o slujbă şi totodată de un concediu de 2-3 luni. Acest lucru nu se va putea obţine rapid pe căile obişnuite, prin intervenţia reginei însă în mod sigur. Mite îmi scrie frecvent că regina are o simpatie deosebită pentru el, că vrea să-i procure o sinecură, să-i scrie ea însăşi etc. Acum este momentul să se realizeze toate aceste gînduri bune. Dacă regina îi va scrie, îi va trimite decretul de numire şi totodată aprobarea pentru concediu, Eminescu se va linişti, foarte probabil, mult. Unde îşi va petrece apoi concediul mi se pare lipsit de importanţă; s-ar putea atunci să se ţină seama şi de dorinţele sale. Primul tău gînd, un post de bibliotecar la Iaşi, ar fi lucrul cel mai bun pentru el. Desigur, ar trebui să se găsească un alt post onorabil pentru actualul bibliotecar, căci altfel se vor isca supărări şi aşa ceva ar trebui evitat, tocmai în acest caz, cred eu. Cu Pompiliu[1] am să vorbesc eu şi se va găsi o soluţie să-l ia aici cineva la el, ca să nu rămînă singur cu sine însuşi.

Iartă-mă că desfăşor atîtea gînduri proprii; s-ar putea să mi se ia în nume de rău, mai ales că în genere nu mă amestec în treburi străine. În mod evident am sentimentul că i-aş strica lui Eminescu dacă aş interveni prea mult pentru el; este ca şi cum ciuda şi indispoziţia s-ar îndrepta nu numai contra mea, ci şi contra lui, şi asta ar fi, desigur, rău.

Este aici şi la mine o trăsătură patologică? Asta ar fi de dorit în acest caz.

A ta din inimă prea devotată soră

Emilie

[1] Miron Pompiliu (1848-1897), scriitor şi folclorist, apropiat al lui Eminescu.

XL.

Ipoteşti, 1884, Marte, 18/30

Stimabile Domnule Maiorescu

Primiţi sincera mea mulţămire pentru scrisoarea din 14 Martie a.c. şi mă grăbesc a vă comunica urmatoarile.
Sunt deja 2 luni trecute de cînd au murit tatăl meu. La înmormîntarea lui au fost de faţă şi fratele meu locotenentul Matei din Rîm. Sărat[1]; după înmormîntare, în loc ca să facă fratele meu o catagrafie, el au început a vinde în dreapta şi în stînga toate obiectile mobile şi imobile, sub cuvînt că el va lua pe fratele său Neculai la sine la 15 marti. El au vîndut toate vitele, la număr 27, mobile din casă, 5 stoguri de fîn, 3 vagoane de popuşoi, făcînd 3 părţi adică mie[2] Nicului şi lui Mihai, luînd
cu sine bani şi toate hărtiile de valoare, mai ales o obligaţie de 6000 fr. şi biblioteca Nicului de mare valoare, zicînd că el a sprijinit pe amîndoi fraţi[3], şi mai multe lucruri le-au făcut, care, deşi am o creştere de tot simplă, nu ţi le pot scrie; şi întrebat de mulţi din familie de ce el o face, răspunse că el le va păstra pentru Mihai şi pre Nicu îl va lua la dînsul. Spre a vă încredinţa că vă scriu adevărul o pot dovedi prin un înscris ce au lasat el însuşi, precum şi marturi, mătuşile şi toţi casnicii, în fine, satul întreg. Deci eu vă rog din inimă şi suflet a vă adresa la fratele meu Matei, care este obligat a-l ţine, luîndu-i toată partea lui. Eu sînt singură pribagă, deoarece în Ipoteşti au intrat deja posesorul cel nou şi eu mă văd nevoită a mă depărta pe lîngă o mătuşă la mănăstire[4].
Nu-mi ţine Vă rog de rău, că nu m-am interesat de fratele meu Mihai, dară necontinita sufirinţă de timp de un an a bietului Nicu – care numai pe mine mă putea suferi, probă este testamentul şi scrisoarea – ce le au făcut înainte de a-şi lua viaţa, moartea tatălui meu foarte iute, eu singură şi oloagă, puteţi sînguri să gîndiţ poziţiea mea – cît au fost de critică şi astăzi este şi mai critică; iară că nu se interesează fratele Matei, vă rog să vă răspundă Dlui singur. Primiţi – Vă rog – profundele mele mulţumiri pentru părinteasca îngrijire a iubitului meu frate Mihai, rugîndu-vă încă odată de a avea bunatate

să mă înştiinţaţi ce rezultat veţi lua cu betul Mihai. Cu deosebită sălutare,
Henriette Eminovici

---

[1] Acesta, într-o scrisoare către Leca Morariu (Junimea literară, Cernăuţi, 1924, p. 5), spune: „ Nicu s-a sinucis după moartea tatei, care s-a întîmplat exact (subl. ns.) în noaptea sfîntului Ion, 7 spre 8 ianuarie, st. vechi, an 1884; a murit aproape subit. Finul său, Ioan Frank, care a venit la înmormîntare, mi-a spus că după toată probabilitatea a murit de paralizie pulmonară". Leca Morariu adnotează: „După actul de deces ştiam că tatăl lui Eminescu a murit la 19 martie 1884 (cf. articolul meu Gheorghe Eminovici, tatăl lui Eminescu, în „Glasul Bucovinei", V, 1922, nr. 1.156)". Augustin Z.N. Pop în Contribuţii documentare la biografia lui Mihai Eminescu, taxînd chestiunea drept „confuzie grosolană" (p. 6), produce la p. 93 Actul de moarte a lui Gheorghe Eminovici din 9 ianuarie 1884, din care reiese că acesta, „văduv", a decedat, „din cauza prostatei la 8 ianuarie 1883" (evident, eroare tipografică, deşi sînt prea multe astfel de „erori" în Contribuţiile... sale).

[2] Un lui, adăugit ulterior, pare a fi dat frazei următoarea turnură: mie, Nicului..., dacă nu cumva „lui (adică lui Matei), Nicului şi lui Mihai", pe ea socotind-o înzestrată cu cei 5000 de franci.

[3] Dar care, de multă vreme, nu-i ştiau nici măcar adresa!

[4] La Agafton, probabil, unde călugăriseră surori ale Ralucăi, dar care, se pare, n-au primit-o.

XLI.

Eminescu instalat la Pompiliu. În drum a avut semne foarte suspecte de recidivă. Doresc sărbători fericite.

Chibici[1]

---

[1] Telegrama , trimisă la 7 aprilie 1884, din Iaşi, de către Alexandru Chibici Revneanu lui Maiorescu, a fost publicată de G. Teodorescu-Kirileanu în „Convorbiri literare“, 1906, p. 997, fără următoarea adnotare a lui Maiorescu: „1884. După întoarcerea de la Viena“. Urarea „sărbători fericite“ se referă, evident, la sărbătorile Paştelui (vezi şi doc. XLII, din care reiese că poetul a plecat la Iaşi în vinerea Paştelui din acel an).

XLII.

Iassy, 10 April 84

Abgeschict am 11-ten.

Ich muss dir gestehen, Titus ich blieb ganz erstarrt, als ich in deinem Brief las, welche unwürdige Komödie mit Eminescu's Ernennung ins Werk gesetzt werden soll. Aber so etwas wäre vielleicht am Platz gewesen, so lange er sich noch Buddha glaubte; heute ist sein Kopf ganz gewiss zu hell, als dass er die grobe Täuschung nicht kürzester Zeit durschschauen sollte. Was müsste dar für eine Wirkung auf ihm ausüben? Die schädlichste, die sich denken lässt. Und wir sollten ihn die Fabel von Iassy werden lassen, wir selbst ihn zum lächerlichen Narren stempeln, der man, um seiner Marotte zu genügen, mit einer Scheinwürde bekleidet? Nein dazu ist er uns zu werth; dann lieber die nachte, traurigste Wahrheit.
Also der grösste Dichter des Landes – wie ihr ihn nennt – muss in Rumänien entweder im Elend umkommen, oder der Privat-Mildthätigkeit anheimfallen? das glaube ich nimmermehr!
Wenn ich immer von der Bibliothekarstelle gesprochen, ist es, weil du sie vorgeschlagen. Wenn sie aber nichts zu haben war, dann fiel der ganze Vorschlag, dann musste etwas Anderes gefunden werden. Warum hat ihn die Königin nicht zu ihrem Privatsekretär ernannt? Warum ihn nicht mit irgendeiner wissenschaftlichen Mission betraut, die sie aus ihrer Privatkasse remunerirte? Diese Macht wenigstens hätte sie. Und solch eine Gelegenheit bietet sich ihr im Leben nicht wieder! Warum thut man überhaupt nichts von alledem was in allen civilisirten Ländern getan wird, um einem Dichter, der noch dazu von schwerer Krankheit ersteht, die Mittel zum einfachen, aber sorglosen Leben zu bieten?
Ich bin übrigens noch immer nicht überzeugt, dass er die Bibliothekarstelle nicht in allem Ernste erhakten kann. Carajani soll weichen müssen. Ja wenn es sich um einen armen Mann handelte, den man dadurch brotlos macht, dann wäre das Vorgehen unzulässig. Aber dem Herrn Carajani, der Universitätsprofessor und zugleich Professor an den Institute Unite ist, dem soll man diese Sinecure nicht nehmen können? das wäre nicht übel! Kein Mensch würde dagegen sprechen, es würde allegemein gutgeheissen werden.

Über Einrichtungen hinsichtlich Eminescu's kann ich dir noch nichts Bestimmtes berichten; ich werde es seinerzeit. Einstweilen ist er gut untergebracht, und es wird nach Möglichkeit für ihn gesorgt.
Wir haben nicht alles bestätigt gefunden was du über ihn geschrieben so z. B. nicht, dass er würdelos geldgierig wäre. Im Gegenthail er wollte sich gleich nach seiner Ankunft sich Kleider kaufen, hat sich auch heute einiges gekauft und anstandslos bezahlt; wir müssen uns darum bemühen ihn täglich hier zum Essen zu haben, er fürchtet immer zur Last zu fallen, schlägt dem Pompiliu immer vor, ins Gasthaus, er habe ja Geld, u. drgl. Aber körperlich finde ich ihn sehr herunter. Hast du den greisenhaften Ausdruck in seinem Gesicht, das Streben aller Gesichtszüge nach unten, bemerkt? Auch ist mir sein aufgetriebener Magen und Unterleib aufgefallen. Oder war das schon früher so? Nun physisch wollen wir ihn schon pflegen. Im Übrigen sind wir alle darüber einig, dass das einzige Rettungsmittel für ihn eine Anstellung ist; er wird neu aufleben wenn er das Decret besitzt. Aber nur keine Komödie, ich bitte, ich bitte!!

Deine Schwester.

Da ich den Brief heute nicht abschicken konnte, füge ich einiges hinzu. Er spricht zu seinen intimen Freunden wiederholt so: „Ich bin noch so müde, sie haben mich durch Italien geschleppt, durch die Schweitz, dann sind wir nach Bucarest gegangen, jetzt haben sie mich wieder nach Iassy geschleppt; wozu denn, da ich hier nichts zu thun habe? Ich will Niemandem zur Last fallen, ich will nicht mehr von Mildthätigkeit leben, dann lieber sterben". Nun sagen ihm Alle, er werde die Bibliothekarstelle erhalten, sei ihm das recht? Dann erwidert er: „das wäre sehr gut. Wenn ich sie nur erhielte. Das Amt ist nicht schwer, das könnte ich schon verstehen trotz meinem schlechten Zustand". Auch ist es mir aufgefallen, dass er sicht nicht zu Allen gleich giebt. Er klagt entschieden nur seinen intimen Freunden z. B. Pompiliu, Paicu, Humpel; zu Gr. Buicliu, Naum, einem gewissen Zaharia war er ganz anders, er zeigte mehr Haltung, war zum Teil heiter und im ganzen sehr verständig.

Traducere

Iaşi, 10 aprilie 84

Expediată pe 11

Trebuie să-ţi mărturisesc Titus[1], că am rămas absolut încremenită cînd am citit în scrisoarea ta, ce comedie se va pune la cale în legătură cu numirea lui Eminescu. Dar aşa ceva ar fi avut poate rost atîta timp cît s-a crezut Budha; azi mintea îi este cu siguranţă prea limpede, încît să nu-şi dea seama, în cel mai scurt timp, de amăgirea grosolană. Ce efect ar putea avea aşa ceva asupra lui? Cel mai vătămător ce se poate închipui. Şi chiar noi să-i spunem scorneala cu Iaşul, să facem din el un nărod ridicol, pe care să-l acoperim cu o falsă demnitate, numai spre a-i satisface o marotă? Nu, pentru asta, el ne este prea scump; atunci mai bine adevărul gol şi foarte trist.
Deci, cel mai mare poet al ţării – cum îl numiţi – trebuie sau să piară de mizerie în România sau să fie obiectul filantropiei private? Nu, asta n-am s-o cred niciodată!
Dacă am vorbit mereu de postul de bibliotecar, este pentru că tu l-ai propus. Dacă, însă, nu se putea obține, atunci întreaga propunere cădea şi trebuia găsit altceva. De ce nu l-a numit regina secretarul ei particular? De ce nu i-a încredinţat vreo misiune ştiinţifică oarecare, pe care s-o remunereze din fondurile ei personale? Aceasta, în orice caz, i-ar fi stat în putință.
O asemenea ocazie nu i se va mai oferi în viaţă! De ce nu se face, în general, absolut nimic, din ceea ce se face în toate ţările civilizate pentru a asigura unui poet, care pe deasupra mai e şi grav bolnav, mijloacele de existenţă necesare unei vieţi simple, dar lipsite de griji?
Eu încă nu sunt convinsă că el nu poate obţine postul de bibliotecar, în mod serios. Caragiani[2] să se dea la o parte. Dacă ar fi vorba de un om sărac, care prin asta ar rămîne fără pîine, atunci procedeul ar fi inadmisibil. Dar domnului Caragiani, profesor universitar şi în acelaşi timp profesor la Institutele Unite, să nu i se poată lua această sinecură? Ar fi foarte bine. Nici un om n-ar fi împotrivă, peste tot s-ar încuviința.
Despre aranjarea lui Eminescu nu pot să-ţi comunic încă nimic precis; am s-o fac la timpul potrivit. Deocamdată, este bine găzduit, şi, în măsura posibilităţilor, va fi bine îngrijit.

N-am avut confirmarea a tot ceea ce ai scris despre el; aşa, de exemplu, faptul că ar suferi de o dezonorantă lăcomie de bani. Dimpotrivă, de îndată ce-a ajuns, a vrut să-şi cumpere haine, şi azi şi-a cumpărat cîte ceva, plătind fără întîrziere; trebuie să ne dăm osteneala să-l avem zilnic la masă, căci se teme într-una să nu fie o povară şi-i propune mereu lui Pompiliu să meargă la birt, că el are parale etc., dar fizic îl găsesc foarte rău. I-ai observat expresia bătrînicioasă a feței, tendința tuturor liniilor feței de a se lăsa în jos? Mi-a sărit în ochi pîntecul său umflat. Sau era şi înainte aşa? În sfîrşit, din punct de vedere fizic îl vom îngriji noi. În general sîntem toți de acord că singurul mijloc de salvare pentru el ar fi o slujbă; va renaşte cînd va fi în posesia decretului. Dar numai nu vreo comedie, te rog, te rog!!

Sora ta.

Deoarece nu am putut trimite scrisoarea, astăzi mai adaug ceva. El vorbeşte prietenilor săi intimi, repetînd aşa: „Sînt încă atît de obosit, m-au tîrît prin Italia, prin Elveția[3], apoi ne-am dus la Bucureşti, acum m-au tîrît din nou la Iaşi; pentru ce, cînd eu n-am nimic de făcut aici! Nu vreau să fiu o povară pentru nimeni, nu vreau să mai trăiesc din filantropie, mai bine mor“. Acum toți îi spun că va obține postul de bibliotecar, dacă îi convine? El răspunde: „ar fi foarte bine. Numai dacă l-aş căpăta. Serviciul nu este prea greu şi aş putea face față, în ciuda stării proaste în care mă aflu“.
Am observat, de asemenea, că nu se poartă cu toți la fel. Se plînge, în mod sigur numai prietenilor săi intimi, de pildă lui Pompiliu, Paicu[4], Humpel; cu Gr. Buicliu, Naum, cu un oarecare Zaharia[5] a fost cu totul altfel, a dovedit mai multă reținere, a fost în parte senin şi în general foarte cuminte.

---

[1] Titus a fost prenumele oficial al lui Titu Maiorescu, care-i scria Emiliei cu cîtăva vreme înainte: „Cînd l-oi şti pe Eminescu plecat, ajuns bine şi aşezat la Iaşi, atunci abia îmi voi permite să mă gîndesc la ale mele.“

[2] Ioan D. Caragiani (1841-1921), folclorist, lingvist, traducător.

[3] E prima mențiune despre o asemenea călătorie.

[4] Bucovineanul (născut la 27 iunie 1831) Pavel Paicu, poreclit T. Spacco şi „porculeţul mărunt“, era profesor. Trecea drept limbut. Carp, dînd în 1867 relaţii despre Junimea, scrie că Paicu a fost amendat „la tăcere cinci minute. Paicu leşinat de mîhnire“ (din G. Călinescu Istoria literaturii române, 1941, p. 383). De la Junimea îl va fi ştiind poetul, cu care s-a împrietenit, cunoscute fiind legăturile strînse ale lui Eminescu cu bucovinenii.

[5] Zaharia figurează printre prietenii pomeniţi de poet într-o scrisoare expediată lui Petre Novleanu din Liman, la 15 august 1885 (Aug. Z.N. Pop, Contribuţii..., p. 453). A scris un studiu despre Mihai Eminescu, apărut în 1923 într-o a II-a ediţie „mărită“ la cca 300 p.

XLIII.

Bukarest, Str. Polonă 23

Sonnabend d 14/26 April 84

Lieber Herr Slavici

Ihr erster Brief wurde heute mit grossem Jubel begrüsst, Baby beschloss gleich, augenblicklich zu antworten. Die Anwesenheit des oesterreichischen Kronprinzpaares beschäftigt ihn aber, trotz des strömenden Regens der Alles verdarb, derart dass ich derweil doch allein schreibe, um Ihnen die Pădureanca möglichst bald zuzustellen. Bitte aber zerreissen Sie nicht die Seiten, welche Sie ändern, sondern senden Sie uns später beide Versionen. Die erste Hälfte ist ja tadellos schön; über die 2. kann ich meine Meinung nicht ändern, obgleich ich sie getreulichst bis „pînză străvezie“ aus Deutsche übersetzt. Falls Sie nicht ändern, denke ich, veröffentliche ich sie Ende Mai so wie sie ist.
Ich weiss nicht, ob ich mich freuen soll, das es Ihnen in der Alten Heimath so wohl gefällt, mein Egoismus wünscht so seht Ihre Rückkehr, dass die Mitfreunde am Ihrem Wohlfühlen darunter leidet. Bukarest war schön im Blüthenschnee, jetzt ist es wieder frostig. H. Eminescu reiste am Karfreitag nach Iassy, Donnerstag Mittag hatte er bei der Königin Audienz. Sie war ganz besonders reizend und redete ihm so viel Muth zu, dass er auch ganz glücklich lächelte. Aus Iassy sind die Nachrichten nicht besonders, ich wünschte, ich hätte ihn in unser Haus genommen.
Vom Lirkus-Unglück werden Sie gelesen haben, von unsern Bekannten war Niemand da. Sonst spricht alles von „Rudolph u. Stéphanie“ der Einzug; der Gäste machte sich schön, Bukarest hat sich als fastliche Stadt bewärt. Ich persönlich gehe weniger aus als je, arbeite an meinem Drama und bewahre mir die tragische Stimmung auch wo sie unbrauchbar ist. Herr Cantacuzène kommt nächste Woche mit dem fertigen 1 Bande Schopenhauers.
Auf Ihr gütig versprochenes Jahrprogramm warte ich mit Freude und grüsse Sie herzlich von ganzen Hause.

Ihr ergebene
Mite Kremnitz

Traducere

Bucureşti, str. Polonă, 23
Sîmbătă 14/26 Aprilie 84

Dragă Domnule Slavici

Prima dvs. scrisoare a fost salutată azi cu mare bucurie. Baby[1] s-a hotărît pe loc să răspundă imediat. Prezenţa perechii domnitoare austriece îl preocupă însă, în ciuda ploii torenţiale care a stricat totul, în aşa măsură, încît deocamdată vă scriu singură, pentru a vă trimite cît mai repede Pădureanca. Vă rog însă, nu rupeţi paginile pe care le modificaţi, ci trimiteţi-ne mai apoi ambele versiuni. Prima parte este fără cusur; despre a doua nu-mi pot schimba părerea, deşi am tradus-o exact în germană pînă la „pînză străvezie". Dacă nu schimbaţi nimic, cred că la sfîrşitul lui mai o public aşa cum este.
Nu ştiu dacă trebuie să mă bucur că vă simţiţi atît de bine în vechea Patrie; egoismul meu doreşte atît de mult întoarcerea d-stră, încît bucuria participativă legată de starea dvs. de bine suferă. Bucureştiul a fost frumos în ninsoare de flori, acum este din nou rece. D-l Eminescu a plecat în Vinerea Mare la Iaşi. Joi după amiază avusese audienţă la regină. Ea a fost cu deosebire fermecătoare şi i-a insuflat atîta curaj, încît şi el zîmbea fericit. Din Iaşi n-au venit veşti deosebite, aş fi dorit să-l fi luat la noi.
Despre nenorocirea lui Lirkus veţi fi auzit. Dintre cunoştinţele noastre nu a fost nimeni acolo. Altminteri toţi vorbesc despre „Rudolf şi Stephanie"[2]; intrarea oaspeţilor s-a desfăşurat frumos, Bucureştiul s-a dovedit un oraş ospitalier. Personal ies mai puţin ca oricînd, lucrez la drama mea şi îmi păstrez dispoziţia tragică şi acolo unde nu este cazul. D-l Cantacuzène[3] vine săptămîna viitoare cu primul volum din Schopenhauer gata terminat.
Aştept programul dv. anual, pe care aţi avut bunătatea să mi-l trimiteţi şi vă salut din inimă din partea întregii familii.

A dv. devotată
Mite Kremnitz

---

[1] Soțul ei.
[2] Perechea domnitoare.
[3] Charles Adolphe Cantacuzène.

XLIV.

Iassy, 30 April 84

Eminescu hat bis jetzt mit Pompiliu gewohnt, wird dieser Tage zu Burla ziehen. Es wurde beschlossen, dass für seine Bedürfnisse monatlich 280 Francs verabfolgt werden, nähmlich die Summe, die er als Bibliothekar erhalten würde. Missir kam heute nicht zur Lection, somit könnte ich ihn gegen Erwarten nicht sprechen, kann also nicht mit Bestimmtheit angeben, wieviel die Beiträge ausmachen. Dieser Tage soll das fixirt und dir mitgetheilt werden. Einstweilen sind noch 70 Francs bei mir, denn es wurden für diesen ersten Monat (8 April bis 8 Mai) nur 280 Francs Pompiliu übergeben. Es wurde beschlossen, dass wir ihm selbst von nun an das Geld übergeben, indem wir es als eine monatliche Auszahlung für seine Gedichte, eine etwaige zweite Auflage u. drgl., darstellen. Für diesen zweiten Monat soll vielleicht sie Sache wieder durch meine Hände gehen. Für die Zukunft wollen wir schon sehen, wie wir das einrichten, da mit Eintritt der grossen Ferien beinahe Alle verreisen, ich vielleicht auch.
Er ist fortwährend wohl, vielleicht wohler als früher. Gedrückt ist er noch immer – natürlich! Seine Schwarzseherei erweist sich ja als ein weiterer Beweis für die Gesundheit seines Urtheils.

Emilie

Traducere

Iaşi 30 aprilie 84

Eminescu a locuit pînă acum la Pompiliu, zilele astea se va muta la Burlă. S-a hotărît să i se trimită lunar 280 Franci, adică suma pe care ar fi primit-o ca bibliotecar. Missir nu a venit azi la lecţie[1], aşa încît, contrar aşteptărilor, nu i-am putut vorbi şi deci nu pot preciza exact la cît se ridică contribuţiile de aici. Zilele astea se va fixa şi ţi se va comunica. Deocamdată, mai sînt la mine 70 franci, căci pentru această lună (8 aprilie – 8 mai) i s-a trimis lui Pompiliu numai 280 franci. S-a hotărît ca de acum încolo să-i trimitem lui însuşi banii, prezentîndu-i drept o remuneraţie lunară pentru poeziile lui,

eventual pentru o a doua ediţie sau ceva similar. În ce priveşte această a doua lună, chestiunea va trece probabil tot prin mîna mea. Pentru viitor vom vedea cum să aranjăm lucrurile, cu atît mai mult cu cît o dată cu începerea vacanţei mari toată lumea pleacă, probabil şi eu. El se simte tot timpul bine, poate chiar mai bine ca înainte. Apăsat mai este, fireşte! Pesimismul său se dovedeşte a fi încă o probă de sănătate a judecăţii lui.

---

[1] Era profesor la „Institutul Humpel".

XLV.

Iassy, 4 mai 84

Missir sagte mir, in Iassy würden 200 Francs monatlich gesammelt worden, so dass von Bucarest nur 80 monatlich geschickt werden müssten. Sollte da mehr eingehen, würde man es wohl für Eminescu zurücklegen.

Für den nächsten Monat – 8 Mai bis 8 Iuni – ist keine Sendung aus Bucarest nöthig. 200 Frcs. hat mir Missir bereits übergeben; 70 sind vom vorigen Monat geblieben; die fehlenden 10 Francs lege ich dazu.

Emilie

Traducere

Iaşi, 4 mai 84

Missir mi-a spus că în Iaşi se strîng lunar 200 fr., aşa încît din Bucureşti nu mai trebuie decît 80. Dacă va sosi mai mult, va fi pus de o parte pentru Eminescu.

Pentru luna viitoare – 8 mai pînă la 8 iunie – nu este necesară nici o trimitere din Bucureşti. Missir tocmai mi-a dat 200 fr.; 70 au rămas din luna trecută; cei 10 fr. lipsă îi adaug eu.

Emilia

XLVI.

Iubite Domnule Maiorescu!

Reîntorcîndu-mă în Iaşi, am găsit de această dată o linişte pare că mai mare decît în alţi ani. Mi se pare că politica începe a fi indiferentă pentru cea mai multă lume. Numai Panu se frămîntă cu teoriele sale constituţionale. În numărul din urmă tratează iarăşi o asemenea chestiune în care de această dată numele Dvoastră şi a D-lui Carp este ţesut în principii constituţionale. Fiindcă poate nu aveţi ocazie să găsiţi jurnalul în chestiune, vi-l trimit[1].

Pe Eminescu l-am găsit mult mai bine decît l-am lăsat. E mai vesel, vorbeşte şi rîde mai mult, adecă spune în formă veselă ceea ce înainte tăcea cu resignaţie şi ceea ce-l roade încă la inimă: starea în care se află şi viitorul său. Am uitat să vă spun că a fost la Răpedea, unde însă n-a voit să facă hidroterapie fiindcă n-a fost nime să-l silească. Este prin urmare aceeaşi lipsă de iniţiativă în sufletul său ca şi mai înainte. Mi-a spus că ar vrea să lucreze şi n-are îndemn, care ar trebui să-i vie numai dacă ar fi silit. Oricum ar fi însă, acum în această toamnă trebuie să ştiu ce se face cu Eminescu. Să i se poată găsi ceva sau dacă cotizaţiile trebuie să urmeze mai departe, atunci trebuie să ştiu, pentru ca să o spunem celor ce le plătesc şi să se continue pe atît pe cît fiecare poate şi vrea să dee fără să se simtă îngreuiat.

Vă rog, dar D-le Maiorescu, să aveţi bunătatea să-mi spuneţi ce să fac.

Eminescu este foarte econom sau mai bine zis zgîrcit, poate fiind că se jenează să cheltuiască bani despre a căror origine nu-şi face iluziuni. Din cînd în cînd, fără ştirea noastră îşi scaldă necazurile cu ceva vin, deşi ştie şi nu lipsim de a-i spune că nu e bine pentru sănătatea lui. Dar cît ţine Eminescu la sănătatea lui, observaţiile noastre nu-l împiedică a se lăsa să fie sedus de către Petre Grigoriu, ca să petreacă împreună. Dealtmintrelea tot glumeşte ba că vrea să se facă călugăr, ba că nu găseşte stricnină, ca să-şi curme zilele.

Dl Negruzzi nu s-a întors încă din străinătate. Vă rog arătaţi respectuoasele mele salutări Doamnei şi Domnişoarei Maiorescu.

Al Dvoastră devotat amic,
P. Missir

Iaşi 30 august 1884

---

[1] Scrisoarea a mai fost publicată cu mici prescurtări de I. E. Torouţiu în Studii şi documente literare, vol. IV, p. 183-184. Este vorba de „Lupta“, ziar liberar-opoziţionist (1884-1895), condus atunci de Gh. Panu.

XLVII.

Iaşi 6 mai 1886[1]

...a conţinutului şi la cele scrise de tine:
die Wirklichkeit ist weder so leicht noch so schwer wie die Vorstellung von ihr, da sie weder die Klarheit und Vollendung des Begriffs, noch dessen scharfe, ausscheidende Abgeschlossenheit hat, sondern durch zahllose Uebergänge ebensowohl getrübt als gemildert wierd[2].
Şi publicarea: „Precedente constituționale etc.“ am găsit-o bine scrisă şi de o putere convingătoare. Dar mai ştii prin ce poţi convinge pe oamenii de la noi şi întrucît în această țară există convingere? Parcă n-am ajuns la acel grad de evoluțiune sufletească care pare a fi necesară pentru ca un asemenea product să se dezvolte cu un fel de forță vitală. Căci şubredele, aşa numitele convingeri cu care se face pe aici larmă, mai poate fi vorba de ele?
Eminescu sigur că nu merge bine. E mai mult o decadență morală decît o reducere intelectuală ce-ţi bate la ochi în timpul din urmă. Dacă vorbeşti cu el ai răspunsuri corecte, raționale; dar e cinic, nepăsător la culme, încît îl suporţi cu greutate. Asta e ceva nou în el, cred, şi desigur nimic bun.
Despre Slavici ştiam că s-a însurat. Mi-a anunțat atît logodna cît şi cununia[3].

---

[1] Fragment dintr-o scrisoare, în româneşte, a Emiliei Humpel către fratele său, datată însă de altcineva.

[2] ... realitatea nu este nici atît de simplă, nici atît de complicată ca reprezentarea ei, căci ea nu are nici limpezimea şi perfecţiunea, nici omogenitatea precisă şi exclusivă a noţiunii, ci este atît tulburată cît şi atenuată de nenumărate treceri.

[3] Aici se termină fragmentul de la Arhive.

XLVIII.

Stimabile Domnule Maiorescu,

Scuzaţ vă rog că-m iau permisiunea a apela la Dvoastri fără avea onoari a vă cunoaşti personal.
Dar fiind convinsă de generoasa Dvoastri bunătate către nefericitu meu frate Mihai, îmi ieu curaju a apela c-o rugăminte la Dvoastri, de care cred că de nu mi'ți pute-o faci, cel puțin nu te vei supara pe mine.
Făcînd o cură miopatică mai aproape 3 luni pentru paralizarea de cari sufăr din fragita mea copilarie, mă simt foarte bine.
Cînd am întreprins cura, am pus condiții de mie-a folosi sâi dau 700 franci; în caz de nu, 100 cheltuelele aparatilor. Acuma, cunoscînd on progres de cari nu am avut nici odată macar speranța, sunt silită să plătescu Doctorului care pleacă. Vă rog, din adâncu inimii, făceți-mi acest bine de care v-aş rămâne recunoscotoare tot restu vieţii mele; împrumutați-mă cu 600 franci pe termin de 2 luni.
Repet miile mele rugăminţ a nu mă refuza. Apel la Dvoastri cu toată încrederea şi stima pe cari vo port de cînd ştiu cum sprijiniţ pe Mihai.

Sperezi la on respuns.
Cu toată stima, salutare,

Henriette Eminescu

Adresa mea
Dra. H. Eminescu, Bottoşani
Bottoşani 1886 Ober. 19/7

XLIX.

Iaşi, 2 Iunie 87
Trimisă la 3 Iunie

Tite dragă,

Ce vei fi gîndind despre tăcerea mea?... Probabil, ce e de gîndit: că nu ştiu unde-mi stă capul de treabă, şi că la Credit nu s-a decis nimic. Tot aşteptam să-ţi pot scrie ceva pozitiv. Stravolca s-a informat în cîteva rînduri: o dată i-au zis că e probabil că vor plăti creditorii şi că vor rămînea ei singuri creditori; pe urmă i-au spus că asta nu merge, că o parte din membrii consiliului s-a opus, că vor rămînea pe lîngă bonificarea celor 50%; i-au mai spus că în iulie sau august vor cumpăra scrisori pentru restul banilor, fiindcă atunci sunt mai eftine. Dar, în fine, ei nu mi-au făcut nici o comunicaţie în scris, şi cînd Stravolca le-a zis să o facă, răspundeau că „de ce?. Nu e tot atîta dacă-i spunem prin dvoastră?" – pe urmă rămăsese că au să se mai consulte şi apoi să-mi scrie. Nu ştiu, să mai chem pe Enacovici, ca să caute el a duce lucrul la un sfîrşit?
Roiu mi-a cerut 1000 franci pentru purtarea procesului şi a primit deja 500. În zilele acestea, la 8 Iunie, are un termin la Tribunal, la care însă nu se va prezenta, aşteptînd să se prezinte la Curtea de apel.
Despre Eminescu vei fi avînd acum ştiri mai exacte. Nebuna de soră-sa alarmase toată lumea prin telegramele ei exaltate. Dar, nu e vorba, e bolnav, e o recrudescenţă a boalei; o recidivă nu se poate numi nu numai fiindcă el n-a fost sănătos în toţi aceşti ani, ci şi pentru că starea lui de acum nu se aseamănă cu izbucnirea boalei de acum 4 ani. A început a avea acum vreo două săptămîni mari dureri de cap, pe urmă pare a fi avut convulsiuni (curios lucru, nu pot afla ceva de tot pozitiv, deşi Pompiliu a fost la Botoşani), în urma cărora nu mai vorbeşte nimic, nu mănîncă aproape nimic şi chiar acel puţin numai după multă luptă. După aceste date starea sa pare a fi destul de desperată, totuşi medicii nu-l consideră ca perdut. Este acum internat într-un spital din Botoşani, unde are odaea lui proprie şi un servitor esclusiv al lui, care nu se mişcă de lîngă el[1].
Serata dată în beneficiul lui a fost alaltăieri şi a avut un rezultat neaşteptat. Am vîndut 165 bilete (à 5 franci), fără să fi fost un

anunciu de un singur rînd prin jurnale; scurt şi simplu, pe mine nimenea nu m-a refuzat; ba chiar în seara producţiunei am trebuit ca să refuz la cîteva persoane bilete, fiindu-mi frică să nu vie toţi cîţi luaseră bilete şi să nu se nască pe urmă vre-un scandal din cauza lipsei de scaune. Aşadar, am încasat pentru Eminescu prin acel concert 825 franci. Iar rezultatul moral a fost cît se poate de mare. Dar mărturisesc şi eu că producţiunea a fost bine combinată şi bine executată. Din persoane streine luase, între altele, parte nevasta consulului german, care cîntă foarte bine şi este o persoană atît de simpatică, încît toată lumea e încîntată de ea. Îţi trimit aci două programe şi o listă de subscriere ca să vezi cum am făcut. Dar te rog trimite-mi la ocaziune lista înapoi, mi-ar putea servi ca piesă justificativă.

Adio, Tite dragă. Mai scrie-mi şi tu

Emilie

---

[1] Eminescu fusese adus la Botoşani după „stagiul“ petrecut, fără efecte deosebite, la ospiciul de la Mănăstirea Neamţ (în drum spre mănăstire se opriseră la Poşta din Piatra Neamţ, unde era diriginte o rudă a Cazabanilor, pe ale cărui fetiţe poetul le ţinuse pe genunchi şi le mîngîiase pe cap, cum îşi aminteau cele două, ajunse aproape centenare). Sosise în urbe în 20 aprilie 1887, cu gîndul de a rămîne acolo împreună cu Harieta. Vechiul său prieten şi admirator, Scipione Bădescu, îi vestea astfel sosirea în gazeta locală „Curierul român“ din 21 aprilie: «Poetul Eminescu este oaspetele urbei noastre, iată de ce ziarul nostru apare în cadru de sărbătoare. Cu trenul de ieri sosi iubitul amic, dulcele poet şi distinsul concetăţean între noi, spre a-şi vedea sora, şi-n acelaşi timp urbea sa natală, care este Botoşanii. Îndată ce se aflǎ de venirea sa, toţi amicii şi adoratorii săi se grăbiră a-l vedea, înconjurîndu-l de cea mai gingaşă şi mai sinceră afecţiune. L-am revăzut dar, l-am îmbrăţişat, şi nu putem îndeajuns descrie bucuria noastră, pentru bună starea sănătăţii sale, atît de zdruncinată anii din urmă. Marele Bard va petrece-n mijlocul nostru cîteva zile. Să salutăm dar, toţi, acest eveniment, c-un sincer, călduros şi patriotic: „Bine-ai venit între noi, între ai tăi, dulce şi nemuritor poet“». Din păcate, alţi „amici“ l-au antrenat la chefuri şi în risipirea banilor ce-i soseau ca ajutoare. I s-au redeschis rănile de pe picioare, i se făceau frecţii cu mercur (4 grame), avea mari dureri de cap, nu mînca, nu vorbea, căzînd într-o

apatie rău prevestitoare. „Nebuna de soră-sa“ i-a telegrafiat, disperată, lui Miron Pompilin: „Mihai e în ultimele momente“, ceea ce nu era chiar fals. Pompiliu şi cu A.C. Cuza au sosit la Botoşani cu ajutoare în 28 mai, iar în 29 mai l-au internat în spitalul Eforiei Sfîntul Spiridon din localitate. Îl vedeau zilnic 3 medici. Cei doi comunicau la Iaşi că „starea sa pare a fi destul de desperată, totuşi medicii nu-l considera ca pierdut.“ 68 de botoşăneni – stimulaţi, probabil, de Scipione Bădescu – au cerut Consiliului judeţean ajutoare pentru „cetăţeanul ilustru, bărbatul virtuos, poetul suav şi neimitat“, ajutoare ce nu i-au mai venit, ca şi pensia de la statul român (vezi I.D. Marin, Eminescu la Ipoteşti, Editura Junimea, Iaşi, 1979, p. 204-221). A fost externat din spital, întrucît a „început să reînvie“ în urma „tratamentului cel mai conştiincios“ (Scipione Bădescu, care scria mereu în „Curier...“ despre el), urmînd a fi îngrijit de Harieta şi văzut de experimentatul însă alcoolicul dr. Iszac. L-au dus la Iaşi, apoi la băile Hall, de unde s-a întors răvăşit. „Am fost trăsnită ca de fulger, la vederea lui Mihai... A stat pînă ieri seara nemîncat, nebăut şi cu totul fără cunoştinţă. Ce se petrecea cu dînsul aseară? După nişte friguri teribile, s-a liniştit cu totul, la nouă oare seara. Azi este deplin cuminte şi e curat la faţă.“ Biata Harieta, care văzuse, trăise şi îndurase multe (boale şi moartea părinţilor, sinuciderile şi demenţa fraţilor etc.) spera încă într-o minune, care n-a mai venit. O bucurie a fost reprezentaţia dată în folosul lui de trupa Fany Tardini-Vlădicescu, care-i va fi evocat adolescenţa, precum şi intenţia unor prieteni de a-i cumpăra în Botoşani o casă. L-a luat însă Veronica Micle (Bălăuca) şi nu s-a mai întors.

L.

9 iunie 1887

Eminescu revenit boala. Tăcut şi nesimţitor.
Regulaţi, *Pompiliu Cuza*[1].

[1] Este telegrama expediată lui Maiorescu de către Pompiliu Cuza din Botoşani, în momentul revenirii bolii în 1887, cînd poetul se afla la Botoşani.

LI.

Iaşi, 20 Iunie 1887

Tite dragă,

Nu-ți poți închipui ce e pe capul meu de treabă! Şi în genere, nici tu nici Aneta nu vă puteți închipui ce greu am trăit şi trăiesc eu, cum îmi este mie în sufletul meu, cît de puțin se potrivesc pentru mine asemenea planuri făcute cu vioiciune şi cu un fel de optimism, din care n-am nici o umbră în mine, şi care se şi potrivesc la situațiunea mea în viață ca nuca în perete. Între altele am şi aşteptat să văd dacă-mi plăteşte lumea ce-mi datoreşte ca să ştiu ce pot face în vacanță. Ei bine, pînă acum nu mi s-au plătit restanțele, prin urmare nu pot face planuri pentru vară. Te rog, nu-mi vorbi de cei 400 franci, de care tot vrei tu să mă dispensezi; mai întîi nu primesc absolut să fiu dispensată de ei, şi apoi nici nu-mi sunt de vr-un ajutor cei 400.

Şi apoi sunt obosită – *obosită*. Voi *linişte* şi numai linişte. Eu ştiu bine că voi n-aveți trebuință de mine, şi că aceste planuri le faceți numai pentru a-mi procura mie o recreațiune, pentru a-mi face mie un bine. Dar credeți-mă, nu e acesta binele de care am eu trebuință.

Dacă vreți să mă țineți la curent de ceea ce faceți, scriindu-mi din cînd în cînd aici la Iaşi, poate că ne vom putea întîlni undeva – sau în Svițera, unde am putea veni după voi, sau la Viena cînd vă veți fi dirijat deja spre casă. Şi eu vă voi da mereu informațiuni despre mine.

Bine a făcut Aneta[1] de n-a venit. Va fi simțit ca şi mine că asemenea intimitate completă trebuie să se dezvolte cu încetul. Cînd văd odaea mea încărcată de hîrtii de tot felul, pe care, pentru a le deosebi, le împrăştiu cîte o dată pe toate scaunele, simt că mi-ar fi penibil a vedea pe Aneta în această dezordine şi trăind cu mine în goana în care mă aflu acum.

Tite dragă, mai scrie-mi cîteva rînduri, ca să ştiu ce mai faceți. Tu, – pe cît îmi aduc aminte – nu am scrisoarea ta la dispozițiune – pleci în zilele acestea.

Îmi pare bine de divorț. Ți-ai ajuns scopul şi trebuie să fii mulțumit.

Ce mai e pe la Berlin?[2] Poate-mi scrii şi despre aceasta ceva. Eu n-am mai răspuns Clarei la acea scrisoare. N-am timp, s-a isprăvit. Cum îi mai este Liviei acum, după acel pas decisiv din parte-i?

De la Credit nimic precis. Am primit de la ei o scrisoare, prin care îmi comunică că au schimbat 39000 în scrisuri – ceea ce ştiam – şi că la începutul lunii Iulie vor schimba restul, fiindcă cred că starea bursei va fi atunci favorabilă pentru schimbare. A fost Enacovici pe aici şi i-a făcut lui Stravolca mai multe propu-neri pentru Credit. Rămîie să se înțeleagă Stravolca cu ei.0
La înfăţişarea din 5 Iunie, în procesul ce a intentat Roiu, s-a aplicat art. 151 (dacă nu mă înşel în cifră – am alte cifre în cap acum), prin urmare s-a fixat un alt termin la 25 iunie.
Aud că lui Eminescu îi e mai bine. După ce publicasem deja în „Liberarul“ rezultatul producţiunii, am mai primit de la familia Rosetti-Teţcanu 60 franci pentru acelaşi scop – ei erau atunci la ţară (nu banii, Roseteştii). Prin urmare serata a produs 885 franci din care 200 s-au trimis la Botoşani iar restul de 685 sunt depuşi pe numele lui Eminescu la Casa de Economie. Şi noi ne ferim de faimoasa Henriette şi de dl. Eminovici[3].
Tite dragă, nu ştiu ce să-ţi mai scriu din multele lucruri ce am în cap în stare de chaos. Cînd m-oi mai lumina, îţi voi mai scrie.
Te sărut din suflet şi te rog nu te supăra pe mine fiindcă nu urmez planul tău.
Sărută din parte-mi pe Aneta, dacă vrea să primească această intimitate din parte-mi. Îmi aduc aminte că am început la Bucureşti a-i zice pe nume, şi că ea nu mă scotea din „madame“. Dar asta o zic în treacăt, ştiu bine că asemenea lucruri n-au însemnătate. Mie îmi venea să-i zic pe nume, ei încă nu-i venea.
Dacă ar fi cu putinţă, i-aş scrie cîteva rînduri pentru a avea de la Aneta informaţiuni despre cele ce faceţi. Sper a primi de la unul sau de la altul cîteva rînduri.

Emilie

[1] Ana, cea de a doua soție a lui Titu Maiorescu, născută Rosetti, soră cu soția lui Iacob Negruzzi, după divorțul de Clara, care era soră cu dr. Kremnitz.

[2] La Berlin se stabilise Clara cu fiica lor, după divorț.

[3] Căpitanul Matei Eminovici.

LII.

Mult stimate Domnule,

De mai multe zile nu mă aflu tocmai bine, încît deşi am foarte puţin de adaos, totuşi n-am putut nici termina, nici revedea şi corige lucrarea mea. În starea în care este astăzi lucrarea, n-am curajul s-o prezint. Îmi trebuie încă cîteva zile sau cîteva ore măcar la dispoziţie, ca s-o pot termina şi atunci bucuros voi avea onoarea de-a V-o prezenta. C-o scriere necompletă şi încă plină de neajunsuri şi erori nu cutez. Al D-Voastră supus şi recunoscător

M. Eminescu[1].

---

[1] Cartea de vizită cu aceste rînduri ar fi, după toate aparenţele mai nouă de iunie-august 1887, poate din 1888, an în care S. Secula îl semnala pe poet la Giurgiu: «Cam pe la anul 1888 Mihail Eminescu a stat în Giurgiu mai multă vreme, cu ce rost – n-am putut afla. Dar adesea el urmăria pe o frumoasă blondă prin aleea din acel oraş, „Floare albastră! floare albastră“» („Familia“, 1899, p. 311).

LIII.

Bucureşti 30 ianuarie 1888

SOCES et COMP.
D-lui Titu L. Maiorescu

Loco str. Mercur No. 1

Urmînd a pune sub tipar o nouă ediţiune a Poesiilor lui Eminescu, Vă rugăm a ne spune dacă să trimitem tot D. Voastre corecturele de cetit şi cui vom avea să plătim, la timpul său, honorarul cuvenit.

Cu osebită stimă

Răspuns la 17 martie

Onorarul fireşte lui Eminescu (Botoşani), (după scrisoarea lui din 14/26 Martie). Corecturele le fac eu T.M[1].

---

[1] E obişnuita notă a lui Titu Maiorescu pe scrisori.

LIV.

Bucureşti, 27 iunie 1888

Stimate Domnule Socec,

Pentru Eminescu, care este aici şi nu e în starea sigură de a se îngriji însuşi, se formează un comitet de amici care să-l ia iarăşi sub un fel de tutelă. Din acest comitet face parte şi D.N. Pătraşcu[1], secretar de Legaţiune ataşat acum la Ministerul de Externe. Vă rog, daţi d-lui Pătraşcu acomptul de 500 lei noi pentru ediţia a treia a poesiilor lui Eminescu şi priviţi deocamdată această scrisoare drept chitanţă.
Cu deosebită stimă,
T. Maiorescu[2]

---

[1] Nicolae Petraşcu (1859-1944), scriitor, critic literar şi de artă, diplomat.

[2] Pe contra pagina scrisorii citim: Suma din faţă de cinci sute de lei (500) am primit-o. N. Pătraşcu.

LV.

Chitanță

Am primit suma de una sută douăzeci franci de la Dnul Nicolae Petraşcu.

Bucureşti 9 Decembrie 1888.

M. Eminescu[1]

---

[1] E utimul document semnat de Eminescu, dintre cele aflate la Arhivele Naționale din Bucureşti.

LVI.

Regatul României
Preşedintele Trib. Ilfov
secţia II civilă corecţională
No. 2959

Bucureşti 4 Iunie 1889

Domnule,

Conform Jurnalului No. 2783/89 al acestui Tribunal, am onoarea a Vă comunica că sunteți confirmat membru în consiliul de familie al interzisului M. Eminescu, şi rugîndu-Vă a Vă convoca pentru ziua de 10 Iunie curent, împreună cu ceilalți Membri şi a aviza conform art. 330 C.C.

Primiți asig. consid. mele.

Preşedinte
(ss indescifrabil)

Grefier
(ss indescifrabil)

Domniei-Sale

Domnului Titu Maiorescu str. Mercur No. 1[1]

---

[1] Radu D. Rosetti în „Adevărul literar şi artistic"din 17/IX 1922 (căruia-i va răspunde C. Botez) spune că dosarul de punere sub interdicție a lui Eminescu poartă nr 645/1889, la secția II a Tribunalului Ilfov. «La 13 IV 1889 cu adresa no. 6749 procurorul Mavrus cere primului preşedinte al Tribunalului Ilfov constituirea unei curatele pacientului M. Eminescu. Procurorul indică în acelaşi timp preşedintelui Tribunalului că bolnavul are ca prieten bun pe Mihail Brăneanu, redactor-şef la „România liberă". Acesta, sesizat constituie

un consiliu compus din T. Maiorescu, Dem. Laurian, St. Mihăilescu, I.L. Caragiale, I. Gh. Valentineanu şi Mihail Brăneanu, care convocaţi conform articolului 440 din Procedura Civilă (jurnal 2783/89) depun la secţia a II-a un proces verbal în care sînt de părere că „boala fiind în recidivă, reclamă interdicţia pacientului şi rînduirea unui tutor care să poată primi de la Stat pensia lui viageră şi să poată îngriji de întreţinerea interzisului”. Procesul verbal al Consiliului este scris în întregime şi depus de Titu Maiorescu care, după cum e cunoscut, era şi avocat. Semnarea actului s-a făcut la 12 iunie 1889». Peste puţin timp, C. Botez, tot în „Adevărul literar şi artistic“, în no. 100/22 X 1922, dă următoarele amănunte: «Procurorul care a cerut instituirea unei curatele a fost Henry Catargi. Membrii tribunalului care au închis dosarul, din cauza morţii poetului, au fost Victor Râmniceanu, actualmente prim preşedinte la Înalta Curte de Casaţie şi Al. Mimmy. Actul de expertiză a fost iscălit de trei medici din care numele celui de-al treilea e indescifrabil. Procesul verbal al membrilor consiliului de familie ce reclamă interdicţiunea poetului, „boala de care suferă acum în a doua şi cea mai grea recidivă“ şi conchide pentru orînduirea unui tutore care să poată primi pensiunea lui viageră de la stat şi „să poată îngriji de cuviincioasa întreţinere“ a interzisului poartă data de 10/28 iunie 1889 şi este numai semnat de Maiorescu şi ceilalţi membri ai consiliului de familie. Din faptul însă că procesul verbal e scris cu cerneală neagră şi tot cu aceeaşi cerneală e iscălit şi Maiorescu, pe cînd iscălitura celorlalţi membri e cu cerneală violetă, se poate deduce că procesul verbal a fost întocmit în afară de tribunal şi dictat de tribunal unui secretar al său, pentru că nu se aseamănă de fel caracterele din iscălitura lui Maiorescu cu scrisul din acel proces verbal». La locul cuvenit litigiul asupra acestui amănunt va putea fi, pentru cine se interesează de astfel de chestiuni, lichidat. Acesta e ultimul dintre documentele ce poartă o dată anterioară morţii poetului. Data de 10/28 iunie (28, stil nou) e evident, eronată. Poate fi 10 iunie.

LVII.

Bucureşti 28 iunie 1889

Domnul meu,

Dacă scopul pentru care s-a făcut colecția[1] s-a schimbat e departe de mine ideia de a cere banii înapoi, din contră, vă declar că sînt pe deplin de acord cu demersul Dvstră de a face un grilaj şi un monument la mormîntul mult regretatului Eminescu.
Mă folosesc de aceasta spre a vă comunica că voi pune chiar zilele acestea o edițiune nouă din Poesiile lui Eminescu, despre ceea ce voi pune în curent şi pe Dnu Maiorescu, ca să poată dispune cum va crede Dsa mai bine de suma ce am dat şi în trecut pentru fiecare edițiune.

Cu deosebită stimă,
J. Socec

Domnului M Brăneanu, redactor la ziarul „Constituționalul"

---

[1] Evident, colecta, însă librarului îi era mai familiară colecția. După înmormîntarea lui Eminescu, la care n-a participat „nimeni din partea familiei" (T. Maiorescu), deoarece Harieta abia se mişca, Aglaia era, probabil, la Cernăuți, iar Matei e posibil să se fi simțit incapabil de a da ochii cu Maiorescu şi cu ceilalți, după isprăvile necugetate – membrii „consiliului de familie" au trecut imediat la ridicarea monumentului pe care îl vedem astăzi la Bellu. În acest scop, cum se vede, s-au continuat colectările de fonduri care, dincolo de orice alte considerente posibile, indică şi prestigiul şi popularitatea în creştere a marelui scriitor.

LVIII.

D-lui Titu Liviu Maiorescu, deputat Buc.(ureşti):

Am rămas adînc consternat aflînd că infortunatul martir Eminescu, cel mai intrepid şi valoros apărător al românismului şi-a exalat sufletul său cel duios şi inspirat de sacrul foc al poeziei. „Deştepată-te române“, a zis nemuritorul Mureşanu şi a murit în chinuri şi dureri; „vegheaţi asupra seminţiei semitice, care se svîrcoleşte ca un şarpe şi tinde a ne copleşi“, a zis aquila poeziei române, Eminescu, şi a avut aceiaşi soartă. Signum temporis et nunc erudimini.

Al vostru devotat,

K. Niculescu[1]

Rm. Sărat, 29, VI, 1889[2]

---

[1] Ar putea fi Câţă-Niculescu de care aminteşte Matei, fratele lui Eminescu, în scrisoarea către Titu Maiorescu.

[2] Telegrama e şi un test privitor la limitele între care putea fi categorisit uneori poetul şi credinţele lui, în epocă, ca şi la legătura organică pe care o făcea publicul între Eminescu şi Maiorescu.

LIX.

Epoca
ziar cotidian
Administraţia

Îmi permit a face cunoscut Domnului Maiorescu că m-am conformat numaidecît sfatului Domniei Sale.

Am scris ddlor Socec şi Djuvara, singurii streini în listă[1], aşa ca să nu se simtă deloc atinşi.
D. Socec mi-a răspuns; de la D Djuvara, care e la Brăila, n-am primit nici un răspuns.
Eu cred că şi pentru ceilalţi trebuie o satisfacţie. Ca compensaţie a întârzierii, o relaţie în gazetă de cum stau lucrurile; dar d. Stemill[2] nu e încă nici azi gata cu regularea socotelilor pentru banii daţi la înmormîntare de ministerul de interne. Luni numai va fi gata, mi-a zis.

Doctorul Neagoe[3] a primit cu plăcere însărcinarea pentru Transilvania. Eu şi cu el continuăm a strânge ce putem cu lista, de la oamenii de aproape, căci după părerea lui nu va trebui mai mult decît două sau trei sute de lei pentru lucrările pregătitoare la mormînt. Din suma adunată cu lista, 160 de lei i-am dat pentru coroana „amicilor“[4].

1889 Iunie 30

Devotat servitor,
M. Brăneanu

---

[1] Adică singurii „neîmpământeniţi" la vremea aceea dintre binevoitorii care fugurează pe o listă de subscripţie pentru ajutorarea lui Eminescu şi apoi pentru îngrijirea mormîntului său.

[2] Pseudonimul lui St. C. Mihăilescu. Pentru amănunte vezi Anghel Demetriescu – Opere, Ed. Fundaţiei, 1937, ediţie îngrijită şi prefaţată de Ov. Papadima.

[3] Dr. Ion Neagoe, din Sebeş-Hunedoara, după unele informaţii, din Braşov, după lista României june, al cărei membru, alături de poet, fusese (vezi Aug. Z. N. Pop, Contribuţii…, p. 441), era medic la C.F.R. şi, în perioada bolii, unul dintre medicii curanţi ai lui Eminescu. Prieten încă de la Viena cu Maiorescu, era junimist şi, prin soţia sa, rudă cu alţi cunoscuţi ai poetului: ardelenii Alexandru Roman (1826-1897), redactorul „Federaţiunii" şi fratele său Iosif Roman (1828-1908), tatăl Veturiei, soţia doctorului.

[4] În jurul acestei „coroane" Aug. Z.N. Pop (Contribuţii…, p. 539-541) produce, ca şi în alte locuri, o nedreaptă filipică, citind, în acelaşi timp rău un document clar: o listă pe care scrie Pentru înmormîntarea lui Mihai Eminescu e citită lista de subscripţie a junimiştilor pentru cumpărarea unei coroane a amicilor pe mormîntul lui Eminescu, în ciuda evidenţei documentului, pe care aparatul de fotografiat îl redă în chiar cartea sa exact.

LX.

Stimabile Domn![1]

Conform dorinței Dvoastre Vă trimet „Familia“ Nr. 2 anul 885. Biografia fratelui Mihai este exactă, cu deosebirea că s-au născut în satul Ipoteşti lîngă oraşul Botoşani, depărtare 1½ oră, proprietatea tatălui nostru.

Gimnasiul superior nu l-au terminat aici[2] din desperare că murise Pumnul. Îmi aduc aminte că după înmormîntarea lui Pumnul şi-au depus cărțile sub un scaun în grădina publică, ş-au plecat spre casa părintească. Întrebat de părinți de ce au fugit de la şcoală? El plîngînd răspunse: „Mai mult n-am ce face în Cernăuți. Pumnul nu mai este – au murit“. Părinţii în loc să-l mustre au plîns şi ei, noi copii văzînd că plîng părinţii începurăm şi noi, aşa că acea scenă nu se va şterge nici odată din memoria mea.

Cum s-au dezvoltat caracterul său în urmă nu ştiu, ca copil şi băet era foarte drept, blînd, bun şi milos, totodată despot mare şi pesimist.

În anul 1871 părăsii şi eu țara, el fiind la studii în Viena. La moartea mamei, 1876, l-am văzut pentru ultima oară ca bărbat sănătos, atunci era deja în Iaşi ca funcționari. Cred că de la 1871 în coace Dlu Maiorescu va şti mai bine viața lui activă. Sînt multe scene din copilărie care mi le reamintesc, însă sînt de prisos a le spune căci nu pot fi bune pentru biografie.

Cînd nu vă va mai trebui foaia „Familia“ veți binevoi a mi-o reîntoarce.

Primiți vă rog şi cu această ocazie asigurarea deosebitei stime ce vă conservă.

A. Drogli

Cernăuți 3 iulie/889

[1] Scrisoarea, minus ultimele două fraze, a fost publicată de I. E. Torouţiu în Studii şi documente literare, dar pentru integralitate şi pentru a reaminti seriozitatea cu care se informa şi îl privea Maiorescu pe Eminescu o reproducem aci din nou. Nu e sigur că epistola e adresată lui T. Maiorescu.

[2] Afirmaţia că „gimnasiul superior nu l-au terminat aici“ trebuie pusă în legătură cu împrejurarea că Aglaia locuia la Cernăuţi.

LXI.

Michail Eminescu

Sîmbătă dimineaţa în 29 iuniu a.c.[1] genialul şi nefericitul nostru poet Michail Eminescu a murit în casa de alienaţi a doctorului Şutzu.
Cea mai glorioasă întrupare a geniului, precum zice „Tribuna“ şi-a sfîrşit viaţa de miserie în modul cel mai trist. Cu el s-a stins cea mai măreaţă figură a literaturii românesci.
„Românul“ scrie despre ultimele zile ale răposatului alienat:
Cu 15 zile înaintea încetării lui din viaţă, doctorul Şutzu a început a se îngriji de sănătatea Luceafărului poesiei române[2], căci Eminescu începu a merge din ce în ce mai rău.
Sîmbătă dimineaţa el ceru să i se dee un pahar de lapte şi ceru să i se trimită doctorul Şutzu, căci vrea să vorbească cu el. Era în momente de luciditate; doctorul întrebîndu-l cum se simte, Eminescu răspunse că are dureri în tot corpul, care îi causează mult rău.
Din nenorocire... aceste momente de luciditate n-au ținut mult, căci după o jumătate de oră, bietul Eminescu începu din nou să... aiureze.
Doctorul Şutzu căută să-l liniştească şi poetul se duse să se culce.
Nu trecu nici o oră, cînd doctorul Şutzu intra din nou la el, de astă dată îl găsi întins... fără nici o suflare.
Eminescu murise.
Doctorul Şutzu făcu cunoscut această scire tuturor prietenilor săi şi a membrilor consiliului de familie care s-a constituit marţea trecută.
Corpul său a fost îndată transportat în o altă cameră a ospiciului, în apropierea biroului doctorului Şutzu. Stătea întins pe un pat şi era învelit cu un zăbranic.
Faţa îi era foarte slăbită şi are mai multe sgărieturi, care au provenit din causa mîncărimii ce suferea el.
În urma dorinţei domnului Titu Maiorescu s-a proces la autopsia cadavrului lui Eminescu.
S-a constatat, spune „Constituționalul“[3] că creerii aveau o greutate de 1400 g cu toate că erau în stare de îmoiare (ramoliţie).
Emisferul stîng singur cîntăria 595 g, cel drept 555 g, fără cerebel. Partea psichică a creerilor era aproape total ulcerată, în emisferul

stîng chiar şi cea psicho-motrice; membranele creerilor injectate şi aderente. Circumvoluțiunile mult desvoltate şi adînci. Inima în stare de ipertrofie pasivă cu degenerarea grăsoasă a țesutului muscular; la rădăcina aortei s-a constatat începutul unui proces ateromatos, ear valvulele inimei erau intacte. Degenerarea grăsoasă s-a găsit în acelaşi stadiu şi la țesăturile ficatului, care bine înțeles, era puțin ipertrofiat. Splina în stare iperemică şi de degerațiune.
Amicii marelui poet au deschis o listă de subscripţiune pentru înmormîntare. Guvernul însă s-a însărcinat cu toate cheltuielile de înmormîntare.

În „Democrația“[4] cetim: Ieri, duminica, la orele 3, rămăşițele mortuale ale poetului Eminescu au fost transportate de la ospiciul d-ului dr. Şutzu la Spitalul Brîncovenesc şi depuse în cameră mortuară, unde d-nii dr. Şutzu şi Alexianu au făcut autopsia cadavrului.
S-au constatat că creerii aveau o greutate de 1400 g. Greutatea această este unică în felul ei, de oarece, precît scim, creerii marelui poet Schiller în stare normală abia o întreceau cu cîteva grame. Corpul răposatului Eminescu se afla şi astăzi depus în camera mortuară de la Spitalul Brîncovenesc, de unde a fost ridicat la orele 1 şi a fost depus la Biserica Sfîntul George Nou.
D-nii doctori Alexianu şi Şutzu împreună cu alți medici au făcut la orele 11 o nouă examinare a creerului ilustrului răposat.
Înmormîntarea va avea loc astăzi, duminică, la orele 5 p.m. la Cimeterul Belu.
Organisarea paradei de înmormîntare se va face pe contul statului.
Mulțime de coroane vor fi depuse pe cosciugul marelui poet, dintre care una preafrumoasă din partea presei.
La orele 1½ corpul defunctului Eminescu a fost depus în Biserica Sfîntului George Nou, adus pînă aici cu carul de morți al Spitalului Brîncovenesc. Acest poet care a întrupat în forme noue şi atît de puternice sentimentele şi gîndurile lui uriaşe, a murit în vîrstă de 40 de ani.
S-a născut la Botoşani la 1849. Şi-a făcut studiile gimnasiale la Cernăuți şi Blaj, ear cele academice la Viena şi Berlin. Întorcîndu-se în țară Eminescu a ocupat pe rînd mai multe funcțiuni. Într-un rînd fu numit revizor şcolar al județelor Iaşi şi

Vaslui. Altădată fu însărcinat cu predarea limbii germane şi geografiei la Şcoala Comercială din Iaşi.
Avînd un capital de cunoscinţe întinse, el se aruncă în ziaristică, unde ocupa locul de prim-redactor al ziarului „Timpul“, pînă în momentul fatal al declarării boalei sale.
Acum 4 ani, poetul a fost lovit de o boală crudă, care nu iartă niciodată şi care tîrîie victima sa spre mormînt. Vindecat relativ, poetul recăzu în două rînduri într-o crisă nervoasă, care se isprăvi cu nebunie.
Acum cîteva luni el suferi de ierisipela, care însă începea a se vindeca. Alaltăieri seara el se plînse de o durere acută în piciorul drept. Bînd un păhar de lapte el se culcă în pat pe la orele 11, ca să nu se mai trezească.
După părerea doctorilor, moartea a provenit din apoplexie.
Eminescu a fost conservator în vederile lui politice.
Doi poeţi au ieşit din adîncul instinctelor conservatoare ale ţării acesteia: „Veselul Alecsandri“, cum îl numia Eminescu, şi „Melancolicul Eminescu“.
Amîndoi au înţeles, au iubit şi au cîntat vieaţa românească. Alecsandri într-o vreme cînd obiceiurile şi gusturile străine nu o atinsese încă, o contempla cu plăcere şi cu o deosebită satisfacere sufletească, Eminescu, care vedea dispărînd ultimele sale crîmpee, o privea cu melancolie şi o cînta cu durere.
Prin moartea lui Eminescu se face un gol atît de mare în literatura românească. Şi el ni-a fost aşa de drag tuturora, şi dacă el în poesia Mai am un singur dor zice:

Şi cum n-oi suferi
De-atuncia-nainte,
Cu flori m-or troieni
Aduceri aminte,

a zis parcă din inimile noastre acele vorbe. Noi îl vom iubi totdeauna şi îi vom păstra numele lui ca sfînt în paginile istoriei literaturii române. Zicem şi noi ca „Naţionalul“[5]:
Schopenhauer zicea că regretul ce simţim cînd moare un om vine de acolo că cu fiecare om care moare se duce o lume întreagă, lumea ce o purta în creerul său. Ce să zicem, cînd lumea care s-a stins cu moartea lui Eminescu era atît de mare, atît de frumoasă şi bogată.

Reproducem din timpul petrecerei poetului la Gimnasiul din Cernăuţi următoarea poesie la Mormîntul lui Aron Pumnul din anul 1866:

Îmbracă-te în doliu
frumoasă Bucovină
Cu cipru verde-ncinge
antică fruntea ta;
C-acuma den pleiada-ţi
auroasă şi senină
Se-stinse un luceafăr,
se stinse o lumină,
Se stinse-o dalbă stea.

Metalica, vibrînda
a clopotelor jale
Vuiesce în cadenţă
şi sună întristat;
Căci ah! geniul mare
al deşteptării tale
Păşi, se duse-acuma
pe a nemuriri cale
Şi-n urmă-i ne-a lăsat.

Te-ai dus, te-ai dus den lume,
o! geniu nalt şi mare
Colo unde te-aşteaptă
toţi îngerii în cor,
Ce-ntoană tainic dulce
a sferelor cîntare
Şi-ţi împletesc ghirlande,
cununi mirositoare,
Cununi de albe flori!

Te plînge Bucovina,
te plînge-n voace tare,
Te plînge-n tînguire

şi locul tău natal;
Căci umbra ta măreață
în falnica-i sburare
O urmă-ncet cu ochiul
în tristă lăcrimare,
Ce-i sîmț național!

Urmeze încă-n cale-ți
şi lacrima duioasă,
Ce junii toți o varsă
pe trist mormîntul tău,
Urmeze-ți ea pren sboru-ți
în cînturi tînguioase,
În cînturi răsunînde,
suspine-armonioase
Colo în eliseu!...

În anii 1869, 1870, 1871 a petrecut Eminescu în Viena, cercetînd ca student extraordinar prelecțiunile de la universitate.
De pe timpul acesta ne aducem aminte ce impresiune fermecătoare făcea limba admirabilă a răposatului asupra noastră, cînd vorbia în şedințele societăților studenților români din Viena.
Pe timpul acesta a intrat Eminescu în legătura cu „Junimea“ din Iaşi şi să ne aducem aminte ce bucurie i-a făcut darul domnului Iacob Negruzzi, carele dupre ce a fost publicat în „Convorbiri literare“ nişte poesii ale lui Eminescu, i-a trimis ca dar operele lui Schopenhauer.
Fiecare din noi îl ținea pentru toată atitudinea lui, pentru părerile sale, carile le exprima la discursiunile provenitoare asupra diferitelor materii, de un „original“.
Eminescu l-a împins pre Slavici carile studia drepturile, pe calea literară, îndemnîndu-l neîntrerupt să „scrie“.
Eminescu cînd scria, se închidea în casă şi nu-i părea bine dacă venia vrun cunoscut la dînsul. Dacă însă intra acesta, îl întreba într-un mod brusc: „La ce-ai venit?“ Respectivul nu putea să petreacă mult la poet şi din causa că atmosfera din locuința lui Eminescu era infernală, căci lui îi plăcea prea mult cafeaua neagră şi cînd lucra maşina funcționa fără întrerupere. Mirosul cafelei, al spirtului de la

maşină împreună cu fumul tutunului, care împlea casa cu o ceaţă de nu puteai vede obiectele cele mai aproape din casă, îl alunga pe fiecare curînd de la Eminescu.

Adese l-am văzut în această situaţiune îmblînd neîntrerupt pin casă şi cîntînd. Dacă îl întrebam ce cugetă cînd cînta, îmi răspundea: „Măi! să şcii cînd cînt melodiile vesele gîndesc poesie, eară dacă cînt marşuri, atunci gîndesc istorie“.

Renunţa la mîncare, dacă avea numai cafea neagră. Lucrul principal ce-l făcea cînd primea banii de acasă era să-şi cumpere cafea şi tutun pentru oarecare timp. Cînd îl vedeam că mergea pe stradă cu o faţă sinistră smolit la faţă, ştiam că nu are cafea şi nici bani.

În locurile de întîlnire ale studenţilor nu-l vedeam adese, cînd nu era acasă sau la universitate, îl aflam după prînz desigur într-o cafenea necercată de studenţii români cu „Litterarische Blätter“ ale lui Rudolf Gottschall în mînă.

Părăsind Viena nu l-am mai văzut.

(„Revista politică“, anul IV, nr. 15, 1 august 1889, Suceava, p. 11-14).

---

[1] Evident, stil vechi.

[2] De reţinut că aprecierea vine din partea grupării cu care Eminescu s-a aflat adesea în polemică.

[3] La care colabora I.L. Caragiale.

[4] Ziar de orientare liberală, antijunimistă, dirijat de B. Ştefănescu Delavrancea.

[5] Întîi „organ liberal-conservator“, apoi „naţional-liberal“. De remarcat deosebirile de date şi opinii vehiculate din chiar primele zile de după moartea lui Eminescu, amplificate într-o măsură şi de amintirile despre el, de regulă tîrzii.

LXII.

Botoşani, 1889, august 16/28

Stimabile Domnule Majorescu!

Am primit o înştiinţare de la Dlu casier Balan, din Botoşani, că este depozit o mie de franci, pensia fratelui meu, Eminescu, pentru a căror bani i s-a trimis mandatul prin Minister, lui personal; mandatul perzîndu-se vă fac cunoscut să luaţi Domnia-voastră o demarşă cum veţi voi şi vă va lăsa inima, avînd deplină încredere că veţi urmări după lege mandatul ca un adevărat părinte care-aţi fost totdeauna faţă cu nenorocirile ce au înconjurat pe iubitul meu frate.
Din parte-mi vă rog să bine voiţi, a-mi face cunoscut despre distribuirea acelor bani. În aşteptarea unui răspuns, primiţi, vă rog, considerarea deosebitei mele stime.

Hanrietta Eminescu[1]

[1] Pe hîrtie încadrată în chenar negru, confecţionată probabil după moartea poetului, şi părînd a fi redactată de altă mînă, scrisoarea pune, prin acel „vă rog să bine voiţi a-mi face cunoscut despre distribuirea acelor bani“, în altă lumină apetiturile arghirofile ale Harietei, despre care s-a vorbit în fel şi chip în epocă şi după aceea (chiar Mihai părea a o suspecta într-o scrisoare din 10 noiembrie 1888 către V. G. Morţun). De altfel, într-un articol din ziarul „Ţara“ (6 aprilie 1904) D. Teleor aduce şi el precizările de mai jos:
“EMINESCU PENSIONAR
Un publicist din Iaşi a afirmat undeva că Henrietta Eminescu a profitat de nebunia fratelui său ca să-i mănînce pensia. Lucru inexact.
Cea dintîi pensie a lui Eminescu, după ce a înebunit era produsă din cotizaţii benevole ale prietinilor săi intimi.
Dau aci un model de chitanţă pentru perceperea banilor:
Chitanţă
No...
Am primit de la d. I. Gh. Ocăşanu suma de lei 5 pentru M.E., prin care s-a achitat de rata pe luna Septembrie 1883.

Bucureşti, Sept. 1883.
Casier
A. Chibici-Revneanu
Aceste cotizaţiuni nu erau fixate la suma de cinci lei; d.Maiorescu a dat în ziua întîi trei sute lei, bani pe cari i-a încasat imediat d. d-r Sutzu, pentru întreţinerea poetului.
Şase luni a ţinut această contribuţie, cît a stat Eminescu la Döbling în Viena, şi cea mai mare parte din subscriptori nu ştiau pentru cine dă. Li se spunea atît: „pentru un literat bonav".
Membrii Junimei au strîns la plecarea lui Eminescu de la Viena în Italia, o mie de galbeni în aur pe care i-a primit chiar autorul lui Călin în mînă.
Mi-aduc aminte, că regretatul meu amic spunea singur cu mirare că el a avut în portofel o mie de galbeni.
Întors în ţară, comuna Botoşani i-a votat o pensie de trei mii lei pe an.
Cît timp a beneficiat de această pensie nu ştiu. Un lucru rău însă era: cele trei mii de lei i se trimiteau o dată toate la finele anului. Şi Eminescu, cheltuitor din fire, le isprăvea iute.
În 1889 fiind la „România Liberă" este anunţat că va primi pensia de la Botoşani. Mare veselie în redacţie: D. D. Racoviţă-Sphinx, îi zice în glumă:
-Eminescule, am nevoie de două mii de lei. Dă-mi tu dacă-ţi vin banii.
-Cum nu, dragă Racoviţă! Cu cea mai mare plăcere!
Camera şi Senatul i-au votat o pensie de 250 lei pe lună, însă n-a mai trăit de cît două luni ca să se bucure de aceşti bani, şi aceste două luni dureroase le-a petrecut în ospiciul Caritatea.
D. Teleor". În fapt, cum a demonstrat I.D. Marin în cartea amintită (p. 220-221), Eminescu n-a beneficiat nici de pensia Consiliului judeţean Botoşani (care i-a anulat-o), nici de cea a statului român.

LXIII.

Bucureşti, 20/1 Octombrie 1889

Domn...[1]

Mormîntul lui Eminescu are trebuinţă de un monument de piatră înconjurat de grilaj şi de plantaţii, care să însemneze locul ultimului repaos al marelui poet naţional.
Pentru acest scop s-a format în Bucureşti un Comitet, compus din dd. Teodor G. Rosetti, N. Mandrea, I. C. Negruzzi, Dr. Neagoe, I. L. Caragiale, A. Chibici-Revneanu, M. Brăneanu, N. Săveanu şi Titu Maiorescu, care a hotărît să deschidă liste de subscriere de cîte 50 bani de persoană (în Austria 20 kr.).
Eminescu este poetul tinerimii române de astăzi, mai ales dar tinerimii, şcolarilor şi studenţilor, se cuvine să li se dea prilejul şi putinţa de a contribui la acest ultim omagiu adus lui Eminescu.
Ne permitem a vă trimite şi D-voastră în alăturare........... liste de subscrieri şi vă rugăm să binevoiţi a înainta produsul lor la adresa d-lui A. Chibici-Revneanu (Bucureşti, str. Esculap, 5 bis) care a binevoit a primi sarcina de Casier.
Primiţi, Domn..., încredinţarea deosebitei noastre stime.

COMITETUL

---

[1] E o scrisoare tip, tipărită, care însoţea renumitele liste de subscripţie de după moartea lui Mihai Eminescu.

LXIV.

Henrieta Eminescu în etate de 28 ani. După o lungă suferință s-a săvîrşit din vieaţă astăzi 14 octombrie 1889, oarele 4 seara. Familia pătrunsă de durere adîncă roagă pe amicii şi cunoscuţii să asiste la ceremonia înmormîntărei care va avea loc mîne 16 octombrie 1889 oarele 1 p.m. la Cimitirul Eternitatea.

Botoşani 14 octombrie 1889[1]

---

[1] E, cum lesne se înțelege, ferparul morţii Harietei, tipărit în 15 oct. (altfel nu se putea ca „mîine 16 oct." să aibă loc ceremonia) şi, evident, nu e tocmai vorba de „familia pătrunsă de durere adîncă", pentru simplul motiv că din aceasta era la Botoşani de față doar Aglaia, cu care Harieta fusese prezentă la un proces cu o zi înainte la Tribunalul din urbea respectivă. Este, de fapt, o anticipare volantă a necrologului publicat de către Scipione Bădescu în „Curierul român" din 19 oct. 1889. Harieta avea 35 de ani. În certificatul de deces s-a scris 32, iar numele mamei Olimpiada, cum o chema pe mătuşa ei, călugărița. Cauza morţii: congestie cerebrală. După înmormîntare, I. Păun-Pinciu a văzut pe cineva (probabil Aglaia, care se recăsătorise între timp cu locotenentul Heinrich Gareiss von Döllitsturm) vînzînd pe strada Teatrului din Botoşani o canapea, nişte sofale, cîteva cărți, haine şi alte obiecte vechi, dezarticulate, expresie a nesiguranței în care se zbătuseră cei ce le folosiseră. Mormîntului i s-a pierdut urma.

LXV.

Domnule Profesor

Am onoarea a vă înainta o copie după o epistolă a neuitatului poet Eminescu. Epistola poartă data din an 1885 şi ea este adresată d. Burlă din Iaşi, care a trimis-o Ministerului în original pentru a i se reîntoarce spesele ce a avut cu Eminescu.
Originalul se află şi acum la Minister.
Din parte-mi nu fac altceva decît ce am crezut de bine şi a vă face cunoscut această scrisoare, care poate fi de mare preţ pentru studierea vieţii lui Eminescu.

Sum cu cel mai profund respect al Dv. plecat serv.

Virgiliu Pop[1]
24 aprilie 90

---

[1] Scrisoarea de care aminteşte acest Virgiliu Pop e cea expediată de poet lui Burlă din Liman la 18 august 1885 (Vezi la BARPR, Ms. rom. 4850, f. 16017 şi G. T. Kirileanu, Convorbiri literare, 1906, p. 1013-1014).

LXVI.

Onor Domnule,

Comitetul asociaţiunei studenţilor universitari români din Bucureşti, vă roagă respectuos să primiţi şi Dvoastre o listă de subscripţie[1] pentru ridicarea bustului marelui nostru poet Eminescu.

Fiind convinşi de sentimentele Dvoastre patriotice, sperăm că veţi binevoi a face şi Dvoastră ca iniţiativa noastră să poată reuşi.

Binevoiţi vă rugăm a primi, onor Domn asigurarea osebitei noastre Consideraţiuni.

Comitetul

---

[1] Pe versoul acestei liste manuscrise citim: „Am primit suma de una sută doui lei 102 subscrişi în lista No. 160 pentru ridicarea bustului lui Eminescu de următoarele persoane:
Eulogia Georgief lei 60
Ştefan R. Verona 20
Alex. Dimitrescu 10
Sergiu Candian(u) 2
Elis, Chr. Gulief 10
lei 102
Bucureşti Iunie 1890
Subscrisul cassier adeveresc primirea
Casier,"
ss indescifrabil

LXVII.

Dare de samă[1]
asupra sumelor încasate şi cheltuite cu monumentul
funerar Eminescu

Din 1280 liste de subscripţie ce s-au împărţit[2] nu ni s-a înapoiat decît un număr de 280 liste, acuperite cu diferite sume, cum se vede din registrul listelor, iar vreo 300 liste ni s-au îanpoiat neacoperite cu nici o sumă. Restul de vreo 700 liste nu ni s-a înapoiat de loc.
Cu cele 280 liste, cu cari s-au făcut colecţiuni, s-a adunat o sumă de lei 7153 – 94%[3] plus lei 90,15% încasaţi ulterior prin patru liste încredinţate Dlui Dr. Aurel Murăşianu din Braşov.
Adăogîndu-se la sumele de mai sus şi suma de lei 88,45 dobînda ce am primit de la Casa de Consemnaţiuni pentru sumele ce au stat depuse cu trei recepise, rezultă o încasare totală de lei 7332 şi 55 bani.
Dacă adăogăm la această sumă şi procentele ce ni s-au bonificat de lei 59 bani 65 cu ocaziunea retragerii celei din urmă sume consemnate, rezultă un total general al încasărilor de lei 7392 bani 20, şeapte mii trei sute nouăzeci şi doi lei şi 20 bani. Pe lîngă suma de lei 270 ce am primit-o de la Dl. T. Maiorescu pentru imprimate, taxe poştale etc. şi care s-a cheltuit în acest scop, după cum arată alăturatele acte justificative[4], s-au mai cheltuit.

lei 190 cu soclul grilajului
816 cu esecutarea grilajului
5000 cu monumentul propriu zis şi
88,15 cu diferite alte plăţi. Deci avem
6094,15% ce s-a cheltuit în total.

Cele 88 lei şi 15 bani cheltuieli diferite se specifică după cum urmează: lei 10 ptr. 200 cărţi poştale spre a răspunde de primirea listelor acoperite. Lei 5 bani 25 ptr. autorizaţiunea primăriei de a putea esecuta monumentul la cimitir. Lei 35,90% taxe poştale peste

cele mai sus arătate. Lei 2 timbrul petiţiilor de consemnarea şi ridicarea banilor.
Lei 35 trăsura ptr. mergerea de vreo zece ori la cimitir.
Dacă adăogăm la totalul cheltuielilor de mai sus şi sumele cheltuite mai recent ptr. plantarea ederii şi decorarea mormîntului cu flori de lei 65, ptr. scoaterea şi reaşezarea grilajului de lei 10 şi pentru trăsura de patru ori la cimitir de lei 12, rezultă un total general al cheltuielilor de lei 6181,15%. Şeasă mii una sută optzeci şi unu şi 15%.
Scăzîndu-se din suma încasărilor de lei 7392,20%
suma cheltuielilor de lei 6181,15%
rămîn un rest de lei 1211,05%

una mie două sute unsprezece lei şi 5 bani pe care cu onoare îl înmînez onor Comitet.

Bucureşti în 14/26 iunie 1892[5]

Al. Chibici-Revneanu

---

[1] Este copia dării de seamă înaintată de către Al. Chibici-Revneanu Comitetului Eminescu (vezi doc.LXIII), al cărui casier era, pentru a lichida chestiunile băneşti pe care le avusese în gestiune, redactată, se pare, de Al. Chibici-Revneanu, care-şi va păstra originalul. Între hîrtiile de la Arhive vine după doc. LXIX, fiind toate trei transcrise (acestea de Chibici, celelalte două de Maiorescu) pe o coală ministerială dublă.

[2] Care arătau, probabil, cam ca doc. LXIII sau LXVI.

[3] Adică 7153,94 lei.

[4] Nu le-am găsit

[5] Probabil că Al. Chibici-Revneanu uitase a mai nota data pe copie. Scrupulos, cînd o va fi confecţionat, în 16/28 noiembrie 1892, cu prilejul încheierii Procesului-verbal, Maiorescu va fi observat lipsa datei de pe Darea de seamă. Aşa s-ar explica faptul că data de mai sus e adăugată de mîna lui Maiorescu, după ce tot acela scrisese apăsat un Noembre (luna întrunirii comitetului), dar îl ştersese şi scrisese peste el data probabilă a întocmirii Dării de seamă. Vezi şi articolul lui Emil Micu, Alexandru Chibici Revneanu, devotat prieten al lui Mihai Eminescu, din Astra, oct. 1969, unde se reproduce şi următoarea scrisoare a lui Titu Maiorescu:

Marţi 10/22 Noiemvrie 1892
Iubite Domnule Chibici,
Ai dreptul să fii supărat pe mine din cauza neconvocării Comitetului Eminescu. D-ta care cu atîta abnegaţiune ţi-ai jertfit o mare parte a timpului pentru marele nostru poet şi amic, nu se cuvine să rămîi încărcat cu un fel de responsabilitate, de care ar trebui să te descarce ceilaţi membri ai Comitetului care sunt departe de a fi lucrat cum ai lucrat D-ta pentru Eminescu. Scuza mea este nu că nu m-aş fi gîndit mereu la convocarea Comitetului (o am zilnic însemnată pe carnetul meu), ci că nu am găsit pînă acum nici o zi disponibilă pentru aceasta. Mi-au mai venit tevaturele Rectoratului Universităţii peste cap şi m-au consumat ca pe o lumînare, în spermanţei şi în fizic. Dar omul fiind fiinţă organică, îşi reface lumînarea, şi acuma văd că mai am o mică făclioară de puteri şi de timp. O întrebuinţez în sfîrşit pentru Comitetul Eminescu.
Te rog vino poimîine Joi pe la 11½ să dejunăm împreună, să fixăm ziua şi ora întrunirii Comitetului şi să trimit înaintea D-tale Circulara de Convocare.
al Dtale devotat
T. Maiorescu.

LXVIII.

13/25 Noembrie 1892

Domnii membri, însemnaţi în alăturatul apel din 20 octombrie 1889 ca făcînd parte din Comitetul Eminescu[1] şi anume
dd.T. G. Rosetti,
vidi şi neputînd veni autoriz pe
Dl. Maiorescu a mă reprezenta în totul[2]
Nic. Mandrea semnat
I. C. Negruzzi ”
Dr. Neagoe, vidi ”
I. L. Caragiale ”
A. Chibici-Revneau, vidi ”
Nic. Săveanu,
(Str. Crinului, 10 sau 12),
N.N. Săveanu nu e sigur
dacă poate veni, scuze,
sunt rugaţi să se întrunească Luni în 16 Noembrie, 4 ore p.m. la subscrisul, strada Mercur 1, pentru a da descărcare dlui Chibici-Revneanu şi a decide asupra întrebuinţării micului rest de bani rămaşi după terminarea monumentului[3].

T. Maiorescu

---

[1] Este vorba de comitetul instituit din iniţiativa lui Maiorescu pentru înălţarea monumentului şi îngrijirea mormîntului lui Eminescu (vezi şi doc. LXII şi cele următoare).

[2] Sînt completările făcute de către cei chemaţi, cum lesne se poate înțelege, de altfel.

[3] Evident, Maiorescu văzuse Darea de samă înainte şi ştia cum stau lucrurile în totul.

LXIX.

Proces-verbal

Luni în 16/28 Noembrie 1892.

Subscrişii am examinat gestiunea de casier, cu care a binevoit a se însărcina d. A. Chibici-Revneanu de la 20 octombrie 1889, am găsit-o întru toate conformă cu cele arătate în darea de seamă de mai sus, datată din 14/26 Iunie 1892 şi-i dăm prin acest act deplină descărcare.

Totodată aducem D-lui Chibici-Revneanu mulţumirile noastre pentru neobosita sîrguinţă întru împlinirea acestui act de pietate în memoria lui Eminescu.

Din prisosul arătat, de 1211 lei 5 bani, se vor întrebuinţa 211 lei 5 bani pentru înfrumuseţarea monumentului funerar, adăogîndu-i-se o placă cu inscripţiunea de pe el în litere de metal. Iar pentru restul de 1000 lei s-a cumpărat un titlu de rentă română perpetuă 5%, de aceeaş valoare, care va fi depus la Onorab. Primărie a Capitalei, sub a cărei administrare se află cimitirul cu mormîntul lui Eminescu. Venitul anual de 50 lei al acestui titlu de rentă va fi întrebuinţat prin îngrijirea Primăriei pentru menţinerea în bună stare a monumentului şi a plantaţiilor de pe mormîntul poetului.

D. Maiorescu ne încunoştiinţează, că suma de 600 lei ce, de la încetarea din viaţă a lui Eminescu, se plăteşte de editorul I.V. Socec pentru fiecare nouă ediţie a poeziilor publicate sub îngrijirea d-lui Maiorescu, este exclusiv destinată la premierea de lucrări literare, scrise de actuali sau foşti studenţi români de la Universităţile noastre, cu condiţia ca obiectul lor să stea în legătură cu concepţiunile caracteristice cuprinse în scrierile lui Eminescu[1]. T. Rosetti, Dr, I, Neagoe, Mandrea, J. C. Negruzzi, Maiorescu.

[1] Iată, aşadar, „ ne-am putea face o idee despre cît realiza băneşte Maiorescu, ca editor al poeziilor lui Eminescu“, cum credea Augustin Z.N. Pop, în cunoscuta-i lucrare dedicată lui Eminescu (vol. I, p. 247).

LXX.

D-Sale D-lui Primar al Capitalei.

Domnule Primar[1]

Dintr-o sumă ce, după inițiativa luată de subscrişii[2], s-a adunat prin subscrierea publică pentru aşezarea monumentului funerar de pe mormîntul lui Mihai Eminescu, a rămas una mie lei pentru care am cumpărat alăturatul titlu de rentă română perpetuă 5%.
Mormîntul, cu monumentul şi cu plantațiunile lui aflîndu-se în cimitirul Bellu, a cărui administrare intră în cercul atribuțiunilor D-voastră, ne permitem a vă ruga să binevoiți a primi acest titlu de rentă în depozitul Primăriei, iar din venitul anual de 50 lei de la cupoanele acestei rente să binevoiți a însărcina pe îngrijitorul cimitirului să menție în bună stare monumentul şi plantațiile în chestie şi să împodobească mormîntul în ziua de 15 iunie, aniversarea morții lui Eminescu.
Este, Domnule Primar, un act de pietate întru memoria marelui nostru poet național, pentru a cărui îndeplinire ne rugăm să ne acordați binevoitorul D-voastră concurs.
Primiți, vă rugăm, Domnule Primar încredințarea înaltei noastre considerațiuni.

Bucureşti 17/29 Decembrie 1892.

Semnați. Prin autorizare, T.G. Rosetti, I.C. Negruzzi, Dr. I. Neagoe, N. Mandrea, A. Chibici-Revneanu, T. Maiorescu[3].

[1] Ca şi documentul anterior (LXIX) şi această copie a cererii adresată primarului de atunci al Capitalei este redactată de Titu Maiorescu. Prudent, acesta îşi păstra còpii pentru fiecare document privitor la fondurile băneşti rămase în urma lui Eminescu. Contemporanii, însă (pornind poate şi de la vorba rea aruncată de Caragiale în Două note) şi mai ales posteritatea l-au năpăstuit nu o dată că şi-ar fi însuşit ceva de aici, ironică răsplată a gesturilor sale prieteneşti faţă de poet.

[2] Vezi doc. LXIII.

[3] Maiorescu, subiscălind întotdeauna printre ultimii iniţiatori, notează pe un colţ: „Răspunsul primăriei de primire cu nr. 619 din 8 ianuarie 1893, alăturat". Vezi doc. LXXIII, semn că marele critic îşi păstra totul într-o desăvîrşită ordine.

LXXI.

D-Sale D-lui I.V. Socec, librar-editor, Bucureşti[1].

Bucureşti 17/29 Dechemvrie 1892[2]

Sînt acum vreo 8 ani de cînd v-am rugat să luaţi asupra D-voastră imprimarea şi editarea[3] unui volum cu poesiile lui Eminescu, care pe atunci erau apreciate în adevărata lor valoare numai de un[4] mic cerc de iubitori ai literaturii, pe cînd poetul însuşi[5] se afla bolnav într-un institut de[6] sănătate la Viena, susţinut acolo numai prin mijloacele[7] a cîtorva prieteni[8].

Cu bună-voinţa curajoasă ce aţi arătat-o de atîtea ori[9] pentru întreprinderile literare române, aţi primit îndată propunerea[10]; iar volumul astfel editat de D-voastră[11] sub îngrijirea mea[12] a avut un succes excepţional[13] de mare. Într-un timp foarte[14] scurt s-au urmat relativ[15] multe ediţii, şi astăzi poesiile lui Eminescu au devenit[16] opera de predilecţiune a tinerimei române.

De[17] venitul acelui[18] volum, pe care fireşte l-aţi dat în primirea lui Eminescu, s-a putut bucura poetul în cei din urmă[19] ani ai vieţii sale.

De la încetarea lui din viaţă, în Iunie 1889, vă spusesem că tot[20] venitul viitoarelor ediţii[21], ce se vor publica[22] sub îngrijirea mea, să fie destinat – în memoria marelui poet – la premiarea acelor[23] lucrări literare scrise de studenţi români, care – pe lîngă valoarea lor – să fie în oarecare legătură cu concepţiunile caracteristice cuprinse în opera lui Eminescu.

Acum că prin stăruinţele[24] aceloraşi prieteni, care s-au interesat de Eminescu nu numai prin vorbe[25], ci şi prin fapte, s-a îndeplinit şi ultima datorie de pietate şi s-a aşezat pe mormîntul poetului din cimitirul Bellu un monument funerar cuviincios, asigurîndu-se totodată o sumă anuală pentru întreţinerea lui în bună stare – este momentul venit ca să precizăm cele convenite atunci oral.

Să hotărîm dar că pentru fiecare nouă ediție de una mie exemplare din poesiile lui Eminescu publicate sub îngrijirea mea, D-voastră[26] să plătiți în total 600[27] lei, care să stea în păstrarea D-voastră[28], la dispoziția mea pentru premierile[29] menţionate.

În limitele sumelor astfel adunate[30], vă voi ruga prin scrisoare deosebită să numărați[31] fiecărui student[32] premiat suma datorită lui, luînd de la el chitanță pentru plata efectuată şi păstrînd chitanțele la D-voastră[33].

Scuzați, vă rog, mult stimate Domnule Socec, acest mic adaos la foarte întinsa D-voastră comptatibilitate şi primiți, împreună cu mulțumirile mele, încredințarea vechii şi deosebitei mele considerațiuni.

T. Maiorescu

---

[1] Textul, aşa cum apare aici, a fost publicat de I.E.Torouțiu, în Studii şi documente literare, vol. 4, p. 274-75. La Arhive se păstrează o ciornă a lui, reținută de Maiorescu drept copie şi care conține unele fraze, nuanțe etc. care n-au intrat în versiunea definitivă, publicată de Torouțiu (dacă editorul, cum obişnuia, nu va fi comprimat, la rîndu-i, textul) şi care, pentru a ilustra ceva din laboratorul epistolar maiorescian, merită a fi cunoscute. Le dau aci în note, socotind drept text de bază cel din Torouțiu.

[2] Între data scrisorii şi primul cuvînt al ei citim în copie un: „ Mult stimate Domnule Socec" nebarat, după care urmează un început de frază cu un „Încă" abandonat pentru: De la încetarea din viață a lui Mihail Eminescu (deasupra lui Mihail un: „marelui poet" iar deasupra lui Eminescu un: „în Iunie 1889") vă spusesem că venitul, forme barate şi părăsite pentru a începe ca mai sus.

[3] inițial scrisese doar „publicarea", şters şi înlocuit prin „imprimarea şi editarea".

[4] într-un

[5] însuş

[6] în copie sînt intercalate între de şi sănătate, bineînțeles barate, următoarele: „Cu bunăvoința curajoasă ce ați arătat-o totdeauna aşa de", apoi „de atîtea ori pentru întreprinderile literare române".

[7] îngrijirea

[8] amici

[9] totdeauna

[10] mea, cuvîntul, deşi dispărut în formă tipărită, e, ca şi altele nebarat în copie

[11] Dvoastră, cum scria de obicei Maiorescu

[12] între mea şi a un „literară“

[13] neaşteptat

[14] relativ

[15] mai

[16] sunt, este

[17] Fraza a fost întîi începută printr-un Din, apoi printr-un Venitul şi numai după aceea ca mai sus.

[18] curat; dîndu-şi seama că nu era posibil ca tot venitul curat să-i fie înmînat poetului, a revenit printr-o formulă mai elastică. În general copiile, adică ciornele scrisorilor acestora evidenţiază pe juristul şi logicianul care era Maiorescu, atent la propietatea termenilor şi la justeţea frazelor ce le scria.

[19] ultimii. Sînt consemnate, astfel, şi „drepturilor de autor“ de care a beneficiat Eminescu, prin grija lui Maiorescu şi a celorlaţi (majoritatea masoni, animaţi de sentimentul de frăţie cu cei în suferinţă). Prin aceşti bani se acopereau adesea şi sumele încasate pe alte căi, pentru a nu-l umili pe Eminescu.

[20] cuvîntul e adăogat de Maiorescu ulterior primei redactări

[21] greu de descifrat dacă a fost un „publ“(icate) sau „puse“

[22] între publica şi sub un tot şters

[23] de

[24] îngrij

[25] Erau, se vede, destui şi dintre aceştia, dacă, iritat, Maiorescu nu-i iartă indirect, nici într-o astfel de scrisoare. Contribuţiile lui băneşti, alte ajutoare şi intervenţii, criticul nu şi le-a menţionat public, în mod expres, niciodată, probabil, din discreţia ce-l caracteriza şi din credinţa că „prietenul la nevoie se cunoaşte“.

[26] Dvstră

[27] „(–şase sute)“

[28] Dvstră

[29] premiile

[30] acestei sume

[31] daţi

[32] fusese studentului dar adăugîndu-se un fiecărui s-a şters articolul.

[33] Dvstră. Cu creion chimic a adăugat apoi un etc. L-a tăiat, ca şi tot ce urmează, atît în forma definitivă, de mai sus, cît şi următoarea, rămasă doar în ciornă: „Daţi-mi voie să constat că astăzi, după ce pentru (iniţial fusese un de la) ediţia a 5-a aţi plătit deja 500 lei, mai rămîn (cuvintele «de la această ediţie» au fost înlocuite prin:) după stabilirea de mai sus 100 (suta notată în litere «una sută» a fost barată) lei de la (un alt de la a fost şters) această ediţie la care se adaugă 600 lei pentru ediţia a 6-a, aşa încît acum sînt în păstrarea Dvstră 700 lei, în limitele cărora vă pot trimite scrisori cu delegaţiune de plată pentru premierile menţionate“. Apăruseră, prin urmare, 6 ediţii pînă la data de mai sus. Cu acelaşi creion,

Maiorescu a tras o linie verticală şi în dreptul frazei care începe cu: „Să hotărîm“… rămasă, însă, netăiată.

LXXII.

D-lui I.V.Socec,
librar-editor Bucureşti[1]

Bucureşti 19/31 Dec. 1892

Prea[2] Stimate D-le Socec,

Vă rog să număraţi aducătorului acestei scrisori, D-lui Nicolae Basilescu[3], licenţiat în litere de la Universitatea Bucureşti suma de trei sute lei, premiu[4] din fondul Eminescu, pentru monografia d-sale asupra filozofiei lui Schopenhauer, şi să luaţi chitanță în păstrarea Dvstră.
Primiţi, vă rog, Domnule Socec încredințarea prea osebitei mele stime.

T.M.

---

[1] Ca şi în alte cazuri, copiile şi ciornele constituie duplicatele scrisorilor şi actelor etc. elaborate de Maiorescu, aruncînd o lumină în atelierul criticului.

[2] Iniţial scrisese: „Mult stimate...”.

[3] Nicolae I. Basilescu (1868-1904), scriitor, traducător, autor de texte filozofice.

[4] Între trei sute lei şi premiu sta iniţial un „ce i-o dau ca“, încît fraza ar fi sunat: „... suma de trei sute lei ce i-o dau ca premiu din fondul...“

LXXIII.

România
Patria şi dreptul meu
Primarul
Comunei Bucureşti
Diviziunea Comptatibilităţii

Anul 1893 luna Ianuarie 8
No. 619
57610/92

Domnule,

Am onoarea a vă comunica, că s-a primit la Cassa comunală un titlu rentă română perpetuă 5%, sub no. 112, cu cuponul de Octombrie 1892, ‘naintat Primăriei de Comitet pentru ridicarea monumentului Poetului Mihail Eminescu, pe lîngă hîrtia registrată la No. 57610/92[1].
Primiți vă rog, D-le asigurarea considerațiunii mele.
p. Primar,
C. Borceu

Şeful comptatibilității,
ss, indescifrabil

D-Sale D-lui Titu Maiorescu.

---

[1] Adică pe lîngă cererea a cărei copie se găseşte la Arhivă (doc. LXX). Din păcate, Primăria Capitalei şi Direcția cimitirelor au cam uitat de obligația asumată, deşi suma a crescut considerabil între timp.

LXXIV.

Medalia Librăria Şcoalelor
Fraţii Şaraga
Strada Ştefan cel Mare No. 28
Sucursala în strada Lăpuşneanu No. 7
Iaşi

Iaşi în 11 I 1893

Onor Domnule Maiorescu,

Avem onoarea a vă expedia sub bandă N.1 şi 2 din colecţiunea noastră populară a 1 leu exemplarul, rugîndu-vă a ne permite şi Dv. ca să tipărim într-un volum ceva din operele Dv., îmbogăţindu-ne astfel colecţiunea cu un op de adevărată literatură românească.
Credem, că înlocuind preţurile cele exorbitante cu un preţ moderat de tot, numărul amatorilor de literatură se va mări şi pe la noi, iar comerţul de librărie va progresa ca şi în străinătate.
Suntem siguri Onorate Domn, că Dv care v-aţi ocupat cît se poate de mult cu scrierea mai multor cărţi de mare valoare literară, veţi binevoi a ne încuraja în această întreprindere, dîndu-ne sprijinul, atît al Dv cît şi al altor amici ai literaturei româneşti, spre a avea o reuşită cît se poate de bună.
Cu această ocaziune vă facem cunoscut că No. 7 al colecţiunei noastre s-au pus sub tipar şi acest volum va cuprinde Poesiile marelui şi regretatului nostru poet Eminescu şi a cărui drept de editare l-am primit de la sora acestuia, singura moştenitoare[1].
Ţinem a vă arăta că D-nul A.D. Xenopol s-au însărcinat cu facerea unei prefeţe şi cu îndreptarea erorilor de tipar, strecurate pînă acum[2]. Ne luăm libertatea de a vă ruga ca la volumul de Proză de Eminescu ce vom pune în curînd sub tipar, să binevoiţi a ne permite ca să reproducem prefaţa scrisă de Dv. la Poesiile sub titlul „Poetul Eminescu“, tipărită la D-nii Socec. et Comp.
În aşteptarea Onor. Dv răspuns, avem onoarea de a vă saluta.

Cu distinsă stimă,

Ai Dv servi,
Fraţii Şaraga.

[1] Cineva a scris cu creion roşu: „Nu, fratele căpitanul“, uitînd probabil, că trăia încă la Cernăuţi, în Bucovina, aflată atunci sub austrieci, şi Aglaie Drogli, sora poetului. De altfel, spre deosebire de Matei, aceasta avea să renunţe de îndată la drepturile ei după Mihai.

[2] Adică în ediţiile îngrijite de Maiorescu.

LXXV.

SOCEC

Bucureşti 25 Mai 1894

D-lui T.L. Maiorescu

Loco Str. Mercur

Epuizîndu-se edițiunea actuală, a şasea, a Poesiilor de Eminescu, Vă rugăm a ne spune dacă putem publica o nouă edițiune tot cu Prefața D-voastre şi în aceleaşi condițiuni ca mai înainte.
În asceptarea răspunsului D-voastre, Vă salutăm cu deosebită stimă.

pr.[1] Socec et Comp.
M. Rudinescu[2]

[1] Procuristul firmei.

[2] Nota lui Maiorescu: „30 mai 94. Primit noua sumă de 600 lei la fondul de premiere Eminescu. T. M.“

LXXVI.

SOCEC

Buc. 4 iunie 1894

D-lui T.L. Maiorescu

Loco

Am primit onor Dvoastre epistolă de la 30 Mai a.c. însă, ca să nu fiţi nici Dvoastră grăbiţi cu facerea corecturelor, nici noi cu imprimarea, Vă trimitem pe lîngă aceasta un exemplar din Poesiile de Eminescu, ediţia din urmă, rugîndu-vă a-l citi, a introduce ori ce îndreptări veţi găsi cu cale şi a ni-l înapoia apoi, spre a ne servi de manuscris, luînd angajament de a-l reproduce întocmai şi a scoate singuri, greşelile de tipar.

Cu osebită stimă

Socec[1]

---

[1] Din nou nota lui Maiorescu: „Făcut şi trimis, 14 iunie 1894".

LXXVII.

Chitanță

Am primit prin D. Socec et Comp. din fondul Eminescu suma de una sută cincizeci lei.

M. Dragomirescu[1]

Bucureşti 28 Iunie, 1894

---

[1] E vorba, cum bine se înţelege, de esteticianul, profesorul şi criticul literar Mihail Dragomirescu, semnatarul, de asemenea, şi al chitanţei următoare. Premiul instituit de Maiorescu n-a mai putut fi menţinut şi se pare că, afară de N. Basilescu şi Mihail Dragomirescu, n-a mai fost laureat nimeni. Cauza stă, cum se va vedea din documentele următoare şi din cele ce se ştiau mai înainte, în intervenţia lui Matei Eminovici, care şi-a revendicat dreptul de moştenitor, cerînd despăgubiri etc., ultima ediţie pentru care s-au primit banii la fondul Eminescu fiind, cum s-a văzut (doc. LXXV), a şaptea.

LXXVIII.

Chitanță

Una sută cincizeci lei am mai primit, după autorizarea d-lui Maiorescu, de la d. V. Socec, din fondul Eminescu, rest pentru lucrarea mea terminată asupra lui „Eminescu şi critica ştiențifică“.
Bucureşti 7 Oct. 1894
M. Dragomirescu

LXXIX.

Mizil 1894 decembrie, în 10

Domnule Socec,

Cu onoare vă comunic prin aceasta ca să încetaţi de azi înainte cu publicarea şi vinderea scrierilor fratelui meu poetul Michail Eminescu, fiind eu în drept d-a face aceasta de la moartea dînsului încoace, cunoscînd că la caz contrar voi recurge la căile legale şi vă fac pasibil de toate daunele ce mi s-ar cauza prin aceasta.

Primiţi vă rog încredinţarea stimei mele
Matei Eminescu
Domniei sale Domnului Librar – editor Socec
Calea Victoriei No. 23 Bucureşti[1]

---

[1] Pe verso, hîrtia a fost întărită prin următoarea formă legală: „România. Corpul portăreilor Trib. Buzău. Prezenta somaţiune s-a făcut prin intermediul nostru, conform art. 47 din regulamentul Portăreilor.
p. (pentru) Şefu Portăreilor D. Niculescu, 1894 Decembrie 13 Nr. 4422“. Prevăzător, Matei publicase şi acest, cunoscut de altfel, anunţ în „Monitorul Oficial“ din 9 Decembrie 1894, p. 6791: „Susemnatul, domiciliat în comuna urbană Mizil, fac cunoscut că nimeni nu are dreptul a edita şi vinde scrierile rămase de la decedatul meu frate poetul Michail Eminescu, şi că voi urmări şi sechestra oriunde voi găsi asemenea ediţii, apărute de la moartea dînsului încoace. Matei Eminescu“. În aceeaşi zi (10 XII) i-a trimis şi o înştiinţare tipărită (vezi doc. LXXX).
În legătură cu aceasta, Gh. T. Kirileanu scrie în „Convorbiri literare“ XL. 1906, p. 1092-93, că din fondul Eminescu n-au fost acordate decît „două mici premii între cari unul răposatului N. Basilescu, cînd totul fu zădărnicit, după o înştiinţare apărută în Monitorul Oficial. Fireşte că în urma acestei înştiinţări şi a primirii unei somaţii deosebite (doc. LXXX) casa Socec a suspendat editarea poesiilor lui Eminescu“. Este momentul cînd Matei adoptă (după Harieta) numele Eminescu, pentru a-şi consolida drepturile de moştenitor (vezi şi doc. LXXXI).

LXXX.

Domniei-Sale
Domnului Librar-Editor
Socec

Str. Victoriei No. 23
Loco
Bucureşti

Domnule,

Apărînd prima fascicului din scrierile poetului Eminescu a 10 b. numărul, şi urmînd a continua sub editura mea regulat de 3 pe săptămînă, păn'să vor forma patru volume (elegant tipărite şi pe hărtie bună) care vor conţine tot ce a scris dînsul şi nepublicate pînă astăzi; şi dacă şi D-voastră sunteţi dispuşi a le primi în vînzare, vă rugăm a ne înştiinţa în Bucureşti strada Biserica Eni No. 7, indicîndu-se numărul ce vă trebue precum şi rabatul cu care le primiţi şi în ce condiţii.
Cu onoare vă mai încunoştiinţez că prin „Monitorul Oficial“ din 9 Decembrie 1894 am făcut poprire asupra ori cărei scrieri a lui Michail Eminescu editată de la moartea lui încoace, şi vă rog că dacă aveţi asemenea scrieri ne semnate de mine, să le înapoiaţi cui vă le a dat spre vînzare, căci contrar vă expuneţi a fi confiscate de oare ce fiind eu moştenitor, sunt proprietatea mea.

Cu distinsă stimă
Matei Eminescu

Domniei-sale
Domnului Socec

Loco
10/12 94

LXXXI.

Prea stimate Domnule Maiorescu

Respectos vă rog să binevoiţi a încredinţa biblioteca fratelui meu, care a rămas la Dumneavoastre în urma morţii sale, D-lui S. Dumitriu[1], purtătorul acestei scrisori şi pe care l-am însărcinat a mi-o expedia la adresa mea.
Binevoiţi vă rog a primi încredinţarea distinsei mele stime. Căpitan Matei Eminescu alias Eminovici.

Mizil 1895 feb. 2/14[2]

---

[1] Cel cu care va scoate îndată o ediţie din opera lui Eminescu.

[2] „Răspuns oral aducătorului scrisorii că în urma morţii lui M. Eminescu nu mi s-a remis nimic din partea lui Em. 5/17 Febr. 1895. T.M.“, sună nota lui Maiorescu. Lucrurile n-au stat chiar aşa, însă, om cu experienţă şi cu destule date privitoare la ţinuta fratelui poetului, Maiorescu a preferat o abatere de la adevăr pentru a evita fapte de care se temea, probabil: risipirea manuscriselor şi a cărţilor poetului. Pe urmă, formal, va fi fost adevărat că „în urma morţii lui M. Eminescu nu i se remisese nimic din partea lui Em.(inescu)“, deoarece cărţile şi manuscrisele erau, se pare, de mai demult la el. Nu-i exclus să se fi gîndit a le pune la adăpost chiar de Eminescu, care, în timpul bolii, le-ar fi putut răvăşi sau distruge. Matei nu cere manuscrisele, ci numai biblioteca (procedase la fel cu biblioteca lui Nicolae). Oricum, cînd pericolul unui proces era înlăturat (prin curgerea termenului de prescriere a culpei), Maiorescu a predat totul Academiei Române, salvând un tezaur (vezi şi doc. LXXXV şi LXXXVII).

LXXXII.

Domnule Preşedinte,

În calitate de moştenitor al defunctului meu frate Mihail Eminescu, chem în judecată pe D-nu I.V. Socec, librar din Bucureşti, calea Victoriei No. 21, spre a fi condamnat să-mi plătească suma de şase zeci mii lei (60.000)[1] drept daune ce mi-a cauzat prin faptul că a editat şi pus în vînzare cărţi de ale defunctului meu frate, a căror proprietate literară este a subsemnatului, după cum voi proba înaintea Trib. la timp. Cer dobîndă, cheltueli de judecată şi timbre.
Cer urgenta şi execuţia provizorie.
Primiţi etc.
Matei Eminescu
Str. Poşta Veche No. 3

D-nei sale

D-lui Preşedinte Trib. Comercial Ilfov[2]

---

[1] Cineva, subliniind cu creion albastru suma, notează pe marginea petiției: „7 ediții a 4 ă 28000 lei, pe ce o fi cerînd acest nebun 60000 lei?“ Din 4000 de lei cît costa, după acest indiciu, o ediție, reveneau, deci, 600 lei lui Eminescu.

[2] Scrisul este al altcuiva decît al lui Matei. Deşi nu poartă o dată certă, petiţia nu cred că putea fi înaintată tribunalului înainte ca Matei să-şi fi anunțat pretențiile în „Monitorul Oficial“ (9. XII. 1894) şi, prin scrisoare, lui Socec (a doua zi). Evident, nu-i de crezut că ar fi posterioară citației ce urmează.

LXXXIII.

ROMÂNIA

Dosar Nr.
124/95

TRIBUNALUL JUDEȚULUI Ilfov
Secțiunea Comercială
No. 2481
1895, luna Februarie în 7 zile

CITAȚIUNE

Domnul I.V. Socek Librar

domiciliat în Calea Victoriei 31[1] în virtutea art............. din procedura civilă este citat a se prezenta în persoană sau prin procuratore admis de lege înaintea Tribunalului județului Ilfov Secțiunea Com. la Şease (6) a lunei Martie anul 1895 orele 11 din zi, cînd urmează a se judeca în proces cu Dnu Matheiu Eminescu pentru pretenții

aducîndu-şi atunci şi probele ce va fi avînd. La ne-urmare procesul va fi căutat în lipsa sa, conform art. 148 din procedura civilă. Cu copie[2].

Preşedinte,
Henry Catargy

Prin Portărel,
ss indescifrabil

Recipisa 1023/95

---

[1] De remarcat oscilația: Socec era situat cînd la nr. 21, cînd la 23, cînd la 31 al Căii Victoriei!

[2] Adică citația a fost întocmită cu copie.

LXXXIV.

I.V. SOCEC

Bucureşti, Miercuri 22 februar 1895.

Mult stimate D-le Maiorescu,

Neprimind încă de la Dta conceptul promis în cestiunea Eminescu[1], mi permit a Vă ruga să binevoiţi a fixa ziua şi ora în care Dnu Saita ar putea să Vă întîlnească într-această cestiune, cu atît mai mult cu cît Dnu Saita, care a vorbit cu Dnu Eminescu acum vreo lună, este în curent cu ceea ce voeşte acest domn şi ştie, din gura lui chear, ce drepturi-şi rezervă el cu privire la imprimarea poesiilor regretatului Eminescu.

Cu această ocasiune veţi putea indica Dlui Saita calea de urmat în acest faimos proces. Vă rog să primiţi şi cu această ocasiune expresiunea profundului meu devotament.

I. V. Socec

---

[1] Care să-l ajute pe Socec la proces.

LXXXV.

Prea stimate Domnule Ministru

Întorcîndu-mă acasă de la delimitarea unei moşii[1], am găsit o scrisoare a colegului meu, inginerul Dimitriu[2], care-mi spune, între altele, că drept răspuns la epistola ce v-am adresat-o prin el relativă la byblioteca lui Mihai, a fost tratat aspru de Dumneavoastră, că i-aţi fi spus că acea bybliotecă nu e la Dumneavoastră şi că sunteţi tare prevenit pe mine, căci am acţionat pe Dnii Socec, Morţun şi în special pe evreii Şaraga din Iaşi, evrei despre care aţi spus că au autorizaţie de la sora mea, fostă Mmme Drogli.
V-am căutat în urma citirei acestei scrisori şi nu v-am găsit acasă, şi întîlnind pe Dnu Kibici i-am narat cum stau lucrurile de facto, şi mi-a spus că după toată probabilitatea nu aveţi cunoştinţă de ele, şi că atît Dnu Socec cît şi ceilalţi doi v-au indus în eroare, arătîndu-vă numai cea ce le-au convenit, căci altfel nu-şi poate explica cea ce-i spui, şi că să caut negreşit a mă prezenta Dumneavoastră şi a vă spune advărul.
Am căutat în urmă şi am întîlnit pe Dn Patraşcu[3], dar pe acesta l-am găsit adept credincios al Secolului în care trăim (calificat de Mihai într-o scrisoare a sa către tata… Secolul perversităţii) căci prin cărţi vă le dedică şi vă face elogii şi din gură vă înjură, şi dacă am văzut aşa am scurtat vorba.
Respectuos vă aduc la cunoştinţă că la 20 curent am a veni în Bucureşti, şi vă rog dacă veţi binevoi a mă primi în audienţă spre a vă convinge de cum stau lucrurile.
Binevoiţi, vă rog a primi încredinţarea distinsei mele stime.

Inginer Matei Eminescu[4]

Mizil, 1895 April 14

[1] Matei a avut şi îndeletnicirea de inginer hotarnic.

[2] Coeditorul amintit mai înainte.

[3] Nicolae Petraşcu, acuzat abuziv, evident spre a fi îndepărtat de Maiorescu, ceea ce nu avea să se întîmple, echilibratul critic ştiind să aleagă.

[4] Scrisoarea nu poartă nici o însemnare a lui Maiorescu, ceea ce-i destul de rar la el.

LXXXVI.

Declarație

Subscrisul Matei Eminescu căpitan în dimisie în calitate de unic moştenitor al fratelui meu poetul Mihai Eminescu declar prin aceasta că recunosc că D-nii Socec şi Comp. sunt în totul corecţi în editarea celor şapte ediţii a poeziilor poetului Mihail Eminescu şi din care a şaptea ediție de una mie exemplare este încă nepusă în vînzare şi declar că nu am în contra Dumnealor nici o pretenţie pentru cîteşi şapte aceste ediţii şi le recunosc dreptul d-a pune în vînzare şi ediția a 7-a de una mie volume; fără a mai tipări şi alte ediţii.
Cu modul acesta renunț şi mă desist de la procesul ce am intentat Dlui Socec şi Dlor Socec şi Compania, proces pendinte înaintea tribunalului Comercial Ilfov.

Bucureşti 1895 Mai 17
Matei Eminescu[1]

---

[1] Declaraţia este redactată integral de Matei Eminescu. În marginea de sus, stînga, o mînă ce pare a lui Socec, notează: „A se ruga Dnu Saita să ne înapoieze toate hîrtiile privitoare la această cestiune“. Iar jos altcineva scrie: „Tasso Dumitru fcţio“ (funcţionarul ce s-a ocupat de stingerea procesului).
Nota lui Maiorescu: „Am răspuns că din contră să se menţioneze în şedinţă şi în procesul verbal al Academiei, ceea şceț s-a şi făcut astăzi Vineri 25 Ianuarie 1902. T.M.”

LXXXVII.

Bucureşti 25 ianuarie 1902

Prea stimate Domnule Maiorescu,

Nu ştiu dacă veţi veni la şedinţa de astăzi – în orice caz mă rog să-mi repetaţi dacă întru adevăr doriţi ca manuscriptele Eminescu să nu se prezinte în şedinţă – precum mi se pare că mi-aţi spus, dar nu sunt sigur – ci să se pună în colecţiune fără obicinuita publicitate. Vă rog să-mi daţi o vorbă de răspuns în această privinţă, pentru ca să nu se facă altfel de cum doriţi.

A Dniei-Voastre
Cu cea mai distinsă stimă, *I. Bianu*

LXXXVIII.

Bucureşti 13/20 Aprilie 1903

Prea stimate Domn!

Dorind a scoate un mic volum de traduceri germane superioare din Eminescu, cea mai mare parte inedite şi netraduse de nimeni pînă acum ’mi permit a vă ruga să binevoiţi a-mi acorda o audienţă, spre a vă cere un sfat relativ la editarea acestor traduceri, eventual prin ministerul cultelor.
În acelaşi timp’mi permit a vă trimite anexat patru din acele traduceri ca să vă puteți forma o părere.

Cu profund respect
V. Teconția
Strada Carageorgievici 9[1]

[1] Scrisoarea e adresată lui Maiorescu, iar poeziile erau : In den Winden, in den Wogen, Volkslied, Schutzengel şi Gebet. V. Teconţia a publicat în acelaşi an un volum de traduceri din poeziile lui Eminescu: Gedichte, Bukarest, Verlag des „Rumänischen Lloyd“, 1903, XIX Ă 68 p.

LXXXIX.

APEL

Cu prilejul împlinirei a 20 de ani de la moartea
poetului Eminescu

La 16 Iunie a. cor., se împlinesc 20 de ani de la moartea genialului poet Eminescu, care a încetat din viață, în casa de sănătate a D-rului Şuțu, în revărsatul zilei de 16 Iunie 1889, umplînd de jale inimile Românilor de pretutindeni. Cînd ziua biruitoare, se îngîna încă cu întunericul, acolo se stingea de veci, învăluit de „umbra morţii eterne“, luceafărul care a aruncat o lumină atît de orbitoare pe orizontul artei române. Acolo i-a fost dat, în suferințe cumplite, să-şi închidă pe veci ochii, artistul cel mai desăvîrşit, gînditorul cel mai profund şi sublim.

Cîte nu s-au perindat în țara noastră, în curgerea acestor 20 de ani. Cîte noui talente nu s-au arătat, ce progrese n-a făcut literatura românească, ridicată de dînsul la înălțimi neasemuite, dar o pană atît de măiastră ca a lui nu s-a arătat.

E o datorie să nu lăsăm să treacă ziua de 16 Iunie a. cor., fără ca acest eveniment să nu fie comemorat de întreaga țară, a cărei glorie este poetul şi de fruntaşii autorizați ai literaturei noastre.

Se impune deci să se instituiască de pe acum comitete, alcătuite din bărbații noştri de samă, la care să se asocieze şi tineretul universitar, pentru ca Eminescu să fie comemorat în modul cel mai impunător.

Un asemenea comitet compus din profesori, magistrați, publicişti etc., s-a instituit la Galați, în ziua de 19 Martie a. cor., în scopul înjghebărei unui festival artistic, care va fi în acelaşi timp, o apoteozare a lui Eminescu şi a literelor române.

Comemorarea lui Eminescu, cu deosebit ceremonial, va trebui făcută în toate oraşele şi chiar în cele mai mici tîrguşoare.

S-ar putea strînge, cu acest prilej, un fond pentru ridicarea unei statui marelui poet.

Cu convingerea că această propunere va avea răsunetul dorit de întreaga țară, ne adresăm tuturor: admiratori şi continuatori ai operei lui Eminescu, pentru ca, punîndu-ne cu toții în mişcare, să

facem ca aniversarea zilei de 16 Iunie a. cor., cînd se împlinesc 20 de ani de la moartea celui mai mare şi iubit poet naţional, să fie sărbătoarea cea mai înălțătoare a gîndirei şi simțirei neamului nostru.
Rugăm pe toţi acei ce posedă date necunoscute încă din viaţa şi mai cu samă din copilăria lui Eminescu, să binevoiască a ni le pune la dispozițiune, spre a fi publicate, împreună cu numele celor ce ni le vor transmite, în volumul festiv ce se va tipări la Galați, cu ocaziunea acestei zile memoriale.
Ori ce comunicări se vor adresa D-lui Corneliu Botez, preşedinte de tribunal-Galați.

Membrii comitetului de organizare a festivalului din Galați:
Alexandrescu Neculai, d-r.
Angelescu George, magistrat.
Bădescu A., inginer.
Botez Corneliu, magistrat.
Botez Eugeniu (Jean Bart),
căpitan de marină.
Buzdugan C.Z., advocat.
Calmuschi Const., profesor.
Crețescu Gr., advocat.
Drăgănescu George, magistrat.
Drăgănescu Ioan, publicist.
Forțu Grigore, profesor.
Orleanu George, advocat, publicist.
Sanielevici Henric, profesor.
Trancu Grigore-Iaşi, advocat.[1]

[1] De remarcat măcar cîteva dintre numele pătrunse în conştiinţa posterităţii care au semnat acest apel: G. Angelescu, Jean Bart, Corneliu Botez, C.Z. Buzdugan, Const. Calmuschi, H, Sanielevici, Grigore Trancu-Iaşi. Manifestările au avut loc şi au generat şi altele similare. Evident, în timp, ziua morţii a fost reprecizată şi impusă pînă astăzi – 15 iunie.

XC.

COMITETUL ORGANIZATOR
A COMEMORĂRII
POETULUI MIHAIL EMINESCU

APEL

La 16 Iunie a.c., se împlinesc 20 de ani de la moartea celui mai mare poet al ţărei noastre, Mihail Eminescu.

Dacă acum două decenii, cînd pămîntul a primit în sînul său corpu-i „nepăsător şi rece“ puţini îşi dădeau seama de marea pierdere ce sufere România prin timpuria lui moarte, astăzi numele lui Eminescu flutură pe buzele tuturor. Nu există bibliotecă cît de modestă, care să nu-i aibă scrierile, nu vei găsi copil de şcoală să nu ştie cine a fost Eminescu.

Pe cînd însă alţi poeţi, de o valoare mai mică, au fost glorificaţi încă din viaţă, pentru ca după moartea lor să-i învălue uitarea, Eminescu din potrivă, cu cît vremea trece, devine mai căutat, mai admirat, zeificat. Poeziile lui au fost traduse, în mai multe limbi străine, şi au minunat prin puterea concepţiei lor. În dorinţa de a perpetua amintirea a 20 de ani de la moartea sublimului poet, subsemnaţii ne-am luat însărcinarea să batem o medalie comemorativă de 40 m.m. care va cuprinde:

a) pe verso, chipul poetului Eminescu,

b) pe revers, o ramură de lauri, şi o harfă cu următoarea strofă din poezia La steaua:

Icoana stelei ce-a murit
Încet pe cer se suie:
Era, pe cînd nu s-a zărit,
Azi o vedem, şi nu e.

Chipul poetului va purta pe cap o cunună de lauri, după cum el însuşi şi-a exprimat dorinţa, în una din poeziile sale:

Voi, cînd mi-or duce îngerii săi
Palida-mi umbră în albul munte,
Să-mi pui cununa pe a mea frunte
Şi să-mi pui lira sub căpătâi[1].

Medaliile vor fi bătute în bronz aurit, argintat, aurit fin, argintat antic, bronz oxidat, argint şi aur curat.

Preţurile vor fi: 1, 2.50, 20 şi 200 lei.
În acest scop ne permitem a apela la frumoasele Dv. sentimente româneşti, ca unul ce fără îndoială sînteți admirator a lui Eminescu, rugîndu-vă să binevoiți a face cît mai multe subscrieri printre cunoscuţii Dv., pentru ca, în chipul acesta, amintirea poetului să rămînă neştearsă din mintea tuturor.
Binevoiţi a cunoaşte totodată că prisosul provenit din subscrierea acestor medalii, se va depune la fondul ce se va strînge pentru înălțarea unei statui marelui poet.
Vă rugăm ca după ce veţi face cît mai multe subscrieri, să ne trimiteţi anexata listă împreună cu suma subscrisă, apre a vi se putea trimite medaliile francat.
Toate listele împreună cu corespondența purtată cu această ocazie, va forma un dosar, care se va depune la biblioteca Universității din Iaşi sau la Academia Română, ca amintire.
Sumele se pot trimite prin mandat poştal sau CEC de bancă; corespondența trebuie francată chiar de autorităţi, spre a nu fi siliți s-o refuzăm, din cauza dublărei de taxe.
Pentru orice trimiteri de bani, corespondență etc. se va adresa D-lui August Frățilă, profesor şi senator Galaţi, casierul comitetului.
Primiţi, Vă rog, onorate Domn, încredințarea osebitei noastre considerațiuni.

Comitetul de organizare:
Alexandrescu Neculai, dr.
Angelescu G., magistrat.
Botez Corneliu, magistrat.
Botez Eugeniu (Jean Bart),
căpitan de marină.
Buzdugan C.Z., advocat.
Calmuschi C., profesor.
Crețescu Gr., advocat.
Drăgănescu G., magistrat.
Forțu Grigore, profesor.
Orleanu G., advocat.
Hamangiu, C., magistrat.
Frățilă August, profesor.

Trancu Gr.-Iaşi, advocat[2].

---

[1] Poezia dedicată Amicului F.I. şi publicată n Proză şi versuri, editate de V.G. Morţun.

[2] Apelul acesta a ajuns, între alte locuri, la „I-iul Batalion de vînători“ din Craiova, după cum arată „Intrarea No. 868 din 27/6/909“ şi rezoluţia locotenent-colonelului Ch. Conta „27/6/907. B(iroul) M(obilizării). D-nii ofiţeri ai Batal(ionului) vor lua cunoştinţă şi subscrie acei ce doresc“. Apelul ieşea din batalion cu nr. 793 la 10 iulie 1909, cu următoarea listă de subscripţii (vezi doc. XCI). S-au bătut medaliile şi s-au strîns şi bani pentru statuie.

XCI.

MEDALIA „MIHAIL EMINESCU“
Bătută de Comitetul Comemorativ din Galați

LISTA DE SUBSCRIPȚIE
No. 133

Numele subscrisului Localitatea Batalionului I Vînători Craiova	Medaliile subscrise						
	Bronz cîte 1 leu		cîte 2.50 1. oxidate			Argint 20	Aur 1.200 lei
	aurit	argintat	bronz ant.	argint	aurit fin		
L.Colonel Conta Ch. Craiova	–	1	–	–	1	–	–
Maior Neicu Petre		1					
Dr. Mihăilescu Spiridon		1					
Căpitan Petrescu		1					
" Bădescu		1					
" Iordănescu		1					
" Stănescu		1					
Lt. Paszalega		1					
Lt. Coravu		1					
Lt. Cumpanaş		1					
Lt. Ştirbey		1					
Lt. Bălănescu P.		1					
Căpitan Rasoviceanu		–	–	–	1	–	–
		12					

Doritorii de a poseda medaliile fără verigă, vor face menţiunea „fără“ în rubrica respectivă a felului medaliei[1].

---

[1] Pe lista (frumos liniată la tipar) sînt scrise felurite cifre. În dreptul titlului un Nro. 182, iar sub total stă scris un 17, un 5,00, încă un 17, un 12, un 10/9 fr şi un „neachitat“. Sus, în

capul listei, mai e un „Lei 17 fr”.

XCII.

Onorate Domn

Comitetul pentru serbarea comemorărei a 25 de ani de la moartea poetului Eminescu, luînd inițiativa de a serba cu deosebit fast ziua de 16 Iunie 1914 în oraşul Botoşani, a hotărît să scoată un număr festiv, la care ar dori să colaboreze scriitorii cei mai de seamă din țară şi din ținuturile române de peste hotare.

Vă rugăm să binevoiți a onora acest volum cu un articol de Dumneavoastră, cuprinzînd fie amintiri personale asupra operei lui, sau ori care altele referitoare la marele nostru poet.

Aducîndu-vă dinainte mulțumirile noastre pentru binevoitorul concurs ce ni veți da, vă rugăm să binevoiți a primi sentimentele noastre de înaltă considerație.

Comitetul pentru serbarea a 25 de ani
de la moartea poetului Eminescu

P.S. Manuscriptele se vor trimite la Dl. Constantin Gane, Str. Primăriei No. 4, Botoşani[1].

---

[1] Volumul sau periodicul respectiv n-a putut fi publicat (vezi şi nota de la doc. XCVIII).

XCIII.

Dsale Dlui Constantin Gane

Str. Primăriei no. 4 Botoşani

Ceva botoşănean este de sigur în personalitatea lui Eminescu. Melancolia unui trecut din care fiecare zi trecînd ia o fărîmă, ura împotriva străinătăţii cuceritoare, simţul pentru măreţia liniştii şi a tăcerii, ca în locuri de unde o mai puternică viaţă s-a retras. Şi mai are de la noi, din Moldova-de-sus, un dar pe care alţii, neavîndu-l nici nu-l pot preţui îndestul: acea limbă de o sublimă armonie, de o bogăţie nesfîrşită şi nunaţe care, din cei dintîi ani ai copilăriei, mi-a sunat în urechi ca o desmierdare.

N. Iorga[1]

---

[1] Pe colţul din dreapta, sus, Iorga adăugase: „Manuscript pentru tipar“, adică pentru publicaţia festivă ce urma să apară în Botoşani. Pe ştampila poştei citim data de 25 Mai 1914.

XCIV.

Iubite D. Gane

Rog a-mi spune dacă într-adevăr e sărbătorit Eminescu (local) pentru toamnă.
Salutări cordiale

A.D.Xenopol[1]
4 iunie 1914

---

[1] E o carte poştală a lui A.D. Xenopol, greu de descifrat. Relevă succesul firav ce se întrevedea pentru comemorarea lui Eminescu la 15 iunie 1914 şi intenţia de a amîna aproape totul pentru toamnă. Dar nici atunci lucrurile n-au avut amploarea visată, întrucît, între altele, începuse primul război mondial. Pe verso poartă adresa D. Const. Gane, avocat Botoşani, şi a fost expediată din Iaşi la 17 iunie 1914.

XCV.

Stimate domnule,

Dacă n-aş fi bolnav, aş grăbi să particip la sărbătorirea aceasta a intelectualităţii noastre[1]. Primiţi ca modestă contribuţie sufletească alăturata bucată, pe care mi-a şoptit-o nu numai sufletul ci şi conştiinţa de artist.

Cu afectuoase salutări
Emil Isac

---

[1] E vorba de comemorarea ce se pregătea la Botoşani în 1914.

XCVI.

Eminescu

Eminescu este gloria nu numai a poeziei, ci şi a culturei româneşti. El a fost cel dintăi visător al unităţii noastre – el ne-a ridicat conştiinţa naţională pînă la energia civilizaţiei, el a fost cel dintăi poet intelectual, care a căutat să toarne în vers biblic suferinţa şi bucuria omenească.

Mai mult decît constatare: Eminescu a fost făuritorul literaturii noastre moderne. El ne-a adus, după chiuiturile mălăeţe şi triviale ale unor poeţi de ocazie – înfiorările sublime ale veşniciei, el e legat de edera eternităţei, peste care se revarsă soarele culturei...

Bloc de marmură înseamnă intrarea lui în Panteonul românesc – şi paparudele au fugit dinaintea lui.

Îndemn de conservare al simţului estetic: a fost întreaga lui activitate, o învingere a raţionalismului estetic: politica lui culturală.

Asemeni tutulor adevăratelor genii, în urma lui Eminescu s-au format nu numai generaţii, ci întregi straturi de culturi – şi influenţa lui covîrşitoare să resimte pe aproape întreaga noastră intelectualitate românească.

Comemorarea morţei unui uriaş de talia lui Eminescu este nu numai un prilej de înduioşare, ci şi o examinare reală a progresului nostru cultural. Pe cum germanii cu comemorarea unui Goethe, au sărbătorit învingerea germanismului, ori francezii cu Voltaire şi Rousseau, învingerea spiritului galic – tot astfel, noi românii, în ziua aceasta să ne gîndim nu numai la Eminescu, ci, la toate rezultatele la care a ajuns cultura propagată de el.

... Cincisprezece milioane de români, uniţi într-un cuget şi simţire, avînd o cultură ce începe să se impue Europei din zi în zi, încercînd să-şi ia locul, care îi aşteaptă alături de celelalte popoare latine – ducînd la izbîndă idealul progresului, civilizaţiei şi intelectualităţii – iată numai o parte din istoria grandioasă a operei lui Eminescu...

Este pentru noi trist momentul, în care ne gîndim la suferinţele individuale ale lui Eminescu şi la sfîrşitul tragic care a stins o minte luminoasă – dar cu cît mai înălţătoare va putea fi învăţătura care se arată ca un adevărat un hoc signum... vinci? „Noi sîntem deja“ putem

spune cu Napoleon şi „vom fi“ să adăugăm cu un Shakespeare... Intrăm încetul cu încetul, cu glasul nostru în concertul Europei – şi alături de toga lui Dante, flautul lui Heine şi sbiciul lui Molière, pe Olimp, ni s-a deschis o uşă şi pentru poetul nostru din Botoşani...
O zi de sărbătoare este ziua aceasta, căci putem face bilanţul culturei româneşti prin Eminescu.

Emil Isac
Cluj la 5 Iun. 1914[1]

---

[1] Articolul trebuia, cum lesne se înțelege, să apară în publicaţia festivă ce se punea la cale la Botoşani.

XCVII.

Heidelberg, Duminică 25 mai[1]
7 iunie

Onorate Domnule Gane,

Vă mulțumesc că v-ați gîndit şi la mine cu prilejul comemorării lui Eminescu, dar vă rog să mă scuzaţi dacă de aici din străinătate nu pot contribui cu vreo scriere la numărul festiv.
Cu cea mai deosebită stimă,
T. Maiorescu

D-sale
Domnului Constantin Gane, Botoşani.

[1] Este evident că scrisoarea a fost trimisă în anul 1914.

XCVIII.

Anul 1914

Gazeta Română, Gura Humorului, Bucovina

Prea stimate Dle Gane!

Redacţia subsemnată te roagă respectuos să faci bine şi să-i trimeţi numărul festiv închinat marelui Eminescu, îndată cînd va ieşi de sub tipar[1].
Cu distinsă stimă. Pentru redacţie

Dr. Ambros Comoroşan
8/21 Iunie 1914

---

[1] În Convorbiri literare 1926, p. 49, în nota la „Amintirile despre Henrieta Eminovici şi Veronica Micle“ ale Emmei Lăzărescu se spune: „Articol scris în 1914, cu prilejul aniversărei de 25 ani de la moartea lui Eminescu şi care urma să fie publicat într-un număr festiv din Botoşani, care însă n-a putut apare din lipsă de fonduri (Nota Redacţiei)“. Deci, iniţiativa botoşănenilor a avut oarecare ecou.

XCIX.

I.C. Negruzzi

President al Academiei Române, mulţumeşte călduros comitetului „Eminescu“[1] pentru numirea de Membru de Onoare al său, dar regretă de a nu putea veni la serbarea proiectată, din cauză că la epoca fixată p.(entru) serbare va fi în străinătate.

---

[1] E vorba de Comitetul „Eminescu“ de la Botoşani, care pregătea comemorarea din 1914.

C.

APEL

Cetățeni,

Mîne, duminecă, 15 iunie 1914[1], se împlinesc 25 de ani de la moartea marelui nostru poet Mihai Eminescu.

Pînă vom fi în măsură să serbăm la toamnă cu tot fastul cuvenit această tristă comemorare, datoria noastră este să nu lăsăm să treacă nebăgată în seamă ziua cînd se împlineşte un sfert de veac de la moartea lui Eminescu.

Să arătăm, cetățeni ai acestui oraş, că amintirea oamenilor mari trăeşte vie în sufletele noastre, să dovedim că sîntem în stare, în afară de luptele noastre politice şi de interese personale, să ne unim odată cu toții într-un suflet ca să slăvim memoria acelui Român care a fost cel mai adînc iubitor al neamului nostru şi să ne arătăm destoinici de fericirea pe care ne-a hărăzit-o soarta, de-a fi cetățenii oraşului care a dat țărei pe cel mai strălucit poet al ei, pe

MIHAIL EMINESCU

Într-un gând şi într-un suflet, veniți cu toții cetățeni duminecă 15 iunie la ora 11 a.m. la biserica Catedrală „Ospenia“ unde se va oficia un parastas cu sobor urmat de-o cuvîntare ținută de S.S Protoereul oraşului. Va urma apoi o procesiune la bustul poetului din fața şcoalei Marchian unde se va depune o coroană de flori naturale şi unde d-l Iordăchescu va vorbi despre Eminescu. Un cor, condus de d-l Posluşnicu, va cînta bucăți muzicale după poeziile poetului.

COMITETUL
pentru comemorarea celor 25 de ani
de la moartea poetului Eminescu
Botoşani

[1] Este revenirea la data exactă a morţii lui Eminescu, o vreme circulînd şi ziua de 16 iunie, ca şi, încă ezitantă, la prenumele Mihai, deşi fluctuaţia continuă şi astăzi.

CI.

Domnilor,

Vă mulţumesc pentru că m-aţi distins cu dreptul de a pune o pietricică în acest monument.

Alătur o poezie, o închinare umbrei de care mă leagă o amintire: ca copilă de vreo nouă ani am jucat un rol de copil într-o piesă tradusă pare-mi-se din franceză, pe scena teatrului din Sibiu sub direcţiunea lui Pascali.

Se zice că Eminescu ar fi fost atunci sufleurul trupei. Dar ce ştiam eu pe atunci de artă. Cînd mă gîndesc că şoaptele vocei lui Eminescu mi-au dat ajutor la întîia mea muncă sufletească publică, îmi vine să cred că atunci în seara aceea se va fi revărsat asupra mea harul poeziei. Cu veneraţiune

Maria Cunţan

Adresa mea: Szelistye[1] Strada Vale 1129

---

[1] Sălişte. Maria Cunţan (1862-1935), autoare de versuri, publicistă şi animatoare culturală. Evident, Maria Cunţan suprapune greşit datele calendaristice, Eminescu nemaifăcînd parte din trupa lui Pascaly în 1871, cînd ea ar fi avut 9 ani. Iată, în legătură cu Maria Cunţan, şi o interesantă reacţie antiepigonică a Constanţei de Dunca Şchiau (1843-?; prozatoare, ziaristă şi autoare de piese de teatru feministe), care avea, la rîndu-i, cam confuze amintiri despre Eminescu.

“Eu pe Eminescu nu-l iubesc mai mult de cum iubesc pe alți poeți – din contră: cînd sînt apatică cetesc Fire de tort – cînd sînt amărîtă cetesc legendele lui Alecsandri şi numai cînd sînt veselă, răsfoiesc în Eminescu», zicea intimidată şi şi justificativ Maria Cunțan într-o scrisoare publicată în „Familia“ 1899, p. 57, la rubrica Salon şi adresată public „Stimabilei doamne Constanța de Dunca-Şchiau“, ca răspuns la scrisoarea acesteia apărută în cadrul aceluiaşi Salon la p. 46 şi unde i se spunea despre Eminescu, după ce o încuraja «scrie, scrie mult căci scrii bine»...: «Şi pe Eminescu îl poți admira – şi eu îl admir – astă admirațiune să nu te ducă însă pe căile umblate de dînsul. Titanicul său geniu a fost un „ cias rău“ pentru juna noastră literatură. Şcoala lui nu dă viață» etc. ... şi «fugi, fugi cît poți de deşertul în care s-a sbătut geniul marelui şi nenorocitului Eminescu: e un deşert în care te-ai „pierde“ “.

CII.

Închinare
Să scriu o amintire –
Dar amintire nu-i,
Mi-a fost odat-aproape
Cînd strălucirea Lui
Plutea necunoscută
Aşa cum a plutit
Dumnezeirea Celui
Pe cruce răstignit.
Să scriu o elegie –
Dar elegie... vor
Luceferii din zare
Cu vecinicia lor?
Sau luna ce străluce
Din pustiirea ei,
Dîn(d) apelor lumină
Şi viselor polei.
Să scriu o pastorală –
În rugă ne e dat
Să dăm ce avem în suflet
Mai bun şi mai curat:
O seamănă-ne-n minte
Puterea Ta de vis
Să nu dorim pămîntul
Cînd cerul e deschis.

Maria Cunțan

CIII.

Lui Eminescu

De-ai suferit poete...
        la ce te-aş plînge oare?
Durerea ți-a dat aripi
        să te ridici mai sus;
O purpură divină pe umeri
        ea ți-a pus,
Şi ți-a legat de frunte
        o stea nemuritoare.

Ce dulce-i ca să suferi!...
        Acei ce te jălesc,
N-au cunoscut beția
        momentelor supreme,
Cînd marea răzvrătită
        prin sufletul tău geme,
Şi doruri uriaşe de pieptu-ți
        se izbesc.

Sfărmînd ori-ce zăgazuri,
        atunci simțirea-ți creşte,
S-amestecă-n concertul
        de frămîntări şi chin,
Şi tu te simți ecoul
        acestui plîns divin,
Ce-n zări nemărginite
        de viacuri clocoteşte.

Şi te-nfiori tu singur
        de groaznica furtună,
Ce sufletu-ți ridică
        spre slăvi de poezie;
...Iar versul tău zbucneşte...
        străbate-n veşnicie

Cutremurînd tot cerul
cu larma lui nebună.

Ce dulce-i ca să suferi!
cînd poţi să urci spre slavă,
Să-ţi stîngi orice speranţă
de milă şi noroc;
C-un gest chemînd asupra-ţi
dumnezeescul foc,
Să sorbi pînă la urmă
paharul cu otravă.

O luptă-i viaţa!... versul
un sunet de trompete,
Ce prevesteşte lumii
triumful unui zeu;
...Tu pieri zdrobit prin chinuri,
dar sufletu-ţi mereu,
Prin viacuri nesfîrşite
va scînteia... poete!

Ca fulgerul ce cade
pe piscurile reci,
Durerea-şi face cale
prin suflet de eroi
Tu! prin durerea-ţi mare
luceşti mai sus de noi...
Slăvit să fie chinul
ce te-a sfărmat pe veci!

Artur Enăşescu[1]

[1] Artur Enăşescu (1889-1942), poet. Sînt două variante ale aceleiaşi poezii, scrise pentru volumul omagial pregătit de botoşănenii săi în 1914. Una a fost publicată, cum rezultă şi din

nota făcută de cineva cu creionul sub cea de față: „Mi se pare că această poezie a fost publicată în urmă, revăzută, în Convorbiri, poate August 1915. A se vedea“–

CIV.

Lui Eminescu

Ce dureros de dulce
        cîntarea ta răsună!
În chinul tău poete,
        ce sfîntă bucurie!
De-i larg ocean durerea,
        pe-ntinderea-i pustie,
Sclipesc atîtea stele
        şi-atît argint de lună!

... Să arzi ca o scînteie
        sub farul tinereții.
Într-un avînt sălbatec
        de chin şi zbuciumare...
...s-adormi pentru vecie
        ... sunt fericiri pe care,
Le gustă numai sfinții
        pe lume şi poeții.

Ce dulce-i ca să suferi!...
          Acei ce te jălesc,
N-au cunoscut beția
        momentelor supreme,
Cînd marea răzvrătită
        prin sufletul tău geme,
Şi doruri uriaşe
        de pieptu-ți se izbesc.

Sfărmînd orice zăgazuri,
        atunci simțirea-ți creşte,
S-amestecă-n concertul
        de frămîntări şi chin,
Şi tu te simți ecoul
        acestui plîns divin,

Ce-n zări nemărginite
de viacuri clocoteşte.

Pe culmile gîndirei
cînd sufletul s-avîntă,
Smulgînd comori eterne
de frumuseți şi vise,
Cînd zări nemărginite
deasupra-ți stau deschise,
... A suferi... a plînge...,
Ce fericire sfîntă!

Ce dulce-i ca să suferi,
cînd poți să urci spre slavă,
Să-ți stîngi orice nădejde
de milă şi noroc,
C-un gest chemînd asupra-ți
dumnezeescul foc,
Să sorbi pînă la urmă
paharul de otravă!

Poetul se hrăneşte
cu patimi arzătoare,
Prin lume se strecoară
semeț şi singuratic,
Ca murgul din poveste
ce dumecă jăratic,
Îi trebuieşte chinul
pentru-a putea să zboare.

Cei slabi sunt demni de milă,
cei slabi sunt demni de jale,
Durerea ta-i măreață,
din veşnicie smultă;
... Nu mila noastră tristă,
ci, slavă cît mai multă,
Îți datorim poete,

şi cînt de osanale;

... Ca fulgerul ce cade
pe piscurile reci,
Durerea-şi taie cale
prin suflet de eroi,
... Tu prin durerea-ți mare,
luceşti mai sus de noi,
Slăvit să fie chinul
ce te-a sfărîmat pe veci!

Glosar

C
căminar, demnitar care strîngea impozitele pe băuturile spirtoase.
coton, cătun, parte de sat.

D
(a se) desista, a renunța.
dimerlie,dimirlie, măsură pentru cereale egală cu banița (21,5 litri), dar, regional, cam o jumătate din aceasta.
domnesc (loc domnesc), care ține de domnie, aparține domnitorului.

F
falce, suprafață agricolă echivalentă cu 14.322 m.p., mai recent cu 1 ha şi 4 ari.

G
galben, monedă de aur. Erau mai multe feluri de galbeni: blanc (care cîntărea cît era convenția), împărătesc (austriac, în valoare de 37 lei vechi), pasir (cu puritatea aurului controlată), slobod, turcesc, cu zimți.
gospod, domnesc.

I
inic(ce), inechitabil(e), ignobil(e).

Î
înglesc(ească), englez(ească).

J
jalbă (jalubă), cerere, petiție.

L
logofăt, administrator de moşie.

M
miopatie, boală ce duce la atrofierea muşchilor.

N
neclătit, nesmintit, neclătinat, neabuzat.
nerăşluit, nesmintit, nestingherit.

O
(a) obşti, a face cunoscut.
ocină, moşie sau parte din aceasta.
ocol, plasă, subprefectură.

P
păr, pînă (formă rotacizantă).
păzit, legal.
posesor, aici arendaş.
prăjină, unitate de lungime moldovenească veche egală cu 6, 69 m. Mai tîrziu, echivalentă cu 3,75 m; a 80-a parte dintr-o falce.
(a) preveni, supăra (a fi prevenit, a fi supărat pe cineva).
publicarisi, afişa. Vînzările-cumpărările se făceau publice (se afişau), pentru a se putea formula, în termenul dat, eventuale pretenţii din partea celor interesaţi.

R
răşlui, a împrăştia, a lua pe nedrept o parte dintr-un teren sau din altă proprietate, a stingheri.
redacţie, redactare, afişare.

S
sinet, chitanţă, poliţă, trată.
somă, sumă.

T
tatime, tătime, total, totalitate.

Ţ
ţărcularnică, circulară.
ţinut, parte dintr-o provincie, ţară etc. echivalentă, în mare, cu un judeţ. Pînă la reforma administrativă din 1864, Moldova era

împărțită în ținuturi, iar acestea, la rîndul lor, în ocoale, cu satele aferente. Ulterior, ținuturile au devenit județe, subdivizate în comune, care adesea însumau mai multe sate. Mai tîrziu, au apărut plasele, echivalente oarecum cu ocoalele.

V

vecsel, chitanță, poliță, sinet (cf. germ. Wechsel).

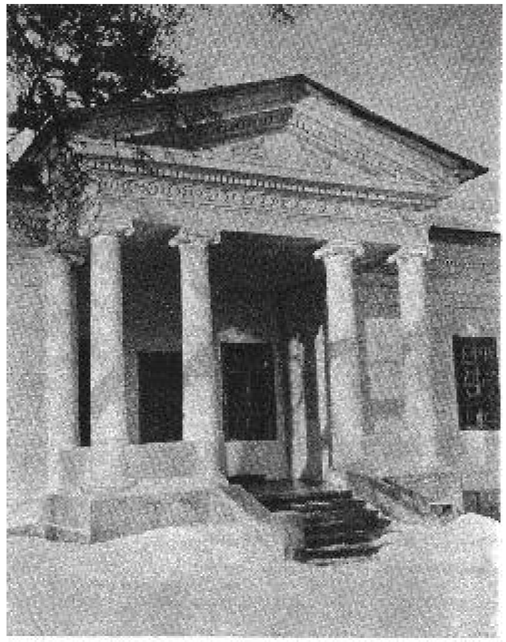
velniță, fabrică de băuturi spirtoase.

vornic, unul dintre dregătorii satului, ales de obştea aceluia, ale cărui atribuții constau în strîngerea birului şi în ducerea la îndeplinire a poruncilor primite de la dregătorii ocolului sau ținutului. În Bucovina echivala cu noțiunea de primar.

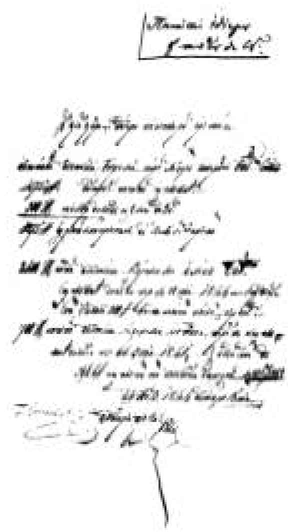
Z

zapis, act scris, contract, înscris.

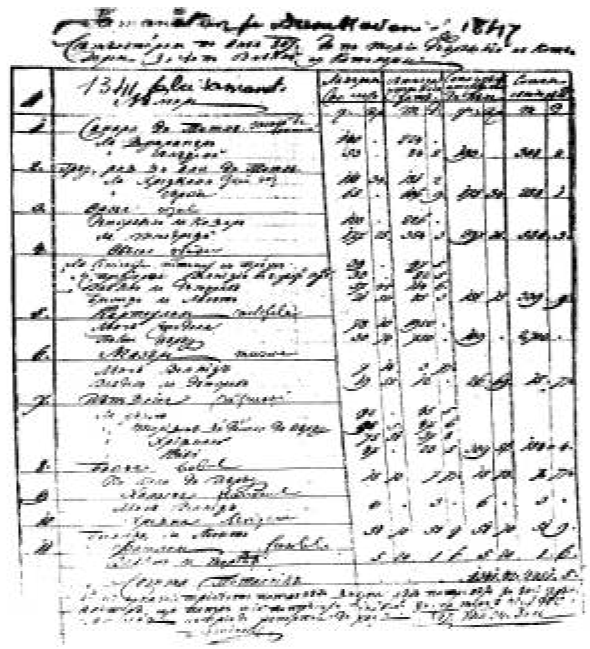
IMAGINI DIN LUMEA EMINESCIANĂ

Conacul familiei Balş din Dumbrăveni. Intrarea dinspre parc.
(În preajma acestuia a locuit o vreme Gh. Eminovici)

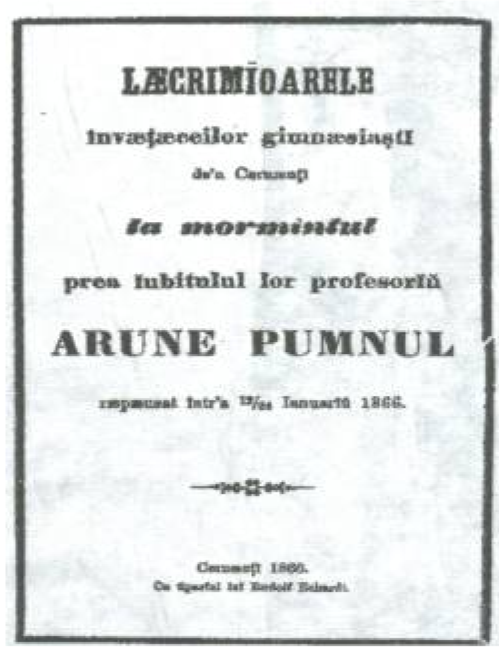
Raport financiar al lui Gheorghe Eminovici, redactat cu litere chirilice, în 1844

Bilanț al semnăturilor din 1847 pe moşiile boierilor Balş, întocmit de Gheorghe Eminovici.

Aş vrea să am o casă, tăcută, mititică,
În valea mea natală

LÆCRIMĬOARELE

învæţæceilor gimnæsiaştĭ

de'n Cernæuţĭ

la mormîntul

prea iubitului lor profesoriŭ

ARUNE PUMNUL

ræpausat într'a 12/24 Ianuariŭ 1866.

Cernæuţĭ 1866.

Cu tipariul lui Rudolf Eckhardt.

În acest volum a debutat Mihai Eminescu

I.

Ũă stea încîntătoare a învierii tale,
Frumoasă Bucovină, din cerïu-ți a căḑut!
S'aŭ stins acele raḑe mărețe, ideale
De adevăr puternic, ce-adese ne-aŭ străbătut!

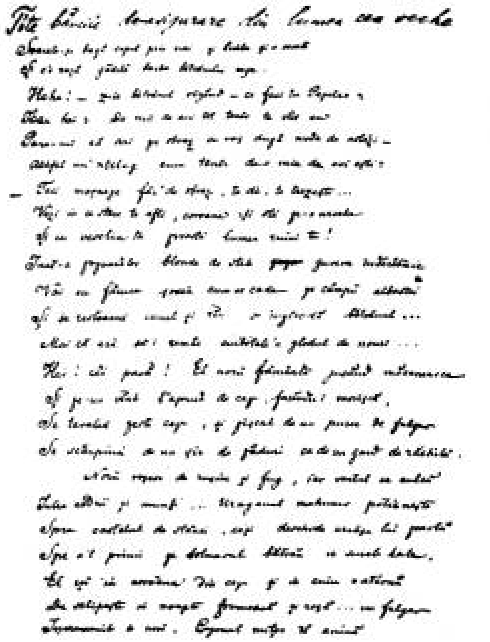
Pămîntul teŭ, în care atîtea inimi aflate
Dorm astă-ḑi netreḑite, aflînd repausul lor —
Prin doliŭ el devine comoară de morminte
Și mai cuprinde astă-ḑi înc' un frumos odor!

Dar' nu moare acela ce ḑace în țerînă,
Și care de mari lupte lovit' a obosit!
Căci vieața ce-o lățise în tine Bucovină
Un viitoriŭ ferice el ție ți-a gătit!

Deci toți acú ca unul să-l plîngem cu căldură,
A căror inimi încă dreptății n'aŭ răcit!
Să plîngem noi pe-un frate, ce nu sciă de ură,
Ear' tinerimea noastră pe-un tată mult iubit.

* * *

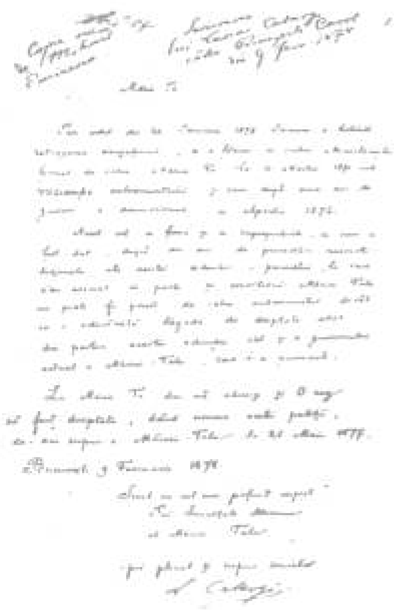
Prima poezie publicată de Mihai Eminescu (vezi prefața)

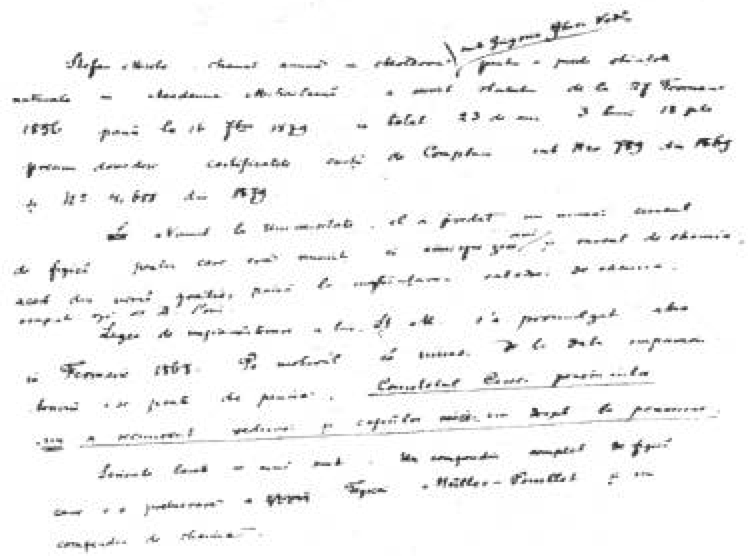
*Variantă a poemului **Mitologicale**.*

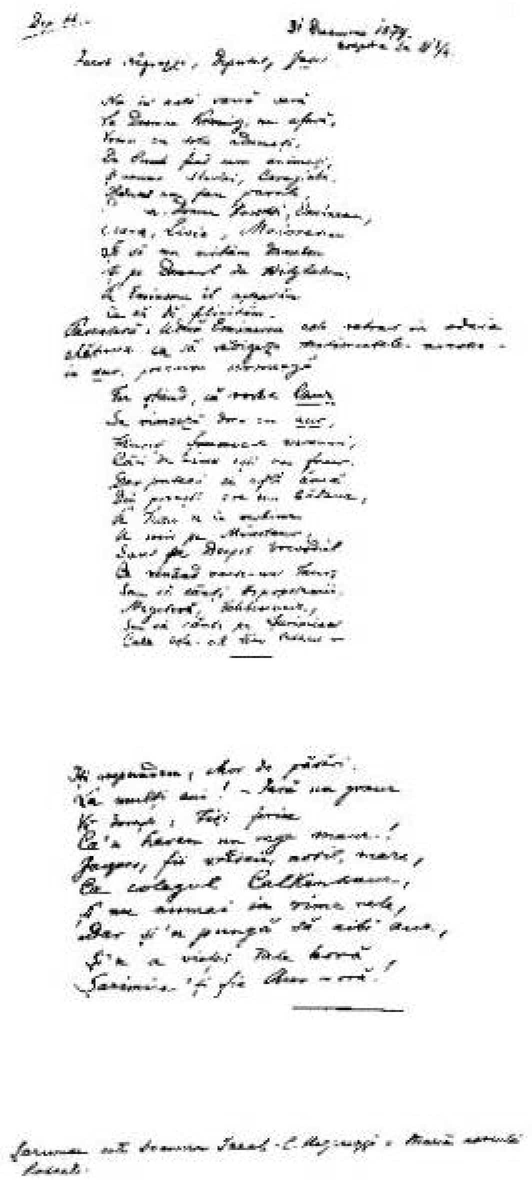
Scrisoare în limba franceză a Veronicăi Micle
către Eugenia Frangolea.

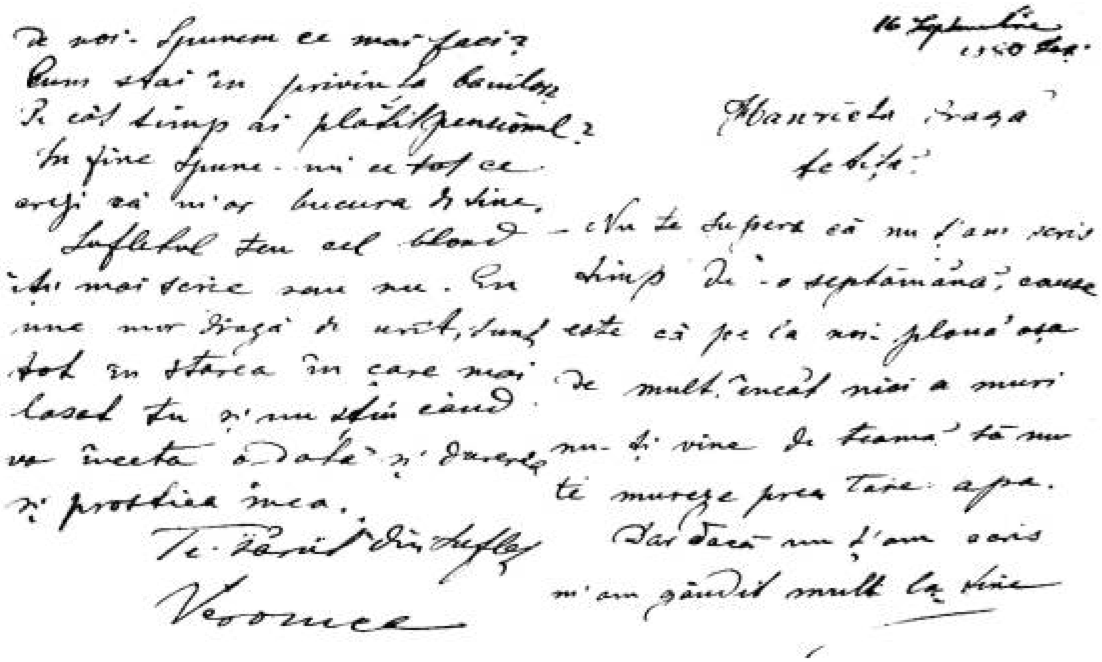
Memoriu către rege, redactat de Mihai Eminescu,
în numele lui Lascăr Catargi.

Notă bibliografăcă referitoare la Ştefan Micle,
întocmită de Mihai Eminescu, în vederea obţinerii de către
Veronica Micle şi fiicele sale a pensiei de urmaşe.

Versuri ocazionale scrise de Eminescu

16 Septembrie 1880 Iaşi.

Hanrieta dragă fetiţa!

— Nu te supera că nu ţ'am scris timp de-o septămână, cauza este că pe la noi plouă aşa de mult încât nici a muri nu-ţi vine de teamă să nu te mureze prea tare apa.

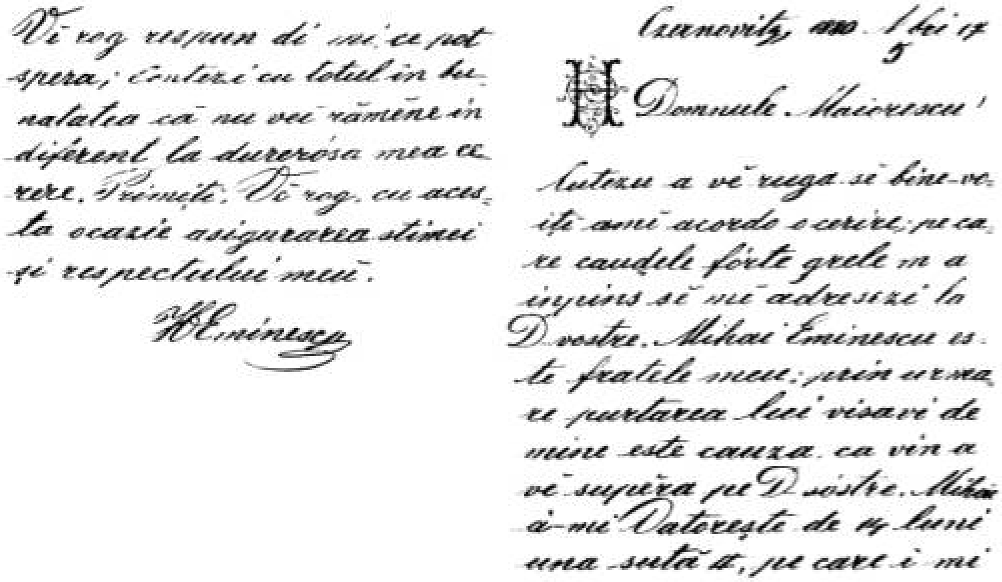
Dar dacă nu ţ'am scris m'am gândit mult la tine de noi. Spune-mi ce mai faci? Cum stai în privinţa banilor şi cât timp ai plătit pensionul? În fine spune-mi tot ce crezi că m'ar bucura de tine.

Sufletul tău cel blând îţi mai scrie sau nu. Eu mor dragă de urît, sunt tot în starea în care mă lăsaşi tu şi nu ştiu când va înceta odată şi durerea şi prostia mea.

Te sărut din suflet

Veronica

Scrisoare a Veronicăi Micle către Hanrieta Eminovici.

Cernovitz, 1 Iuli 1875

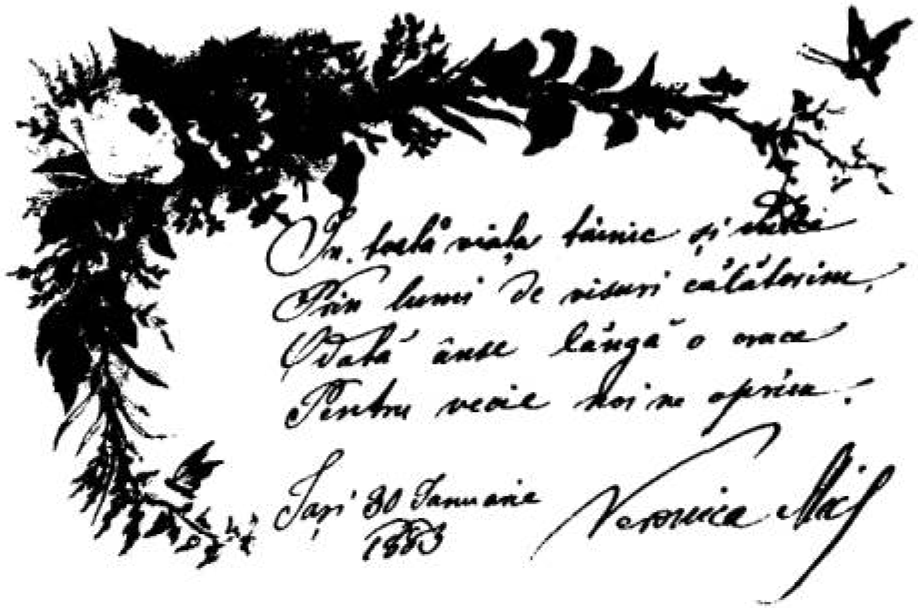
Domnule Maiorescu!

Cutezu a vě ruga să bine-voiți a-mi acorda o cerire, pe care caudele forte grele m-a împins să mă adresezi la D-vostre. Mihai Eminescu este fratele meu; prin urmare purtarea lui visavi de mine este cauza ca vin a vě supera pe D-vostre. Mihai a-mi datorește de 4 luni una sută fl., pe care i-mi

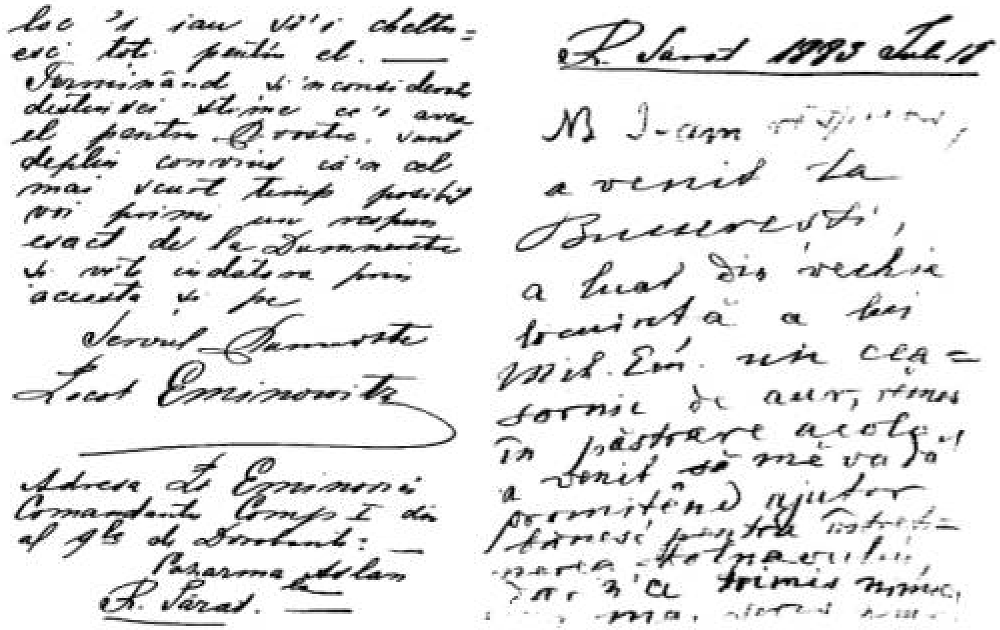
Vě rog respundeți-mi ce pot spera; conteză cu totul în bunătatea că nu veți rămâne indiferent la durerosa mea cerere. Primiți, Vě rog, cu această ocazie asigurarea stimei și respectului meu.

H. Eminescu

Scrisoare adresată de Harieta Eminescu lui Titu Maiorescu

Catren al Veronicăi Micle

lsc 'i iau să'i cheltu=
esc tot pentru el. —
Terminând și 'n considerarea
distinsei stime ce'i avea
el pentru Poetic, sunt
deplin convins că'n cel
mai scurt timp posibil
voi primi un respuns
exact de la Dumneata
și voi îndatora prin
aceasta și pe
Servul Dumneata
Lieut Eminowitz

Adresa Lt Eminovici
Comandantul Comp I din
al 9le de Dorobanți: —
Cazarma Aslan
R. Sarat. —

R. Sarat 1893 Iul 15

M. I-am [illegible],
a venit la
Bucuresti,
a luat din vechia
locuință a lui
Mih. Em. un cea=
sornic de aur, rămas
în păstrare acolo,
a venit să mă vadă
promițând ajutor
bănesc pentru [illegible]
[illegible]
[illegible]

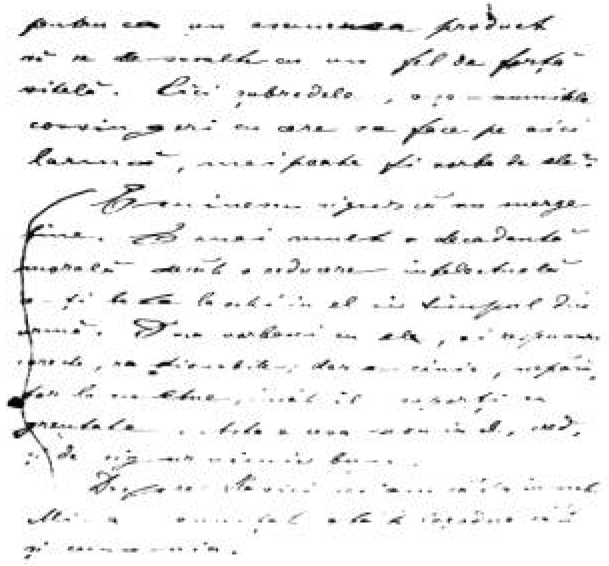
Fragment din scrisoarea lui Matei Eminescu, adnotată de Titu Maiorescu

Scrisoarea lui P.P. Carp
către Titu Maiorescu,
despre vizita făcută lui Eminescu
la Ober-Döbling.

Mormîntul din Ipoteşti al lui Gheorghe şi al Raluchii Eminovici.

Fragment dintr-o scrisoare a
Emiliei Humpel
către fratele ei Titu Maiorescu

Document privitor la "drepturile de autor" ale lui Eminescu
şi la grija lui Maiorescu pentru editarea poeziilor acestuia.

București, 24 Iunie 1888.

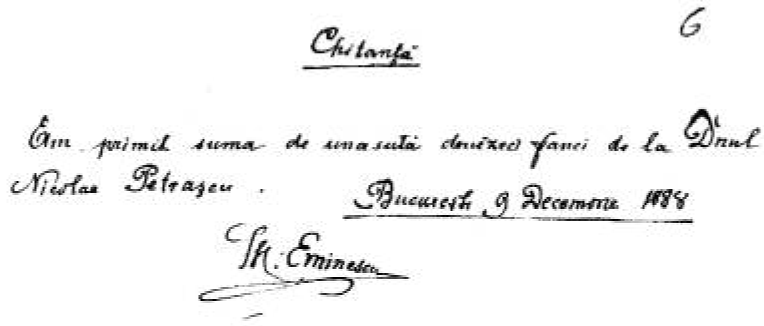
Stimate Domnule Socec,

Pentru Eminescu, care este aici și nu e în starea riguroasă de a se îngriji singur, se formează un Comitet de amici care să-l ia iarăși sub un fel de tutelă. Din acest Comitet face parte și D. M. Petrașcu, Secretar de Legațiune, atașat la Ministerul de Externe. Vă rog, dați D-lui Petrașcu [illegible] de 500 lei noi pentru ediția a doua a poesiilor lui Eminescu și priviți declarația dată aicea drept chitanță.

Cu deosebită stimă

T. Maiorescu.

Formarea Comitetului de tutelă şi mişcarea banilor ce-i reveneau lui Eminescu de pe urma editării versurilor sale

6

Chitanță

Am primit suma de una sută douăzeci franci de la D-nul Nicolae Petrașcu. Bucureşti 9 Decembre 1888

M. Eminescu

Una dintre ultimele semnături ale lui M. Eminescu.
Ester vorba despre banii pe care îi primea pentru noua ediție
a ***Poesiilo****r sale.*

HENRIETA EMINESCU

în etate de 28 ani.

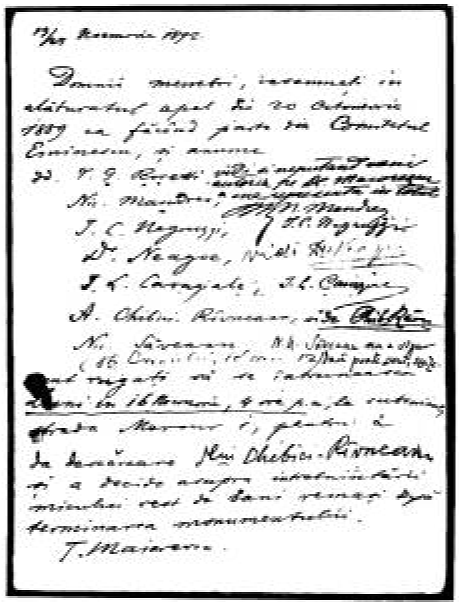
După o lungă suferință s'a săvârșit din viață astă-zi 14 octombrie 1889, orele 4 seara. Familia pătrunsă de durere adâncă rogă pe amici și cunoscuți se asiste la ceremonia înmormântărei, care va avea loc mâine 16 Octombrie 1889 orele 1 p. m. la Cimitirul Eternitatea.

Botoșani 14 Octombrie 1889.

Anunțul mortuar al Henrietei Eminescu

Dare de seamă *întocmită de Al. Chibici Revneanu*
în legătură cu sumele colectate pentru fondul Eminescu

Domnii membri, însemnaţi în alăturatul apel din 20 Octombrie 1889 ca făcând parte din Comitetul Eminescu, şi anume [illegible]

N. Mandrea, [illegible]

I. C. Negruzzi, [illegible]

Dr. Neagoe, [illegible]

I. L. Caragiale, I. L. Caragiale

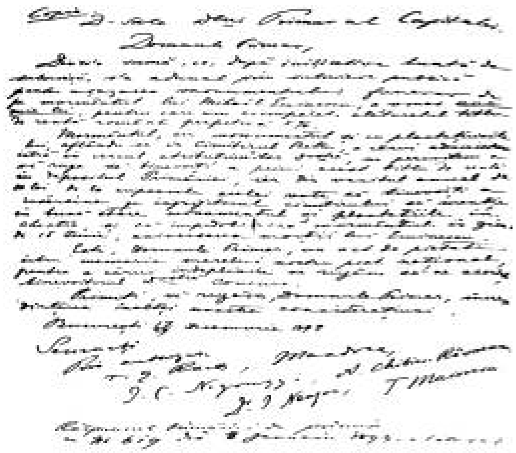
A. Chibici Râmneanu, [illegible]

N. Săveanu, [illegible]

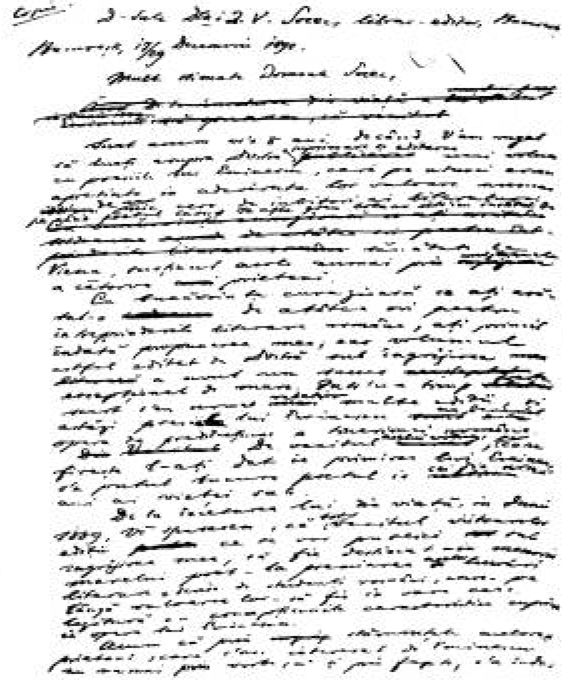
[illegible] Chibici-Râmneanu [illegible] monumentului.

T. Maiorescu.

Document redactat de Titu Maiorescu,
cu semnături
ale unor mari prieteni ai lui Eminescu

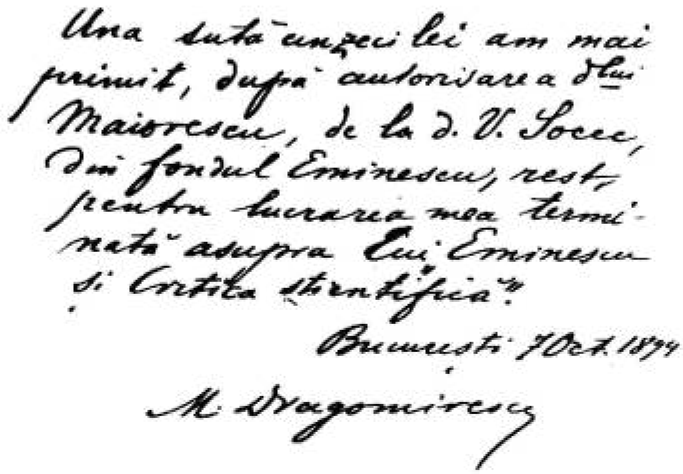

Scrisoarea lui Titu Maiorescu privitoare la depunerea celor 1000 lei în contul Primăriei Bucureşti pentru îngrijirea perpetuă a monumentului lui M. Eminescu

*Ciorna scrisorii lui Titu Maiorescu către I.V. Socec privitoare la edițiile din **Poesiile** lui Mihai Eminescu şi la premiul Eminescu.*

Una sută cinzeci lei am mai
primit, după autorisarea d-lui
Maiorescu, de la d. V. Socec,
din fondul Eminescu, rest,
pentru lucrarea mea termi-
nată asupra „Lui Eminescu
şi Critica ştiinţifică".

Bucureşti 7 Oct. 1894

M. Dragomirescu

Chitanță a esteticianului Mihail Dragomirescu pentru banii primiți din fondul de premiere Eminescu, instituit de Titu Maiorescu

Domniei-Sale
Domnului Librar-Editor
Socec
Strada Victoriei No. 13
loco
București.

Domnule

Apărând prima fasciculă din scrierile poetului Eminescu a 10 b. numărul, și urmând a continua sub editura mea regulat de 2 pe săptămână, pân' să vor forma patru volume **(elegant tipărite și pe hârtie bună)** care vor conține tot ce a scris dânsul și publicate și nepublicate până astă-zi; și dacă și D-voastră sunteți dispuși a le primi în vânzare, vă rugăm a ne înștiința în București strada Biserica Eni No. 7, indicându-ne numerul ce vă trebue precum și rabatul cu care le primiți și în ce condiții.

Cu onoare vă mai încunoștiințez că prin „Monitorul Oficial" din 9 Decembrie 1894 am făcut poprire asupra ori cărei scrieri a lui Michail Eminescu editată de la moartea lui în-coace, și vă rog ca dacă aveți asemenea scrieri ne semnate de mine, să le înapoiați cui vă le a dat spre vânzare, căci contrar vă expuneți a fi confiscate de oare ce fiind eu moștenitor, sunt proprietatea mea.

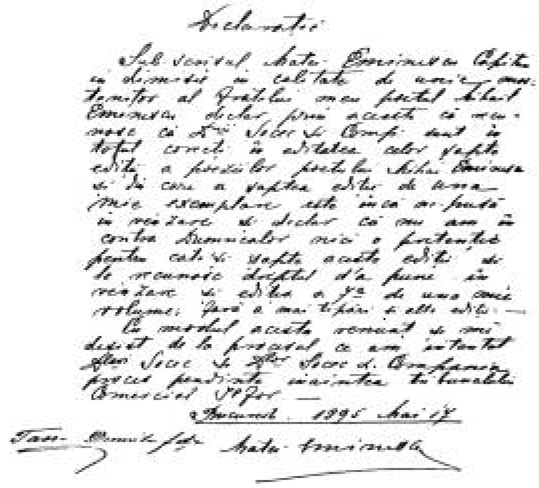
Cu distinsă stimă

Matei Eminescu

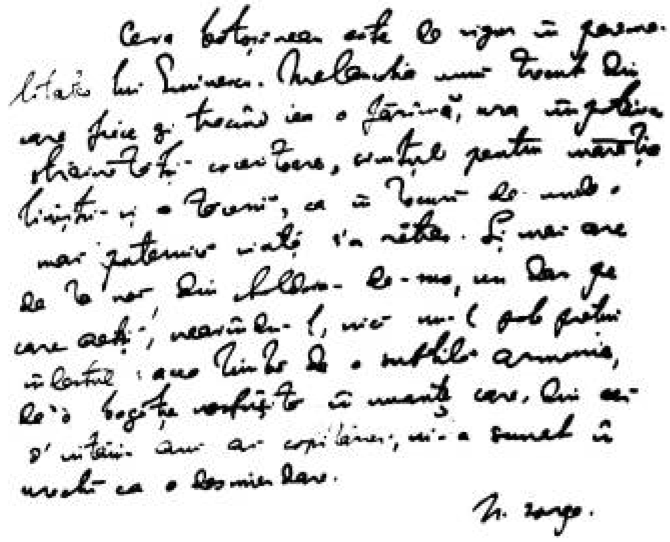
Domniei-sale,
Domnului Socec
loco

10/12. 94.

Document privind ediția întocmită de Matei Eminescu şi ostilitățile avute cu Socec, ce au dus la stoparea premiului Eminescu

*Document privind stingerea ostilităților dintre Matei Eminescu şi Socec (mijlocită de Titu Maiorescu) şi existența a şapte ediții din **Poesiile** lui Mihai Eminescu.*

Ceea [illegible] este [illegible] în perso-
nalitatea lui Eminescu. Melancolia unui trecut din
care fuge și trecând în o țărână, ura [illegible]
[illegible], cântecul pentru [illegible]
liniștei și a morții, ca în lumea de unde
mai puternic viața s-a născut. Și mai are
de la [illegible] din [illegible], un dar pe
care azi, neavându-l, nici nu-l pot prețui
în lectură: acea limbă de o subtilă armonie,
de o bogăție nesfârșită în nuanțe care, din ce
s-a [illegible] ani ai copilăriei, ni-a sunat în
urechi ca o descântare.

N. Iorga.

Scurtă caracterizare a lui Eminescu de către N. Iorga.